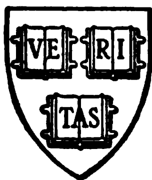

VE RI
TAS

ALMANAH

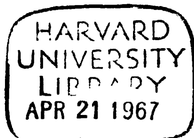
ČESKÉ OMLADINY.

V PRAZE.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — TISKEM MILITKÉHO A NOVÁKA.

1879.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
APR 21 1967

USPOŘÁDALI:

J. HUDEC, V. A. JUNG, JAROSLAV KOSINA.

VĚNOVÁNO

ADOLFU HEYDUKOVI

NA DŮKAZ

HLUBOKÉ ÚCTY.

ALMANAH.

Ladislav Arietto.

Lípový květ.

Květ lípový, co na cestě,
když spěchali jsme k nevěstě,
s větví nám k hlavě splýval,
jsme připiali si ku pasu
a jiný dívkám do vlasů
a jeden k tomu zpíval.
Ten květ nám voněl do duše
a dívkám v skráň z pod loktuše
kouzelně mocnou vůní;
že než jsme přišli v dědinu,
měl každý dívku jedinu
a srdce nechal u ní.

Lípový květe v červenci,
ty nejvonnější ve věnci,
jenž krášlí žínku mladou,
když tak tě vídám po šíji
jak sponka tvá běl ovíjí
prostičkou, chudou vnadou,
vždy vzpomenu tu na dobu,
kdy poprv tebou v ozdobu
jsem ovil dívčí skráně;
to tehdy k svatbě v dědinu
jsme jeli, dívku jedinu
každý po svojí straně.

Ba bylo tenkrát radostí,
div prsa vše to uhostí
a jásání a křiku;
na koních napřed hudců sbor,
za nimi hostů co ten bor
na vozích v táhlém šiku.
Fáborů, pentlí po paty,
rozmarin plno s poupaty,
zástěrky samé květy,
čepečky pestré z hedbáví,
perličky bílé do hlavy,
písniček plné rety.

I zněla píseň veselá
od statku až blíž kostela,
až tuchla hudcům duše;
v to kmotři bradou kývali,
kmotřičky z plna zívaly
a modlily se suše.
A v kostel když jsme vkročili,
nejprv jsme čílka smočili
svěcené vody třísní;
pak postoupili k oltáři,
ten tonul světel ve záři,
kůr kantora zněl písní.

Však náhle ret můj zasmušen,
přelét' jej divný, ledný sten
a slzou zrosil oko;
to nikdo, nikdo netušil,
jak jsem se tenkrát zasmušil
ve srdci přehluboko:

že než rok mine za rokem,
své děvče v rově hlubokém
ukryju v prvním mládí,
že, ač jsme si to neřekli,
ni v kostel když jsme poklekli,
tak měli jsme se rádi.

Na naší rybárně.

Pod kopcem ta naše rybárna vetchá
jak ptačíků hnízdo v podstřeší;
jí po každé straně dva topoly bílé
a před vrátky plno ořeší.

Skrz střechu dávno již v komoru svítí
a okny se svlačec proplétá,
a ta cesta z břehu, jež k zápraží vede,
už také dnes hezky podmleta.

Však tatíček říká, že všecko to spraví
jen co se tak do světa rozejdem;
pak zacelí opět prý slaměnou střechu,
zpod vymletou cestu shněte zem. —

A je věru nás v té chaloupce skromné,
jak v zeleném boru maliní;
když veselí družné jasní nám líce,
tu nejlíp v té naší svatyni.

Tu sedává pěkně tatíček v prostřed
a kolem my děti, po tichu;
tu vypráví mnoho i žertuje s námi,
jen tenkrát mu bývá do smíchu.

Večerní idyla.

Malé dvě bérky na stráni,
s obláčky v letu havrani,
z mechu rty květy špulí;
obloukem struži přepíná
střemchy keř — k olši kalina
rozvita v pol se tulí.

Bělrouné, tiché berušky
své hlavy v mechu podušky
na teplou výsluň kladou;
jim poblíž v očka vesele
hoch, jako kvítek jetele,
pastýřku líbá mladou.

„Pověz mi hochu, nad hlavou
kam ty obláčky poplavou,
kam ku spánku se schýlí?"
Hoch líbá děvče do tváří;
„Do nebe jdou tam k oltáři,
je milá to a milý."

„Vidíš tu hvězdu ze zlata,
jak překrásně jest rozňata, —
tam snad ten párek stane?

tu modrou průzrač v nebesích,
na čele hor ten padlý sníh,
z nichž milý ochlad vane?

Slyšíš ty ptáčky šveholit,
z jichž zvuků v srdce slétá klid,
k sladkému vábě snění?
Cítíš tu vůni, jejíž dech
se vzduchem vznáší z keřů všech,
až se to v ňadru pění?“

Než hoch, v svém oku teplý jas,
necítí, nezří takých kras,
sladko mu, volně v duši;
v náruč svou tiskne milou druž,
líbá a vine úž a úž,
prudčeji srdce buší.

Na nebi hvězdic na tisíc,
v jich středu luny bílá líc,
tesklivá tak a bledá;
červánkových vždyť růží květ
opadal již a k moři slet
a mha jej kryje šedá.

A ruku v ruce pospolu
hoch s dívkou kráčí k údolu,
před nimi béry snivé;
poslední vzdech a ruky stisk —
na zápraž chatky měsíc blysk’
v loučení bolné, tklivé.

Jan Calvi.

Kostelní věž.

Dlím tiše v rákosí, jež tůni obejímá
jak rámec zrcadlo, a nad mou hlavou dřímá
dub, zpěvný bohatýr,
sen jeho oblétá mou duši sladkou písní,
jak peruť vlašťovky když stříbro vody třísní
ve kruhů ladný vír.

A hledím do čela mé drahé, bílé vísky,
v níž nikdo netuší tam že jsem jí tak blízký;
mne zapomněli již.
Jen kostelíku věž mne s vršku zvony vítá,
jichž tklivá hudba jde přes polí zlatá žita
sem ke mně, v lesa tiš!

Já často na zvonu se věže houpal směle,
a mnil jsem v nadšení, že slavné jízdě v čele
v boj letím pro svou vlasť;
však tužby mladosti jsou květy na mohyle,
jimž vítr života tu duje o své síle,
když počne jimi třásť.

A bílá labuti ty, z květu dětství mého,
ty družko líbezná, zda svlažíš raněného
ret vínem lásky své? . . .

Ach, místo růžemi tu zlatou kadeř tvoji
jen ženich propletl ti žalu dumnou chvojí,
jež k hrobu tvému zve.

Jak šedá mohyla mých plánů ze dnů pustých,
a jak tvůj náhrobek mi kyne věž ta z hustých
lip kolem hřbitova;
a „Zdrávas Maria“ mi zvonů hlavu chýlí
ke hrudi vzbouřené, v níž srdce touhou kvílí,
jak píseň bez slova.

Jan Červenka.

Prchající Katilina.

Viz, kterak prchám, Říme!
Ty's děl: „Jdi, poroučíme,
jsi vyhnancem.“
A nežli jitro zplane,
jak rozkázal jsi pane,
již nikdo ze tvých lidí
mne neuvidí
na foru tvém.

Pot řine se mi s čela
když zpomenu, jak hřměla
mi v zápětí
tvá kletba. Hynu strachem,
jak střela pádím prachem,
co zatím spánek tuhý
mé jímá druhy
v žen objetí.

Noc pustá, nedoměrná! . . .
Tu kalný proud se černá
až do dáli.
Já sotva již se brodím;
rád vrchní roucho shodím
a tam, kde dub se zvrátil,
jsem v bahnu ztratil
i sandály.

A vytí šelmy lačné
z tmy odráží se mračné
skal o čela.
Již uniknu jí stěží.
Vlas hrůzou se mi ježí,
ba cítím, kterak ztápí
své tupé drápy
mně do těla.

Bos letím přes úskalí.
Však v dálce již, jak malý
bod hořící
plá světla zář v tvém lůně.
Tu z hájů plných vůně
ční hlavy palem krásné;
Tvé světlo — hasne
v jich směsici.

Jak milé stromů chlady!
Ty's děl, že zhynu hlady
kdes na blízku!
Že vlk se vrhne na mě,
krev na žíznivé tlamě,
a lupič na rozcestí,
že srazí pěstí
mne do písku . . .

Však já se směju, blázne,
až v hrdle dech mi vázne,
všem hrozbám tvým.
Teď uživí mne fíky,
a pak — mám ostří dýky,
a víš, — jen zpomeň bratra, —
že málo pátrá
zda bodnout smím.

Mne hněv tvůj nepoleká!
Teď plesu vír mne čeká,
jsem jako pták.
Mých druhů velká řada
se plíží jako zrada,
že nevšimne si ani
jich lesklých zbraní
tvůj chtivý zrak.

Ač silná stráž tě hlídá,
jsi učiněná bída,
ba nejsi jist,
že za šerého jitra
tě obklopíme zchytra,
že padneš okamžikem
s žen, dětí křikem
nám za kořist.

Pak budu já tvým pánem!
Na purpur před mým stanem
ves poklad svůj
mi sneseš, sevřen pouty.
Lid proslídí tvé kouty.
Však já, na lůžku měkkém
až zsináš vztekem,
jen řeknu: „Stůj!“

A rázem hlavu sehneš,
pln bázně ve prach lehneš
a budeš zřít,
má družina jak plesá,
jak tvoje sláva klesá,
jak odnáší tvé ženy
lid rozkvašený,
jich vnadou zpit.

A s křikem do areny
tě vrhnou slabé ženy
lvům na pospas,
jež tlapami tě zdrtí.
A vytrhne-li smrti
tvé zmírající bratry
křik, potlesk chátry
a lidu hlas:

Pod otroků svých biči
snad zkrotneš divý chtíči.
Krok za krokem
ti klesne hrdá hlava.
Pak teprv zplane vřava
až s tebe togu svleknu
a klidně řeknu:
„Jsi otrokem!“

Irma Geisslova.

Poslední s bohem.

Ty smutná krajino
s tou řekou bílou,
jíž budu zpomínat
snad ještě pod mohylou,
  buď s bohem, s bohem buď!
Sny mé čas rozmetá,
jež zde mi světem byly;
však jedy hluboko
až do krve se vpily,
  co padly u mou hruď.

Vy dumná místečka,
už neuzřím vás v letě;
mé milé topoly,
dál smutně šelestěte,
  když táhne noční šeř;
já ráda odcházím
z míst svého utrpení, —
však divý v duši pal:
že domova mi není,
  a já jak štvaná zvěř.

Orel.

Přiletěla píseň k duši
s plesů pro mne na tisíce,
jako v archu Noemovu
s letorostí holubice.

Jako paprsk odpuštění
v srdci mroucí kletbou viny,
jako zážeh zlata slunka
do zamžené údoliny.

Jako náhlá jarní zeleň
do jesenní bledé žluti,
jako orel ku samotě
s modrým leskem na peruti.

Oj můj orle, samotáři,
budeme se se skal dívat
s převysokých, rozervalých,
a k těm šedým mrakům zpívat!

Josef Hásek.

(† 22. května 1879.)

V CHLADNÉ JIZBĚ.

Zhasíná svíce; poslední nechť ještě
mdlý paprsek a mihavý
mých trudů družku — chladnou jizbu zjasní
a na posled se zastaví,
kde na skle mráz obrázky kreslí.

Ó ledných květů řada zmatená a divná!
Na skle se rodí pohádka —
to tichým smutkem na zastřené čelo
dnů šťastných záři pozlátka
mi upomínky opět, opět vnesly.

Své sestře.

Tys pravila, že jaro přijde znovu
a nanese nám vonných růží,
že nové květy vzpučí ze sirého rovu
a jara smích ve písni ptačí zazvoní,
když za suchý list, jejž sem vítr snáší,
k nám jabloň čelo přikloní
a deštěm květův obsype hruď naši.

Já netušil, že naposled
se na mne smál Tvůj zářný hled,
že Tvého žití jaro — plaché ptáče
již nikdo nazpět nevypláče;
já netušil, že ze všech luzných jara dětí,
jen lilje v čele vykvete Ti.

Já myslil, že Ti v zlaté vlasy
má ruka vínek k hodu svatebnímu vtká.
Však Tobě los byl souzen jiný:
má ruka kol Ti čela obmyká
jen vínek z rozmariny,
když ve spěchu se sklonil ke Tvým rtům
ten smutný anděl smrti
a s duší Tvou leť k nebesům.

Jan Herben.

Můj máj.

Přilítla k nám
ta divotvorná vesna;
mně zašeptala u hlavy:
ty nepovstaneš ze sna?

Ó sladká řeč!
Jak tajuplné kouzlo
mi v očích náhle svitl den
a v hruď to slovo vklouzlo
jak první rosa v poupěti:
má hlavo mladá, jak je ti?

Ba prospal jsem.
Hle jaro v ples již kráčí —
hned k letu křídla motýlův
hned berouc křídla ptačí;
těm starým v okna zaťuká,
jak zezulka když zakuká
a mladé jenom — šeptání
již samo zbudí ze spaní.

A vesnin šat!
Hle utkán z jiných světů!
Kam spadne list, kam tyčinka,
zem tone v moři květů:

na ústech růže — dívčí skvost,
na čele lilje — dívčí cnost,
na ňadrech pomněnek řasu,
laskavec směje se z vlasů.
Proč právě tak, to nevím již,
ty mi to, dívko, dopovíš!

Aj vesnin zrak!
Kam mžikne jen, tam vezdy
hned jisker dešť se rozseje,
že svět je samé hvězdy:
ty v obloze, v řek sítí
pak v jarních nocích svítí;
a v keř-li okem zatočí,
tam pupenů sto vyskočí.
I dívkám, jež prý potká snad,
zalétne mnohá pod brv řad —
to asi již ty sama víš!

Řeč divna jest,
již vesna mladá umí,
a cizí řeč kdo nechápe,
té řeči porozumí.
Tou řečí sladkou šumí klest
a každá stráň jí plna jest;
hned pod nebem je skřivánkem,
hned pod večerním červánkem
zní v houštinách. Ó slyšelas
má dívko, její hlas?

My vyšli ven
s omládlou vřelou duší
přikládat ucho na stráně,
jak srdce vesny buší;

jak v ňadru pěnky tepeří,
jak voní douškou mateří —
a než jsme domyslili,
již naše rty se slily!

Co v jaru vše
jsem našel, nevím ani,
vždyť tvoje, drahá, náručí
tak přišlo z nenadání
a vím, žes rozuměla,
neb ňadra tvá se chvěla.

Ty vesno pak
beř květ můj v lokte vnadné,
jej pěstuj, líbej, zalívej,
ať nikdy neuvadne!

NÁVRAT Z VOJNY.

Turčína ubili,
hoch se vrací z boje:
„jen mne neprozrazuj,
sestřinečko moje!

Neprozrazuj slovkem
matce ani otci,
zdali mne poznají
od svítání k noci?

Otec podle kroku,
po štihlé postavě,
máť po modrých očích,
po rusavé hlavě?“

Kdo to na tom plavém
přijel, ženo, koni?
rukávy z hedbáví,
prsa zlatem zvoní.

Koníka do dvora,
jeho v chatku zvali,
pěkně mu strojili,
měkce lůžko stlali.

A když bylo v noci:
„pohleď, ženo, na to,
šaty jsou — hedbáví,
prsa — ryzí zlato!“

Chvíli si šeptali,
chvíli pak váhali —
vlastní mu šavlenkou
mladou hlavu sťali.

Sestra časně vstala,
na matku volala:
„Kde pak jsi, maměnko,
bratříčkovi stlala?“

Prošla dvůr — světnici:
„Kams dal, otče, šaty?
bratříček zlato byl
od hlavy do paty.“ —

Moravo sinavá,
co jsi tak krvava,
či tě zkrvácela
rozbojnická vřava?

Ne tak rozbojnická —
pohleď jen na něho,
objímám šohaje
tajně zabitého.

A ve vlnách nesu
bědného tatíka,
bije se do čela,
v slzách se zajíká.

A na dně až nesu
přeubohou matku,
oči mé zkaleny,
zlořečí na chatku.

Pospěš, ty sestřičko,
pospěš ještě k stavu,
vylovíš rodiče
i bratrovu hlavu!

VDOVA.

Na samotě černý u hřbitova
domek stojí, a v něm mladá vdova
muže svého pláče.
Kolem pusto, v skalách neveselo,
hejno vran jen kol se rozletělo
nad ty mrtvé spáče.

A jak skonal? Lekem — — z luku
mladé paní svojí zraniv ruku!
Ona k jeho rovu
smutný domek sobě vystavěla,
v sousedstvu má mrtvá v hrobech těla,
živou v skalách sovu.

Na blízku tu dubec ještě suchý
v nočním reji vídá hrobů duchy
a té ženy slzy;
dubec suchý — děsná šibenice!
chceš-li, muži, od své ženy více,
sama zvadne brzy?

Dnes aj, živo trochu v tuto stranu!
Věšeli tam kohos na čakanu
propadlého právu.
Pod ním rytíř mladý, švarný věru
po zákoně od svítání k šeru
hlídá jeho hlavu.

Večer již a mráz jak nože ostrý —
kdož by se tu dotknul ztuhlé kostry
na té suché kleči?
Přísny jsou sic tělo ztratit tresty,
avšak domek u samičké cesty,
jaké nebezpečí?

V domku zmizel rytíř v okamžiku.
Spi jen klidně, muži nebožtíku,
vždyť tvá žena věrna —
v domku klid a teplo z krbu hřeje,
ať si z venku bije na veřeje
vichořice černá.

Míjel čas a za dobou zas doba,
venku již se utišila zloba,
ale jaká změna?
Havran k prázné krouží šibenici,
v domku láskou září záletníci —
věrná jsi ty žena!

A když zase uplynula doba,
zbledli také záletníci oba,
rytíř zděšen stojí:
„Sladký, vdovo, horký byl tvůj pocel,
ale chladná padne za to ocel
na mladou šíj' moji!"

Nic se neboj, kochane můj mladý,
nebožtíka vykopeme tady
v hrobě jeho tmavém.
„Nebál bych se, avšak onen, paní,
na čele znak měl a v pravé dlani
vypálený právem!"

Nebožtíkem o rakev hned bila,
znak mu živým ohněm vypálila,
jaká žena hrozná . . .
„Nebál bych se, paní, o visalce,
na pravé však noze neměl palce,
po tom soud ho pozná!“

Vzala nůž a palec uřízla mu,
vhodila ho do lítého plamu
na krb hárající.
„Nebál bych se, neměl však dvou zubů
ten, co visel se suchého dubu
a to v pravém líci!“

Nebožtíku rety otevřela,
zuby dva mu rychle vyrážela
hodná jeho paní.
„Znal jsem já však nebožtíka v žití,
nemoh' bych ho, paní, oběsiti,
útrpnosť mi brání!“

Vzala vdova, vzala nový provaz,
nebožtíku zasmekla jej o vaz —
rytíř stiskl dýku!
A když zděšen prchal divým letem,
ženina krev černá po prokletém
tekla po chodníku.

Mistr Jan.

Kdo zná ten žár a nitra nepokoje,
když velký duch se v první chystá boje;
blesk v ňadrech cítí — dech však přece vázne,
jak orlu mládci, chce-li s výše srázné
ponejprv peruť rozepiati v mraky;
jak lev, když upře smrtonosné zraky
již na kořisť a přece váhá v skoku:
tak bije duch a bouří ve divoku,
než první dílo smělé blyskne z dláta,
než myšlenka se zrodí věčná, svatá.
Neb pravda-li, co vzdorně vře nám v hrudi,
či přelud pouhý v duchu trýzeň budí?
V zad zoufání — nepoznán zahynouti,
v před zoufání — když dílo v rum se sroutí.

Tak stál a dumal v líci zbarven nachem
a velký záměr zářil v ochu plachém,
jejž chvíle vážná právě porodila,
tak velký záměr, jak jen duše snila!
Ó nesnila, to sopkou v ňadrech vřelo
již od chvíle, kdy chladně oslyšelo
jej primatora hrdé odmítání:
By dcera má tvou byla, mistře, paní,
rač ukázat, zda dílo kdes tvé snahy
již ozdobilo vrchy slavné Prahy,
rač ukázat, zda leskem svého jmění
to dovážíš, co schází na umění?

I dumal dál. Nač myslí as duch mladý
když vykouzlí se před ním známé vnady —
Ó vášně žárem jsi ty mistře vznícen.
Nač myslí duch, když pochyby přec jícen
krev rozproudí, že dílo stvoří chudé,
sok vítězem, on neuznán živ bude,
a přece zmítán nepokoje ostnem.
Jak s úšklebkem a v pohrdání zlostném
cizinci dvorští na plán jeho zřeli:
tuď odvážlivec nezralý a smělý
prý stavitelstva řády od staletí
chce v posměch bráti jako hračky děti!
Tak Matiáš*) a sokové se smáli,
když nárys chrámu podal mistr králi.
Však Karel bystrý přece stavět káže,
ať zkusí orel mladé svoje páže.
„A dostavíš-li, co tu v plánu smělém,
mým královským jsi Jene, stavitelem!“ —

Ó s jakým chvatem po královském slově
se kladl základ chrámu na Karlově,
jak zdvíhala se stavba v pracném spěchu
od oken k vazbě, od pilířů v střechu
splývajíc v části, z částí v celek ladný.
A nic nelekal mistra výsměch hladný —
V zimničném chvatu tvořil, rozměřoval:
tam sloupy pryč — jen pouhý řídě ovál
tam bez podpor — jen na zeď klada pouhou
tu těžkou klenbu, obrovitou dlouhou
všem na vzdory, vším řádem pohrdaje
potupou mistrů, smíchem mělké láje.
Ó věříš mistře sám v ty svoje plány?

*) Z Arrasu.

Však utichaly mistrů dvorských hany
i bázeň v lidu náhle zamlkala,
když mocná klenba nad chrámem se vzpiala
a Praha s pýchou, ba i s ustrnutím
užasla nad tím mocným zaklenutím.
Ba pohnul prý král Rokycana skrytě,
jej primátora, aby svoje dítě
zasnoubil mistru — svému staviteli:
tak údiv Prahy vítal mistra vřelý.

Když poslední klín padl v klenby stěnu,
poslední dělník dlaň svou unavenu
rozloučil s dílem, chrámem zázračivým,
zbraň všechněm klesla z rukou závistivým;
vše nadarmo — i pletich zrádné sítě,
hleď na stavbu, ta ve prach pokoří tě!

Ó diváctvo, vy slepci krátkozrací,
váš podiv uhlí řeřavé mu vrací —
vždyť chrám ten mžikem v rumy rozvalí se,
když lešení teď sníti nezdaří se!

Dav lidu rostl, vířil nedočkavě
a zástup mistrů kryl se v jeho vřavě
i Karel s dvorem přišel v zlatohlavu;
však mistr nedbá, až tu náhle v davu
jak jasná hvězda, když prorazí stíny,
zatemní družky, bleskne do krajiny
hle Eliška i s otcem primátorem.

Zrak Janu zaplál nezkroceným vzdorem:
„Hoj o lešení ohněm pokusím se!“

Sám pochodní hned zápal vrhl k římse
a dělník v boky smolnic metá plápol,
že požár kolem objal kupli v zápol
jak loď, kdy v moři zplane divým žárem,
bok praská v moře, klesá za stožárem.
Jak lítí hadi krouží, srší plamen,
s praskotem duní sloupům klády s ramen —
tu od portálu sluha poděšený
vykřikne s hrůzou: Popraskaly stěny —
A davem širým skřek úžasu lítne,
jak orkán divý mořem náhle zmítne,
jak litá bouře zaduje-li v lesy
a rozklátí je, tak se všecko děsí,
tak v praskot ohně křik se lidu mísí:
Elišku tamo bledý otec křísí —

A ještě větší hrůza všecky schvátí,
když v hustém dýmu lešení se skátí,
a stěny ejhle pnou se vzhůru celé! —
zas pohnulo se moře rozechvělé;
velebná klenba září pod nebesa:
„Ať žije mistr“ — dav již hromem plesá.
Král řetěz snímá, mistři zášť svou tají,
však po Janovi nadarmo se ptají.

Ó zoufání, ó jak to bídní jsme my,
Tantaly všichni na bídnější zemi,
že pohár od úst, pravda v blud se zvrhne,
chcem z moře pít a vír nás v lůno strhne,
chcem ke slunci a blesk nám křídla spálí.

II.

Dvé poutníků se blíží za Šumavu.
Starší z nich smutně sivou věsí hlavu,
na niž mu řada dlouhých let již sedla,
že tváři nach a jiskra očí zbledla,
že v srdci krev a v žilách jará síla
již dovřela, již dávno dovířila,
a těžkou hlavu na průvodce klade.
Však mladší druh, jak prut pln mízy mladé
sní první jara mládí dětinného,
v svět vyhlídnul a rozkochal se z něho;
a starý peň se o něj podepírá,
když v sebe sama poklesla mu víra.

Tak pět dní šli, až stáli u Zbraslavi.
Tam odpočine mnich si holohlavý
u bratří v aule, by pak chladem záhy
již zlaté shlídli věže matky Prahy.
Jsou přijati. A jak zvyk dávný velí,
než odejde brat každý do své cely,
buď svatá písma buďsi letopisy
se klidně čtou — a bratří poslouchají;
věc divnou mnohdy pergameny tají.

Dnes četl opat z kroniky své blánku,
v níž vlasti běh a slavnou líčil stránku
jak za Karlova bylo vladaření;
jak o vědy dbal, slávu, o umění
a díla stavěl krásy nehynoucí,
svatyně, hrady, most i města skvoucí:
však podivné též sbíhaly se děje.
Když druhdy slavný zbudovati chtěje
chrám s klášterem, bral s mistry rady,

tu vstoupil hrdě odvážlivec mladý
— slul mistr Jan — že vystaví chrám smělý,
jakého světy ještě neviděly!
Však dopustil Bůh těžkou na něj ránu
(snad srdce svého nepokořil Pánu
jak Babel druhdy) — neboť v onu chvíli,
když lešení již ohněm zapálili,
zmat nastal v lidu, zeď že praskla v boku.

Třicet pak od té přehnalo se roků,
co mistr onen zmizel tehdy z lidu,
snad v klášteře kdes hledat svého klidu,
snad u zoufání zhynul světem krátce;
jen chrám ten září jeho ku památce,
nebť zmat . . . ó jak je křehké stáří,
či vedro také bylo v refektáři,
že o kmeta se závrať pokusila,
a zvadlé údy opustila síla?

Nuž do cel svých se bratři odebrali,
(poutníci jsou as unaveni z dálí),
by na hodinky sami vstali záhy,
a hosté raním chladem stihli Prahy.

Kmet divno snil, když pak ho položili:
jak známý plamen rozháral mu žíly,
jak prchal z vlasti, ale hanba děsná
vždy našla ho a vždy rušila ze sna.
Tak stanul v krajích luzné Italie,
však nadarmo; i tu ten plamen žije,
jenž ztracený mu život vpálil v čelo.

Též snil, jak dítko nevinné se chvělo,
jež pohozeno našel na pobřeží;

i chtěl se mstít a dítka síly svěží
osudu na vzdor vypěstovat v žití
a svěřit mu svých tepen vlnobití.
Jak učil ho, s ním země procestoval,
by v jeho ňadrech dědictví své schoval,
by on kdys po něm dokonal to dílo,
jež uzrálo a jeho — zahubilo.
Jak ve klášteře žili prázni světa,
až po třicáte zašuměla léta
v bol vyhnanství, jak mraky v dálku jdoucí
a neodolal kmet té tužbě žhoucí:
i s hochem dal se nazpět v rodné strany . . .

Když procitl, už jinoch opásaný
mu seděl u nohou, čta s podivením v tváři,
jaký as nával večer v refektáři
a ve snu starce zachvátil a rušil?
Však mlčel kmet a jinoch sotva tušil!

Tak brali se až k Praze oba němi,
kmet zamlčen, však žhavě zíral k zemi
a hlavou skloněn kráčel zasmušilý.
Však průvodcovy zraky lačně pily
vše velebné, co láká duši svěží —
aj Praha tu, to vzácné město věží!

A znaje chvíle stáří zasmušené
šel mlčky dál; tam návrší se klene
a na návrší jaká kuple skví se,
jak pyramida v oblak rozhlíží se!
Toť úchvatné, aj otče, u záchvatu
jun vypukl, zda takto rozepiatu
kdy viděl jsi už klenbu ve svém žití,

zda nepospíšíš učně poučiti,
vždyť pohleď přec, jak obrovité tvary!
I zarděl se tu temně poutník starý,
zrak pozvedl a pohlíď' na chrám celý,
a zraky jeho v oheň zahořely;
a hleděl dál, jak blesky kdyby házel,
a hleděl zas, a zrak mu nepřecházel;
vždy divočej, jak sešílil by náhle:
křeč ve tváři a zvuky vydav táhlé
bez sebe klesl v náruč průvodcovu.
Tak uchvátil jej chrám ten na Karlovu!

Tu v klášter mniši přijali je oba.
A když už kmeta pominula mdloba,
jejž slzami a pláčem jinoch vzkřísil,
zrak děsněj' plál, a ponejprve vmísil
v pláč jinochův tak protrhaná slova:
„Dopověz hochu z čtení opatova,
co na Zbraslavi zaslechl jsi dále,
když odnášel's mne omdlelého v sále —“

I žasl jinoch, žasl podivením:
Ten celý příběh smutným končil zněním,
nevěstu mistra po letech již málo
bezměrné hoře ve hrob mladou sklálo
kdes v klášteře; a pochována v hrobě
dle vůle své při chrámu ženichově!
Kmet zamlkl a skřek vyrazil děsný,
na křeslo pad a pohrouzil se ve sny,
v tak hrozné sny — jak hořely mu zraky,
v tak tajné sny, jak ony děsné mraky,
jež usedly mu zoufanlivě v čele?
v tak bouřné sny, že rty jich rozechvělé
nemohly svěřit ústům beze vlády?

I zaplakal tu mistrův soudruh mladý
a váhal jít, když rty mu zachraptěly:
jdi hochu již, jdi hochu do své cely.

Jak děti jsme my pouhých okamžiků:
hned na trůn kráčet v ústech žalmy díků,
hned v propasť klesat bezednou a věčnou!
Ó jakou lží jest lichou, nekonečnou,
že kujeme si spleť života sami:
my toužíme a čas si hraje s námi.
Na dlažbě našli lebku roztříštěnu
a krví rudou porosenu stěnu,
když mniši časně spěli do kostela,
krev čerstvým nachem na kameni lpěla,
jenž nevěstu kryl mistra stavitele.

I zděsili se bratři světa prostí
když poznali, že starší to jich hostí,
a spěvše v cel, tam psáno takto četli:
„Než ozáří vás, bratři, paprsk světlý,
jsem mrtev již, však popřejte mi klidu
a v šíré vlasti hlásejte to lidu,
ten kdo tu dříme pode chrámem v rově
byl stavitelem chrámu na Karlově.
Tu s věže vlastní našel v jednom skoku,
co marně hledal po třicet již roků.“

Jaroslav Herda.

Ve výši.

V té výši vzdušné, ve zlatém kde lemě
tě nebem objatu zřím, matko země,
v posvátné chvíli klopím zářný zrak;
kol mne tu světa vír již sotva šumí
a bouře tvé tam dálka zvolna tlumí,
a duše má se nese do oblak.

A pode mnou již dřímeš krásna, ticha;
i hruď má tichne, chvíli nezavzdychá,
kéž dříme tak jen mnohý, mnohý rok.
A kdyby dál se opět rozechvěla,
by vášně v ní a boje zmlkly zcela,
jen jeden stačí, jeden dolů skok.

U NAŠÍ VESNIČKY.

Již podzim přišel také do vesničky naší,
šat stromů zbarvil a pak zvadlý snáší
v chlad vlnám potoků.
Dnes první večer jeho do kraje sem vchází,
když utich' kraj a pták tam v lesním mlází,
když páry bystřin u toku
jak myšlenky se kolem rozvěsily
táhnouce dál, kde mlhy závoj bílý
vleť vísce do boků.

Psa po strništi poslal ovčák stříbrovlasý,
by ovce sehnal hledající klasy
tam širém po poli.
Znavený oráč rádlo na kleče již klade
a popožena zvolna koně mladé
jim opět uzdu povolí;
tam pasák z lučin vesele se vrací,
a do dálky, kde červánek se ztrácí,
zpěv jeho hlaholí.

Ó tichá vesničko, ó kolébko ty moje,
kéž zapomenu na své vnitřní boje
v tvém klidném úkrytu,

když marně hledám zde v tom divém světa reji
své hvězdy blaha, jež se v snách mi skvějí,
a mdlý jen zážeh soucitu.
V tvém náručí bych rád již hlavu sklonil
a z duše píseň poslední bych zronil
v mlh závoj v dosvitu!

Čeněk Holas.

Poesie.

Jdi do světa a pros mi almužničku,
a řekni všechněm, že už dokonávám,
a že jim ještě na památku
poslední s bohem dávám.

A kdyby se tě lidé cestou ptali,
proč do hrobu pokládám život mladý,
tož řekni: při královském stole
on dokonával hlady.

Dárky.

Můžeš mi milá, dárek dát,
co bych nemohl odprodat:
falešnou lásku, falešná slova;
já jsem jen synek chudičký,
vezmu ten dárek každičký,
matička mi ho do truhly schová.

Tu máš matičko stařičká,
syna je tvého službička,
chovej mi máti věno to moje;
až půjdu pro svou nevěstu,
dáš mi je potom na cestu,
přidáš jen k tomu slzičky svoje.

Od konce do konce.

Až zkvete proutek rokyty,
pentličkou bude provitý,
pentličkou lásky děvčete;
podala mi ji má milá,
když se rokyta rozvila,
že půjdem' spolu ve světě.

Jakou má barvu pentlička?
z lásky je, z lásky celičká;
jaký to květ je ve sponce?
ba jest jen kvítek rokyty,
pentličkou slzí provitý,
od konce v slzích do konce.

Odpověď.

V záhoně vonného jetele
volá křepelka vesele:
pět peněz, pět peněz.
Vesele si volá, pláčí oči tvoje
a než se rozpláčí žalem také moje,
ještě mi děvče odpověz.

Lehka je moje ta odpověd:
vidím tě hochu naposled
ještě dnes, ještě dnes.
Křepelka to volá, volá po jeteli,
že se naše láska, synečku, již dělí,
že si dám dvířka na řetěz.

Z domácnosti A. S. Puškina.

Ze srdce, podobného růži, v kteréž pěl slavík jeho genia, vyrůstá nyní trní. Jako ptáče z hnízda uprchla duše jeho a vše, mladý i starý sdružili se v hoři . . .

Bachčiserajský fontán posílá Ti s jarním zefýrem libodechy dvou růží Tvých. Šedovlasý stařec Kavkas odpovídá na pění Tvé pláčem písně Sabuchia.

Mirza-Fetch-Ali. Elegie na smrt Puškina.

V letě r. 1826 sešla se matka Puškinova v městě Revelu s mladým básníkem ruským knížetem Vjazemským a jakož přirozeno, obrátil se hovor jejich záhy k Alexandru Sergějiči Puškinovi, jenž trávil již druhý rok na tiché vsi Michajlovské v gubernii Pskovské, byv sem r. 1824 internován pro jakýsi pamflet, jímž urazil v Oděse svého úředního představeného, generálního guvernéra. Básnická sláva Puškinova pronikla v ty doby už celým Ruskem, a těžce to nesli zejmena mladší básníci ruští, že nejgeniálnější soudruh jejich držán jako ve vězení a zakázán mu všechen styk se světem. Potoužila si v ten smysl mladému Vjazemskému i paní Puškinová, jíž šlo ovšem víc o synovu osobní bezpečnosť než o volnosť básníka, i pronesla myšlenku, nebylo-li by možno užiti nastolení nového cahe Mikuláše na vyprošení milosti pro syna. Vjazemský se ujal této myšlenky a sepsal prosebný list, jenž byl jménem paní Puškinové zaslán do Moskvy, kdež se strojila právě korunovace caře Mikuláše.

Jakkoli byl první krok nového Hosudara k carskému prestolu provázen krvavým potlačením vzpoury prosincové, propuknuvší v Petrohradě dne 14. prosince 1825 ve zjevný odboj, nebyl car Mikuláš nikdy bezohledným tyranem, za jakéhož byl vyhlášen hlavně za posledních let svého panování za války krymské. Naopak on vstupoval na trůn pln nadšení pro slávu Rusi, již miloval tak, jako byl navzájem milován od ruského lidu, a slávu Rusi nehledal Mikuláš toliko v úspěchu zbraně, nýbrž a především v úspěchu ducha.

Prvé než dosedl na trůn, nevšímal si Mikuláš na oko záležitostí politických, ale studoval o to pilněji Rus a její potřeby. Bystrému jeho oku neušel ani geniální duch Puškina, a proto, když mu doručen prosebný list paní Puškinové, neváhal ani na okamžik a dal Alex. Sergějiče zavolati k sobě do Moskvy. Puškin neměl ani tušení o vznešeném svém příznivci, jenž dosedá právě na trůn ruský, a proto plně rozkaz carský bral se do Moskvy v přesvědčení, že odtud povede ho cesta jen na Urál a na Sibíř. Tím větší bylo ovšem jeho překvapení, když ho car přijal blahosklonně a nejenom že svobodu mu daroval, připomenuv ohnivému poetovi pokročilá leta, v nichž bezpochyby již zmoudřel, nýbrž jmenoval ho též historiografem Petra Velikého; aby pak vzácné plody jeho musy nebyly zneuctívány všední rukou prosaických censorů, nýbrž mohly vycházeti — na kolik možno — neporušeny, nabídl se Puškinovi car sám za censora příštích jeho děl. Konečně i dvorské hodnosti se dostalo Puškinovi a spojeného s ní ročního platu — bylť jmenován komořím pážetem, kteroužto hodností se car 27letému Puškinovi ovšem nevalně zavděčil, neboť jakékoliv omezování osobní svobody bylo protivno bujné povaze básníka, v jehož žilách kroužila ještě africká krev, zděděná po prababičce mouřenínce, a nad to zdálo se mu sebe nedůstojným, aby chodil v uniformě v jedné řadě s holobradými šlechtickými hochy.

Hrabě Benkendorf, kterýž byl představeným pážat, měl proto stále co jednati s Puškiným, jenž byl v době dvorních slavností vždy buď churav aneb si vyprošoval dovolenou na cesty po Rusi, na Kavkaz, po Evropě, ba i do Číny se chtěl vydati s ruským vyslanectvím r. 1830. Petrohrad, po němž toužil za sedmiletého nuceného pobytu na venkově, zhnusil se mu v krátce tou měrou, že užil každé příležitosti, kdykoli mu mohl ukázati paty.

Roku 1828 navštívil opětně Moskvu a seznámil se zde v některé společnosti mimo jiné i s rodinou Gončarovou. Odjížděje odtud na rodinný statek Michajlovský zanesl si ne-li do památníku, zajisté do srdce jmeno Natalie Nikolajevny, nejstarší dcery rodiny Gončarových. Neboť když roku 1830 po dobrodružné Puškinově výpravě na Kavkaz a do Erzerumu, dobytého tehdáž od Paskěviče, petrohradská policie přes to, že byl Puškin zjevným miláčkem carovým, počala dle zděděných staletých tradicí stíhati každý krok básníkův, a když tento, rozmrzen svým trapným postavením pod policejní dohlídkou, chtěl raději nadobro opustiti Rus a ujeti na Západ: tu ozvalo se patrně náhle ono přede dvěma lety v srdce zapsané jmeno a za málo dnů na to byla krásná Nataša Gončarova nevěstou Puškinovou. Zasnoubení jejich slaveno v Moskvě dne 21. dubna 1830, načež po více než půlleté rozluce snoubenců, zaviněné karanténami, proti šířící se choleře zřízenými, stala se dne 18. února 1831 Natalie Nikolajevna Gončarova ženou Puškinovou.

Mladí manželé usadili se v Petrohradě, jakož vyžadovala dvorní služba Puškinova, a stali se záhy nejhledanějšími hosty ve společnostech a na bálech nejvyšších kruhů Petrohradských. S ustálením poměrů rodinných nastaly však Puškinovi nové dosud neznámé starosti o hmotné prostředky na vydržování skvělé domácnosti, jíž nepostačoval poměrně nepatrný důchod 5000 rublů, jež dostával ode dvora jako

komoří páže, což mělo za následek různé cesty Puškinovy do Moskvy, a na venkovské statky, při nichž se rozvíjela vždy čilá korrespondence mezi Puškinem a Natalií Nikolajevnou, plná vzácných příspěvků k poznání rodinných poměrů největšího poety ruského. Dopisy Puškinovy chovala potom vdova jeho jako vzácnou památku na záhy odervaného muže až do své smrti r. 1864, kdy je zdědila po ní nejmladší Puškinova dcera Natalie Alexandrovna provdaná za hraběte Merenberga, žijícího nyní ve Wiesbadenu, a od této obdržel Iv. Turgeněv dovolení, aby mohl korrespondenci Puškinovu vydati tiskem na veřejnosť. Takovým způsobem vytištěno v ruském měsíčníku Věstník Evropy r. 1878 75 soukromých listů Puškinových. Z těchto listů, jakož i z neznámé dosud korrespondence básníka knížete Vjazemského, důvěrného přítele Puškinova, uveřejňované v letošním Ruském Archivě, čerpány hlavně zprávy pro tyto črty, které ač líčí události před čtyřiceti a více lety již sběhlé, doufáme, že přec ještě dojdou přízně i českého čtenáře.

Rodina Puškinova byla nebohata. Když se Alex. Sergějevič ženil, vykázal mu otec za věno statek Boldino v Nižegorodské gubernii, k němuž náleželo 500 duší. Avšak statek byl v nepořádku a stálo Puškina mnoho času a práce, než se zjistilo, co vlastně jest jeho majetkem, neboť náležela část Boldina i jinému ještě rodu. Avšak i potom neměl Puškin z Boldina valného zisku. Správce, jenž na Boldině hospodařil, hájil asi málo zájmy pánovy, neboť po málo letech nastal tu zas takový nepořádek, že musil Puškin starého správce vyhnati a novým ho nahraditi. Ten však, když do Boldina přišel a spozoroval na vlastní oči, jak se věci mají, ani se v úřad neuvázal a utekl ihned. To přimělo Puškina, že se vydal na podzim r. 1834 sám na

cestu do Boldina a uspořádav jakž takž zdejší záležitosti opět se vrátil do Petrohradu. Jednalo se tehdáž o prodej polovice Boldina, jež bylo už valně zadluženo. Puškin psal o záležitosti té ženě a dodává: „Míti 100.000 rublů, vše bych urovnal; avšak Pugačev*) — můj obroční mužíček — ani polovinu té summy nevynese, a to utratíme spolu jako by nic; ne-li? Nu neškodí,“ — těší pak ženu — „budu-li živ, budou i peníze . . . Zajedu do Moskvy, urovnám ve dvou dnech tuto záležitosť a do Petrohradu přijedu jako molodec — a vlastník sela Boldina“. Boldino sice Puškin udržel, ale dluhů byl statek tento zbaven teprvé po smrti básníkově a sice velikomyslností carovou.

Vida, že z Boldina nebude zisku, staral se Puškin, aby zachoval pro sebe a svou rodinu dědičný statek Puškinův, selo Michajlovské ve Pskovsku. Otec Alexandrův Sergěj nebyl valným hospodářem a Michajlovskému vedlo se o málo lépe než Boldinu. Chtěje statku pomoci, zavolal Puškin otce i s mateří k sobě do Petrohradu a statek odevzdal hospodářskému správci. Avšak jednak pro přílišné požadavky otcovy, jež přesahovaly hmotné síly Puškinovy, jednak pro špatnou správu statku, odhodlal se Puškin již v roce 1834 vzdáti se řízení Michajlovského a odevzdati je opět otci. „Nechať tam hospodaří, jak umějí“ — píše o tom Puškin své ženě — „jim do smrti statek vystačí, a my se již také postaráme, abychom Sašovi a Maši**) zaopatřili kousek chleba.“ Avšak ani za přítomnosti Sergěje Puškina nehospodařilo se na Michajlovském lépe, a Alexandr stěžoval si nejednou ještě, že statek je na půl promrhán a že na konec padne na něho, aby se postaral též o zaopatření bratra a sestry.

Jako nebylo se strany Puškina vyhlídky na slušný

*) Puškin chystal tehdáž k tisku „Dějiny Pugačevské vzpoury“, z nichž doufal že vytěží aspoň 30.000 rublů.

**) děti Puškinovy.

roční důchod, nebylo jí ani se strany Natalie Nikolajevny. Již nedlouho po svatbě byl Puškin nucen vyjednávati písemně se svou tchyní v záležitosti zadrženého věna, a z listu jeho se dočítáme zároveň, že nebyl u ní pan zeť příliš dobře zapsán. Přálať Natalie Ivanovna patrně více některému jinému nápadníku krásné své dcery a pokoušela se ještě před svatbou, aby odtrhla srdce dceřino od Puškina, o němž se roznášely po Moskvě nepěkné věci, že prý je člověk opovržený, lakotný a při tom marnotratný. Když však přece došlo na sňatek, protahovala schvalně vyřízení otázky věna, narážejíc na možnosť rozvodu či čehosi podobného. Ohražuje se proti šíření podobných řeči, psal Puškin 26. června 1831 své tchyni list, v němž žádá především úctu k sobě a své ženě. „Chce-li zachovati důstojnosť, nemůže žena vyslechnouti, žeby muž její byl člověkem opovrženým; povinností mé ženy jest, aby se podrobila tomu, co já sobě dovoluju. Nesluší ženě 18leté, aby vládla mužem 32letým.“ Na konec pak žádá určitého vyjádření o záležitostech věna.

Puškin se sice po některé době smířil se svou tchyní, dovolil i své ženě, aby se odebrala s rodinou na její statek Jaropolec u Kalugy na letní byt, avšak o vydatné podpoře rodiny Puškinovy se strany Gončarových ničeho neviděti.

Poněvadž tedy neměl Puškin nijakého zabezpečeného příjmu vyjma oněch 5000 rublů, jež dostával ode dvora, tížívaly ho často, zejmena za pozdnějších let, když se rodina jeho rozmohla, starosti o její budoucnosť. Koncem června 1834 píše Natalii Nikolajevně, meškající v ty doby s prvními dvěma dítkami u své matky v Jaropolci, mimo jiné v tato slova: „. . . . Sluší pomýšleti na osud našich dětí. Statek otcův, jak jsem se přesvědčil, je rozerván tak, že nevidím mu pomoci . . . . Já sice mohu získati slušné summy, avšak my spotřebujeme mnoho. Umru-li dnes, co bude s vámi! Malá v tom útěcha, že mne pohřbí v pre-

movaném kaftaně (pážecím) a k tomu na těsném petrohradském hřbitově a ne v cerkvi v prostranné klenbě, jako se sluší řádnému člověku . . . .“ Když pak roku 1835 odejel na statek Michajlovský, aby tu mohl ve klidu pracovati, napadají ho zas podobné pošmurné myšlenky a píše dne 23. září své ženě do Petrohradu: — „Nemůžeš si představiti, jak živě pracuje fantasie, když sedíme sami mezi čtyrmi stěnami, neb chodíme po lesích, kdy nikdo nám nepřekáží v myšlenkách — v myšlenkách tak vířivých, až se hlava zatočí. A o čem že dumám? Nu o čem: od čeho budeme živi? Otec mně nezůstaví jmění; statek s polovinu utratil a váš statek visí na vlásku. Car mně nedovolí býti statkářem ani žurnalistou; a psát knihy pro výdělek — bůh mi svědkem — nemohu. Nemáme groše jistého důchodu, a jistých výloh na 30.000. Vše závisí na mně a na tetě. *) Avšak ani já ani teta nejsme věčni. Co z toho bude, zná bůh . . .“ Skoro závistivě píše Puškin své ženě z Moskvy r. 1833 o návštěvě u přítele Suděnky: „Obědval jsem u Suděnky, tovaryše mého za svobodných let. Nyní jest i on ženat a zmohl se jako já na dvě děti; i on přestal hráti (v karty) — avšak on má 125.000 důchodu a my, můj Anděli, to zpředu (t. j. 5000).“

Jakkoli se Puškin zdráhal psáti pro výdělek, psal přec. Jeho literární plody platily se na Rusi již tehdáž velmi skvěle. Za Bachčiserajský fontán, báseň to asi 600 veršů čítající, dostal již roku 1822 od nakladatele 3000 rublů. Roku 1830, prose hr. Benkendorfa, aby mu vymohl dovolení na vydání Borise Godunova tiskem, připomíná, že by mu tragedie ta vynesla zajisté 15.000 rublů, jichž on, člověk nebohatý, velmi jest potřeben. O tom, jaké naděje kladl Puškin ve své dějiny Pugačevské vzpoury, dovídáme se

*) Míní se tu Kateřina Ivanovna, teta Nataliina, sídlící v Petrohradě a podporující štědře Puškinovy, jež vřele milovala.

z jeho listu, psaného r. 1833 z Boldina, kdež pořádal materiál o Pugačevu, sebraný na své cestě v Kazaňsku a Orenburgsku. Připomínáť své ženě, že jest mu třeba klidné mysli „. . . sic přijedu k tobě ničeho nenapsav, a bez peněz uvízneme na písku. Neruš raději můj klid a já budu pracovati a pospíším si . . . . Dovolí-li car vydati zápisky (o Pugačevu), zbude nám 30.000 čistých peněz. Zapravíme polovici dluhů a budeme žíti bez starosti.“ Avšak přes to, že byl Puškin i po roce 1830 stále dosti plodným a že se práce jeho platily draze, nestačil výtěžek z nich na krytí četných jeho účtů i býval proto často v citelných nesnázích o peníze. Dokud to šlo, činil si půjčky na Boldino; roku 1835 udělena mu ze státní pokladny půjčka 30.000 rublů, jež se měla srážeti po lhůtách z ročního jeho služného. Avšak ani to nestačilo četným jeho vydáním, a proto hledal Puškin nový vydatnější zdroj příjmů, a tím zdál se mu býti časopis.

Již r. 1832 pomýšlel na založení listu, dlouho však nemohl dostati úředního povolení na jeho vydávání; konečně zdařilo se přec. Roku 1836 koncem dubna vyšel první svazek žurnálu Sovremennik, kterýž byv založen největším básníkem ruským, přešel po letech v ruce slavných nástupců jeho Bělinského, Turgeněva a Někrasova, i udával po celá desetiletí tón v ruské literatuře. Stálo sice Puškina nemálo přemahání, než se odhodlal k podniku novinářskému, a zajímavý jest v tom vzhledě závěrek posledního listu, psaného rukou Puškinovou k ženě z Moskvy 18. května 1836: „. . . Snažím se, abych (Brülova) potěšil a vzmužil, a zatím se mně samému duše v drobty dělí rozpaky, když si vzpomenu, že jsem žurnalistou. Když jsem býval ještě řádným člověkem, dostávalo se mi policejních vyhrůžek a říkávali mi: „Vous avez trompé“ a tomu podobné. A co nyní se mnou bude? ‚Mordvinov bude na mne hleděti jako na Tadeáše Bulgarina a Nikolaje Polevého, jako na špiona;

čert mně napískal, že jsem se narodil na Rusi s duší a s talentem! Veselo člověku — až běda!. . .“ Avšak Puškin se ujal svého podniku s energií a snažil se, aby i Sovremennikem zachoval jmenu svému tu čest, jíž získal staršími svými plody. Nemohl-li sám býti v Petrohradě, psával i ženě své v záležitostech časopisu, poučuje ji o přijetí či zavržení článků, o censuře a pod. Nadál se do tohoto podniku skutečně skvělého výsledku, jakož vysvítá na př. z listu, psaného ženě z Moskvy dne 6. května 1836: „. . . Vidím, že jest mi nevyhnutelně nutno míti 80.000 rublů důchodu. I budu je míti. Nepustil jsem se nadarmo v žurnalistickou spekulaci . . .“

Bohužel nedočkal se Puškin vytouženého ovoce své snahy. Vyšlyť jeho redakcí roku 1836 pouze tři svazky Sovremennika. Dalšího svazku se nedočkal, byv zastižen smrtí.

Poněvadž není účelem těchto řádků líčiti Puškinovu činnosť literární, nebudu se dotýkati ani jeho styků s tehdejšími ruskými literáty a omezím se několika slovy o jeho nejdůvěrnějších přátelích. Kdykoli přijel Puškin do Moskvy, vždy býval hostem u Pavla Vojnoviče Naščokina a velmi často psává své ženě o něm a o jeho domácnosti, kdež bývalo vždy veselo. Zvláštností jeho zábav bývaly cikánské večery, při nichž se četní hosté dávali baviti zpěvem a tancem Moskevských cikánů. Jak živo bývalo při takové příležitosti, patrno z listu Puškinova, v němž si stěžuje druhého dne ženě: „Naščokin nám vystrojil včera cikánský večer; odvykl jsem od podobných zábav tak, že mne od křiku hostí a pění cikánek bolí až dosud hlava.“

Z přátel Petrohradských vzpomíná Puškin ve svých dopisech nejčastěji Petra Pletněva, známého literárního historika a prof. na petrohradské universitě, jenž po smrti Pu-

škinově převzal redakci Sovremennika a vedl ji až do roku 1846, kdy ji odevzdal Někrasovu. Zmiňuje se o své návštěvě u Dimitrije Jazykova, historika a bratra Nikol. Jazykova, známého lyrického básníka ruského, praví Puškin, že jest hotov přilnouti k němu s takovou láskou jako k Naščokinu a Pletněvu. Mimo to počítal k nejdůvěrnějším přátelům svým básníka Žukovského, básníka knížete Vjazemského a hraběte Vielgorského, o nichž se níže ještě zmíním.

Za svobodných let býval Puškin velmi vesele živ; oženiv se změnil se však na dobro. Společnosti veselých mladých pánů ho mrzí, a aby se s nimi nemusil stýkati, přichází za doby, kdy paní Puškinová mešká na venkově, schválně v jiné hodiny do hôtelu k obědu. Do večerních společností a na plesy chodí z pravidla jen se ženou; odejede-li na příklad do Moskvy aneb je sám v Petrohradě, nepřijímá pozvání na žádnou podobnou zábavu a podávaje zprávu o tom své ženě píše 14. května 1834: „Jednu mám z toho výhodu, že jsi na venkově: nepotřebuju na bálech dřímat a polykati mražené.“

Jen anglickému klubu zůstal věrným i ženat a tráví v něm pravidelně večerní hodiny. Nechodí tam ale z lásky, nýbrž spíše ze zvyku a z dlouhé chvíle, jak patrno z některých listů, v nichž se o klubech zmiňuje. Z Moskvy píše kdysi, že v klubě dávno již nebyl a že mu bude platiti 300 rublů pokuty, ač by „celý anglický klub prodal ihned za 200 rublů“. Nejinak smýšlí o klubě Petrohradském. Ztratila se mu tam kdysi část peněz. Načež píše o tom své Natalii: „Ukradli mně v klubě 350 rublů, ukradli nikoli v tinteré neb ve vistu, nýbrž ukradli tak, jako kradou na ulici. Takový je zdejší klub; překonali jsme už klub Moskevský. Myslíš, že se proto zlobím? nikoli! Nenávidím Petrohrad a těším se proto každé jeho potupě!“

Takovýto drastický spůsob líčení jest obecným ve všech listech Puškinových. Zmiňuje se na příklad o svém

4*

setkání s prof. Kačenovským *) na moskevské universitě, kamž byl pozván na návštěvu, praví: „Abys rozuměla — hašteřívali jsme se druhdy jako hokynářky na všivém rynku, a tu jsme se rozhovořili tak přátelsky, tak sladce, až tekly přítomným radostí slzy.“ Jindy píše o své rozmluvě s N. Rajevským: „ . . . Sacré chien, osloví mě s něžností, pourquoi n'êtes vous pas venu me voir?“ — „Animal, odvětil jsem mu s citem, qu'avez vous fait de mon manuscript petit-Russien? Pak jsme jeli spolu k obědu, při čemž mne držel celou cestu rukou za límec, abych mu nevyskočil z kočáru . . .“ V dopise ze dne 11. června 1834 podávaje své ženě zprávu o tom, jak dalece pokročily jeho dějiny Petra Velkého, praví mimo jiné: „Na Petra jsem se přestal mrzeti, protože, toute reflexion faite, nebyl on vinen svinstvem, které se kolem něho rozhostilo.“ K tomuto výroku dodává velmi drastické podobenství, které bych mohl reprodukovati jen tehdáž, kdybych věděl, že čtenář probíraje se těmito řádky bude schvácen notnou rýmou.

Nejsa přítelem hlučných zábav vůbec byl Puškin za posledních let rozhodným nepřítelem zejmena všech slavností dvorních, jichž se mu bylo účastniti v stejnokroji pážecím. Již výše povědíno, s jakou nelibostí hleděl na svou uniformu, a že se hleděl z povinnosti své obyčejně vyzouti nějakou výmluvou. V listě ze dne 17. dubna 1834 sděluje Puškin své ženě, že byl car nemile dojat tím, že většina komořích a pážat nepřichází na slavnostní bohoslužby a že kázal jim domluviti. Pak dodává: „Praví se, že budeme nyní choditi do chrámu v páru jako dívky z institutu. Představ si nyní, že by mně s šedou bradou bylo choditi v řadě s nějakým holobradým Bezobrazovým neb Reimarsem . . . Za nic na světě!“ Brzo na to zadal Puškin

*) Mich. Kačenovský byl redaktorem Věstníku Evropy, v němž dorážíval prudce na Puškina.

za propuštění z hodnosti dvorní; byl ale odmítnut. „Ty's ráda," — píše o tom ženě — „ne-li? Hezky by bylo, kdybych byl živ ještě asi 25 let. Ale sejdu-li dříve 10 let, což tomu řeknou Maška a zvláště Saška? Špatnou pro ně bude útěchou, že jejich „papeňku" pochovali jako blázna a že „mameňka" jejich bývala až hrůza milá na Aničkovských (dvorních) bálech . . . "

Ten nešťastný premovaný frak zošklivil mu vůbec každou návštěvu při dvoře. Aby nemusil jíti s poklonou k careviči*), omluvil se opět nemocí a za tou příležitostí rozhovořil se v dopise k ženě o svém poměru k carům ruským, „Careviče pozdravit nepůjdu; do jeho carstva ještě daleko a já bezpochyby se ho nedočkám. Viděl jsem tři caře: první (Pavel) mně dal strhnouti s hlavy klobouček a vyplísnil za mne mou chůvu**); druhý (Alexandr I.) mne nešetřil; třetí (Mikuláš) ač mne na stará kolena upekl za páže, nicméně nepřeju si, proměniti ho za čtvrtého; od příštích dobra nečekej. Uhlídáme, jak se shodne náš Saša (Alexandr) se svým jmenovcem; já se svým jmenovcem jsem se neshodl. Nedej bůh, aby šel ve stopách mých, psal verše a svářil se s caři! Ve verších otce nepřekoná a bičíkem obuchu neudolá."

Když byl roku 1835 přijal ode dvora půjčku 30000 rublů, stala se mu odvislost nynější ještě trapnější. Ještě r. 1834 píše, že doufá zbýti se nemilé hodnosti a že se přestěhuje na statek. „Nemilá závislost, zejmena když byl člověk 20 let před tím zcela svobodným." Ale když mu žena po čase radí, aby se tedy přesídlil na Boldino, a byl „bárinem" (svým pánem), jak si stále přál, touží už na svou

*) nynějšímu caři Alexandru Nikolajeviči.

**) Car Pavel potkal kdysi v Jusupově sadě chůvu, nesoucí maličkého Alexandra. Poněvadž dítě nesmeklo před cařem klobouček, povadil se tento s chůvou. Puškin později žertovával, že jeho styky s carským dvorem počaly již za panování Pavla († 1801). Puškin se narodil 1799.

odvislosť: „Nikdy jsem neměl vstupovati ve dvorní službu, a což ještě horšího, upoutati se peněžními závazky. Závislosť následkem poměrů rodinných činí člověka mravnějším; pouta, jež na sebe ukládáme ze ctižádosti neb z nouze, ponižují nás. Hledí na mne nyní, jako na otroka, s nímž mohou jednati jak jim libo. Nemilosť lehčí je než opovržení.“ Po nějakém pak čase, vida nezbytí, píše opětně celý roztrpčen: „Což dělat! Hlavní jest, že nechci, aby mne mohli viniti nevděkem. Toť horší než liberalismus . . .“ Proto, když se ho žena táže, neměla-li by pomoci svým sestrám ke dvoru, zrazuje jí v tom slovy: „Jsi příliš hezká, můj anděli, abys se stala orodovnicí. Posečkej; ovdovíš, sestárneš — pak si prosím buď přímluvkyní a titulární rádkyní. Má rada tobě a sestrám, abyste se držely opodál dvora... Můj Bože, býti Zavody*) moje, nepřivábili by mne do Petrohradu ani Moskevským koláčem. Žil bych si jako bárin; ale vy báby, nechápete štěstí volnosti. Jste hotovy na věky se zadati, jen aby se o vás řeklo, že jste byly la plus belle et la mieux mise du bal.“

Poněvadž nemohl dáti Petrohradu výhost vůbec, vyjel si odtud Puškin, kdykoli mohl, aspoň na čas. Dob takových, které trávíval buď v Boldině neb v Michajlovském, užíval k pilnému psaní. Do Petrohradu vracíval se pak vždy s hojnou zásobou veršů i prosy, jimiž podílel různé nakladatele, redaktory a zejmena neodbytné almanašníky, kteří číhali na něho, kdekoli se ukázal, a jež za posledních let svého života, kdy se almanachy staly po celé Evropě nejen věcí modní, nýbrž hotovou epidemií, propouštěl vždy s prázdnou. Od té doby, co se oženil, vykonal Puškin jen jednu delší cestu. Sbíraje totiž materiál k dějinám Pugačevské vzpoury, navštívil jeviště všech tehdejších událostí, zvláště projel Kazaňsko, Simbiř, Orenburg a odtud si zajel i k Jajickým

*) Statek, kdež paní Puškinová právě sídlila.

kozákům, mezi nimiž za Kateřiny II. pověstné povstání ono vzniklo. Po cestě sbíral hlavně zprávy stařen a starců, kteří byli očitými svědky událostí, jež hodlal vylíčit, i byl s kořistí tak ulovenou úplně spokojen. Materiálu, jehož tím nabyl, užil však nejen k svým Dějinám, nýbrž i při některých básnických dílech, zvláště vznikla tu také „Kapitanskaja dočka“ — román, sepsaný v Boldině, kamž si Puškin zajel tenkráte z Orenburgu.

Kdykoli přijel Puškin na Boldino, vědělo se o tom vždy po všech okolních guberniích a roznášely se při tom různé o něm zprávy. Mezi jiným vypravovalo se též, jak prý spisuje. „Když Puškin píše verše, stojí před ním štof*) nejznamenitější nástojky**) — vyhne sklenici, druhou, třetí — a už začne psáti.“ Způsob života svého na Boldině vypsal však Puškin sám v jednom dopise k ženě, z něhož vyjímám: „Vzbudím se o 7. hodině, piju kávu a ležím do 3 hodin***). Nedávno jsem se rozepsal a už jsem sílu toho napsal. O třetí si vyjedu koňmo, v 5 do lázně a potom obědvám brambory a kaši z pohanky. Do 9 hodin čtu. Toť celý můj den a jeden jako druhý.“ Na kolik se venkovské jeho lektury týče, zmiňuje se nejvíce o Walteru Scottu a biblí, v níž velmi rád čítal.

Téhož pořádku držel se Puškin i když trávíval leto na Michajlovském. Za jedné takové návštěvy svého rodiště psal r. 1835 list, v němž uloženo několik vzpomínek na jeho mládí: „V Michajlovském našel jsem vše po starém, kromě toho, že mé chůvy v něm více není a že se okolo starých známých sosen za doby mé nepřítomnosti vzmohla mladá sosnová rodina, na niž jest mi hleděti se žalostí,

*) čtyrhraná láhev.
**) kořalka s ovocnou šťávou.
***) Puškin psával vždy leže. Tu prý byla fantasije jeho nejčinnější. Z cesty do Orenburgu psal ženě: „Jsem spokojen se svou cestou. Již tu v kočáře se myšlenky rojí, což teprve v posteli.“

jako patřívám na mladé kavalíry o bálech, v nichž více už netančím. Což ale dělat; vše kolem mne hovoří, že stárnu, a to někdy i čistým, ruským jazykem. Potkal jsem na př. onehdy známou bábu, jíž jsem řekl, že se změnila. A ona mně: Však i ty, můj pane, jsi sestárnul a zošklivěl. Ostatně mohu zvolati se svou nebožkou chůvou: „Hezkým nebyl jsem nikdy, ale mlád jsem byl . . .“ O své nevalné kráse zmiňoval se Puškin i jindy s ironií a tak i v listě z Moskvy, psaném r. 1836. „Chtějí zde modelovati mé poprsí. Já však nechci. Tuť by se má negerská ošklivosť stala nesmrtelnou se vší svou mrtvou nehybností... “

Svou vlastní krásou se Puškin ovšem honositi nemohl; tím hrdějším byl však na krásu své ženy. Natalie Nikolajevna byla nejkrásnější ženou celé tehdejší Moskvy a bezpochyby i Petrohradu a pověsť o kráse její roznesla se po všech okolních guberniích. Byla brunetkou kyprých tvarů, jakož patrno z oslovení Puškinova: „Moja plotniňkaja brjunetka!“ V témž listě čteme dále poznámku: „Pohleděla-lis do zrcadla a věříš-li, že s tvou tváří ničeho na světě nelze srovnati; avšak duši tvou miluju více ještě než tvé líce . . . “ Na zprávu ženinu, že za svého pobytu na venkově ještě zkrásněla, odpovídá: „Těší mne tvá zpráva, ač jest už tvé krásy s nadbytek.“

Za to nikdy neopomene referovati své ženě, když na venku daleko od Moskvy a Petrohradu slyší lichotivé zprávy o její kráse. Hospodská v Toržku, „tatáž, co vaří slavný kvas a peče výtečné kotletky“, odmítla lichotivou poznámku Puškinovu o její kráse slovy: „Neměl byste si všímati cizí krásy; sám máte doma takovou krasavici, že jsem si povzdechla, když jsem ji spatřila“ . . . Nu vidíš — obrací se Puškin k ženě — že se tvá sláva rozšířila již po všech

újezdech. Jsi spokojena?“ Ba pověsť o kráse Natalie došla až do dalekého Boldina, kamž paní Puškinová nikdy ani nepřišla. Píšeť Puškin své ženě z Boldina: „Sláva o tvé kráse dostihla až k naší popadiji*), která mne ubezpečuje, že jsi překonala všechny své sokyně nejen tváří ale i postavou.“

Za pobytu Natalie Nikolajevny na vesnici počali se ucházeti dva mladí šlechtici ruští o ruce sester její, načež se ptá ona Puškina, měla-li by své sestry provdati. Puškin pak odpovídá: „Mýlíš se drahoušku; oba se zamilují do tebe. Překážíš svou přítomností sestrám; člověk musí býti tvým mužem, má-li se v tvé přítomnosti moje krasavice, dvořiti jiným dámám.“ Narážeje pak na nebezpečnou krásu své ženy, píše v jiném listě: „Závidím svým přátelům, jejichž ženy nejsou krasavice, nejsou andělé ladnosti, nejsou madonny. Znáš ruskou píseň:

Nedej bože, nedej krásné ženy;
krásnou ženu často na hody zvou . . . ?

a ubohému muži na cizích hodech blaho, na svých ale půst!“

Puškin miloval svou ženu s veškerou horoucností své ohnivé povahy. V listech svých jinak ji neoslovuje než: Duše má, Anděli můj, a s nejněžnějšími výrazy lásky dopisy uzavírá. A nepostačuje-li mu něžnosť zvuku ruského, chápe se libozvučnější vlaštiny: Addio mia bella, idol mio, mio bel tesoro, quando mai ti rivedro . . . a pod. Je-li mu několik dní meškati mimo domov, zmocňuje se ho touha po milované ženě, k níž by se rád zase vrátil, kdyby ho povinnosti nezdržovaly. „Tebe, můj Anděli, miluju tak, že neznám slova pro své city. Od těch dob, co jsem zde (v Moskvě), přemýšlím stále, jak bych se dostal do Petro-

*) žena popova.

hradu k tobě, ženko má . . .“ „Můj Anděli, vidím, že nedobře jsem učinil tebe opustiv a na život kočovný se opět vydav . . . Nestojí za to celý Pugačev; zdá se mi, abych jím povrhl a vrátil se k tobě.“ Podobně píše z Petrohradu: „Nyju po tobě . . . Nenaděješ se a padnu k tobě jako sníh na hlavu.“

Na cestě do Orenburgu zajel Puškin i do Nižního Novgorodu. „Velký trh se skončil“ — popisuje pak dojem, jaký učinilo na něho pustnoucí tržiště — „chodil jsem kolem prázdných krámů. Učinily na mne týž dojem, jako bál k ránu, kdy už odejel kočár Gončarových . . . Vidíš, że dosud ještě miluju Natašu Gončarovu, již líbám kradmo, kam se rtům podaří.“ Jindy opět stěžuje si na svou odvislost ode dvora, k němuž ho připoutaly starosti rodinné, i dodává, aby se nezdálo, že lituje své ženitby: „Tys musila býti mou ženou; bez tebe byl bych po celý život nešťasten.“ Souží-li ho starosti, prosí: „Poceluj mne, hoře přejde.“ A pozbývá-li sil v práci, těší se: „Vrátím se k tobě a něžností tvou okřeje duše má i tělo mé.“

Puškinovi měli čtyři děti: Mašu (Marii), Sašu (Alexandra), Grišku (Grigorije) a Natašu (Natalii). Jako byla Maša miláčkem matčiným, byl zase Saša, přes to, že byl „ryžij“ (ryšavý), chloubou otcovou. Že Puškin ve svých dopisech nezapomínal nikdy na děti, rozumí se samo sebou. Pozdravoval a líbal je všechny dohromady a každého zvlášť, vyptával se na jejich zdraví a těšil se zprávám o nich. Cestuje po Kazaňsku uviděl asi roční děvčátko, ano se batolilo jako kotě po čtyrech a mělo dva zoubky. Vzpomněl si při tom na svoji Mašu, která byla také asi tak stará, ale zubů dosud neměla. „Vyřiď to Mášce,“ píše ženě v listu, v němž se zmiňuje o tom děvčátku. Avšak mnohou trpkou chvíli způsobovalo mu četné služebnictvo mužské i ženské, jehož bylo třeba k udržování skvělé domácnosti, jaká se vedla u Puškinů. „Znepokojuje mne — píše z Moskvy —

služebnictvo, s kterým jsem tě zanechal v Petrohradě. Petr, ospalý piják, jenž spí a neprospí se, je ochlasta a hlupák; Irina Kuzminična, která se s tebou hádá; Nenila Anufrievna, která tě okrádá . . ." Když mu žena píše, že přijala nového kuchaře, odpovídá: „Vyjednej si s kuchařem co chceš, jen abych nebyl nucen chodit po obědě do klubu svačit." Povedený byl též sloužící, jenž provázel Puškina do Orenburgu: „Představ si tón moskevského písaře; hlupák, tlučhuba, ob den opilý, sní po cestě moje studené jeřábky, vypije moje Madeira, trhá mé knihy a na štaci mne jmenuje jednou hrabětem, podruhé generálem . . ."

Největší však starosti, kdykoli meškal mimo dům, činila mu rodina sama. Natalie Nikolajevna byla mladá a nezkušená a bylo jí tedy v mnohém potřebí rady. Puškin se proto v každém skoro listě vyptává na domácí záležitosti, činí návrhy na změnu služebnictva, bytu, radí ženě, jak má v jistých případech svého a svých dítek zdraví dbáti, ano i lekturu jí vybírá a varuje ji na př., aby nečetla na venkově špatných kněh ze strýcovy knihovny a nemařila svůj vkus. Ovšem nejtrpčí starosti působil mu nedostatek hmotných prostředků, zejmena když zanechal ženu v městě bez peněz a musil ji odkázati na kněhkupce Smirdina, jenž byl Puškinovým nakladatelem, aneb na jiné své přátele.

Rodinný život byl Puškinovi svatým, nedotknutelným. Jsa odvislým v životě společenském, chtěl býti aspoň ve své rodině pánem samostatným, nikomu neodpovědným. Již pouhé vtírání se v jeho rodinné tajnosti bylo mu nesnesitelným, natož její pohana. Roku 1834 zpozoroval náhle, že policie petrohradská zná obsah jeho listů k ženě. „Jeden z mých dopisů — píše dne 18. května — dostal se do rukou policie a tak dále. Hleď, ženko, naděju se, že nedovoluješ nikomu listů mých si opisovati; jestliže pošta rozpečetila list muže k ženě, jest to její věcí a při tom to nepříjemné, že tajemství rodinných poměrů se zrazuje podlým

a nepočestným spůsobem; jsi-li ty však vinna, velice by mne bolelo. Nikdo nepotřebuje znáti, co může vzejíti mezi námi; nikdo nemá být přijat v naši ložnici. Bez tajemství není života rodinného. Ostatně jsem přesvědčen, že se nestalo vinou tvou . . .“ Na zvědavosť Petrohradské policie touží slovy ještě příkřejšími v dopise ze dne 3. června téhož roku: „Nepsal jsem ti proto tak dlouho, ana mne neřádnosť pošty ochladila v té míře, že jsem nebyl s to vzíti pero do ruky. Myšlenka, že někdo na nás naslouchá, uvádí mne v hotovou zuřivosť. Bez svobody politické možno žíti; bez nedotknutelnosti rodiny nemožno. Život galejní je daleko snesitelnější. — Slova tato nejsou psána pro tebe . . .“ dodává pak a rozpisuje se o všedních událostech Petrohradských. Brzy na to varuje s trpkou ironií i ženu, aby byla v listech svých opatrna: „Zajisté i tvé listy se otvírají: žádá toho bezpečnosť státu.“

Již výše řečeno, že Puškinovi bývali vítanými hosty v nejvzácnějších rodinách Petrohradských a mívali ovšem i na vzájem četné návštěvy. Hlavní toho příčinou vedle geniálnosti Puškinovy byla neobyčejná krása Natalie Nikolajevny. Měla již v Moskvě hojnosť nápadníků, kteří zoufalým okem pohlíželi za Puškiným, an si odvážel zbožňovanou jimi Natašu do Petrohradu. Puškin znal bývalé své soky a neopomenul, kdykoli se mu příležitosť naskytla, podávati o nich své ženě zprávy se všemi podrobnostmi. Když meškal roku 1831 v Moskvě, navštívil ho na příklad student jakýsi, zbožňovatel Nataše, a přinesl mu román „Teodor i Rozalia“, v kterém vylíčil historii Puškinovu a Natalie. „Hrůza!“ dodává k tomu Puškin. Jindy se zmiňuje o jiném nešťastném nápadníku ruky Nataliiny, Davydovu, který se

ze zármutku oženil s jakousi prosťoučkou osůbkou. V témž listě sděluje se ženou anekdotu, která kolovala ty doby po Moskvě: Roku 1831 dne 18. února*) byla na Nikitské ulici v chrámě Voznesenském svatba. Mezi obřady rozmlouvali spolu dva mladí lidé. Jeden z nich těšil něžnými slovy druhého — nešťastného milovníka nevěsty, jenž zoufal, aby mohl v sobě kdy potlačiti plamennou vášeň. Byl to prý Davydov. Puškinovi se však nezdá, a uvádí spíše jmena čtyr jiných nápadníků. Svatbou Nataliinou se počet beznadějně toužících ještě rozmnožil. Jí působilo nemalou radosť, že mladí i starší pánové pozbývali v její přítomnosti rozvahy a vesměs byli hotovi nabídnouti jí své srdce darem, o čemž ale nemeškala muži svému vždy upřímnou podati zprávu. Z korrespondence Puškinovy dala by se vypsati celá řada jmen, jichž majitelé byli vesměs ochotni za jediný blahý úsměv státi paní Puškinové rytířsky k službám. Zvláštní radosť působilo marnivé Natalii Nikolajevně, když i nevěsty ze vznešených domů hleděly žárlivě na její krásu, jíž nedovedli odolati ani vyvolenci jejich srdcí.

Puškin, vida z upřímných a bezelstných dopisů své ženy, že by o její věrnosti zbytečně pochyboval, nehoršil se příliš na marnivosť její, ano děkoval jí za to, že podrobně a odkrytě mu vypisovala všechna svá dobrodružství. Jsa přesvědčen, že „plní povinnosti ctné a dobré ženy“, přál jí rád zábavy a občasného vybočení z jednotvárného života, dokud se dalo ovšem srovnati se ctí. V dopise ze dne 25. října 1833 těší se na příklad, že jest žena zdráva, a nic jí nepřekáží, aby užila radostí podzimních plesů. „Nežádám, abys se nebavila s pány, žádám na tobě jen důstojnosti a vážnosti, nemluvíc ovšem o bezúhonném chování, které se týká ne již tónu, ale čehosi vážnějšího . . .“ Když mu žena oznamuje, že pojede se sestrami na bál do

*) den svatby Puškinovy.

Kalugy, odpovídá jí: „Což je Kaluga! Tamť arci budeš carstvovat. — Nu, víš, za to tě plísniti nebudu; nemůže jinak býti: buď mladá, protože jsi mladá, a carstvuj, protože jsi krásná . . ." Puškin šetří vždy ženské slabosti její a rád promíjí, kde prominouti lze. „Žena, praví Galliani, est un animal naturellement faible et malade. Jakéže jste vy pomocnice a pracovnice? Pracujete toliko nožkami na bálech a pomaháte mužům utrácet. Však i za to díky . . ."

Přes veškeru svou shovívavosť kladl však vždy váhu na chování důstojné. Jako se sám vzdaloval všech styků se společnostmi, které by mohly uvésti Natalii Nikolajevnu k podezřívání jeho věrnosti, tak žádal i po své ženě, aby v ničem nezadávala důstojnosti. Nelibě nesl na př., že přijala za jeho nepřítomnosti návštěvu pána, jenž nebyl uveden do jejich domácnosti, dokud Puškin byl v Petrohradě. „Ač mám plnou v tebe důvěru, přec nesluší dávati světu záminku k pomluvě." Kdysi se rozepsala paní Puškinová trochu obšírněji o dvornosti několika pánů, nad nimiž dobyla mimoděk vítězství. Načež se jí dostalo přísnějšího než obyčejně poučení v tato slova: „Zdá se mi, že se spouštíš příliš daleko. Hleď: není koketování nadarmo proti modě a nepočítá se darmo za příznak špatného tónu. Raduješ se, že se po tobě fantí ten a ten . . . Jest se čemu těšiti! Hle, celé tajemství koketstva: ‚Bylo by koryto, a sviňji buduť.' Nač přijímati pány, o nichž víš, že jim nejsi lhostejna. Nevíš, s kým jest ti jednati. Přečti si bajku o Fomovi a Kuzmovi. Foma nakrmil Kuzmu jikrami a sleděmi. Kuzma žádal, aby mu dal píti, ale Foma nedal. Kuzma zbil Fomu, co se do něho vešlo. A z toho naučení: Krasavice! nekrmte sleděmi, nechcete-li dát píti. Sic se vám stane jako Fomovi." Slova tato zdála se býti Puškinovi příkrými, a proto aby dojem jejich seslabil, psal druhého dne o témže předmětu mírněji: „Opakuju ti, že koketstvo nevede k ničemu dobrému; ač má své příjemnosti, avšak nic tak rychle nezbavuje mladou

ženu toho, bez čeho není rodinného blaha ani pokidu: vážnosti. Není se ti co radovati ze svých vítězství; k.... Ninou pravila: Il est écrit sur le coeur de tout homme: à la plus facile. Dle toho rač se nadále honositi dobýváním lidských srdcí. Rozvaž si hezky a neznepokojuj mne nadarmo . . . Ušetř mne. K starostem, nerozlučným od života mužova, nepřičiňuj nespokojenost rodinnou, řevnivost atd. . . .“ Oba tyto listy pocházejí z roku 1833, tedy ještě z prvních let manželství Puškinových. Avšak i v dopisech z pozdějších let vrací se Puškin často k této záležitosti a varuje ženu, aby „nezkoketničila“.

Protivnějším než koketování zdá se že bylo Puškinovi každé snížení se. Puškin byl rozhodným aristokratem a byl proto neprávem viněn, že prý udržoval spojení s živly demokratickými. Chovaje se sám vždy po kavalírsku, žádal i na své ženě, aby zachovala vždy dobrý tón a patřičnou noblessu. Mrzí se proto, že Natalie Nikolajevna za svého pobytu na venkově zajela si do okresního města a šla tam do divadla jakési kočující společnosti. „A co to za nápad jíti návštěvou ke kupeckým dcerkám, dívati se s luzou na venkovský ohňostrój . . .?“ Ani toho nemůže odpustiti své ženě, že jela na ples ke kněžně G . . ., jež nejevila k ní dosti pozornosti. „Nechci, aby žena má jezdila tam, kde se jí od domácí paní nedostává pozornosti a váženosti. Ty nejsi m-lle Sonntag, již pozvou v Moskvě na večer, a pak si jí ani nevšímnou . . .“ Vůbec počínání Moskevských dám nebylo mu dosti uhlazeným, i varoval svou ženu, aby se nepřiučila jejich mravům. „Víš, že se mně protiví vše, co páchne způsoby Moskevských slečen, vše, co není comme il faut, vše, co je nízké . . . Najdu-li po svém návratu, že se tvůj milý, prostý, aristokratický tón změnil, dám se rozvést, vot tě Christos! a dám se z hoře na vojnu . . .“ končí pak žertem svou výstrahu.

Roku 1834 sdělovala paní Puškinová svému muži, že hodlá své mladší sestry Kateřinu a Alexandrinu Nikolajevny vzíti k sobě do Petrohradu. Úmysl ženin nebyl Puškinovi vhod. „Mínění mé — psal jí — jest to: Rodina má být sama pod jednou střechou: muž, žena, děti, dokud jsou malé a rodiče, kdy už sestárli. Nebude bez starostí a nebude rodinného klidu. Ostatně si o věci té ještě pohovoříme.“ Puškin po čase povolil a obě sestry Nataliiny bydlily pak u Puškinů. Avšak předtucha Puškinova se splnila. Klid rodinný, ničím dosud nerušený, brzy vymizel.

Do salonů Puškinových přicházel kromě mnoha jiných šlechticů i mladý důstojník baron d' Anthès, rodilý Francouz, jehož adoptoval tehdejší bezdětný vyslanec holandský baron Heeckeren. Lehkomyslný baronek se zadíval trochu hlouběji v krásné oko paní Puškinové a měl se za oprávněna dle toho se k ní chovati. Nápadná dvornosť francouzského šviháka k manželce Puškinově byla ovšem brzy spozorována, a závistiví jazykové se postarali o její rozšíření po Petrohradě. V říjnu 1836 se přestěhoval Puškin z letního bytu do Petrohradu, a v tu dobu počaly se ozývati v salonech některých dám, jimž byla krása Natalie Nikolajevny Puškinové trnem v očích, uštěpačné poznámky, spojující jmeno nenáviděné krasavice s baronem d' Anthèsem.

Ale nepřestalo se na pouhých klepech. Zosnováno ničemné, podlé spiknutí na zničení cti paní Puškinové, aniž při tom šetřeno básníka samého. Zasláno Puškinovi několik anonymních dopisů, v nichž mu podávána zpráva o pověstech kolujících po Petrohradě a saháno v nich bezohledně na česť Natalie Nikolajevny. Puškin byl v hloubi srdce přesvědčen o cnosti své ženy a prohlédl veškeru ničemnosť takovýchto zákeřnických útoků, které se v krátké době opakovaly několikrát; i byl odhodlán hájiti česť ženinu až do krajnosti. „Anonymní listy otrávily ducha i srdce Puškinovo, a aby nabyl dřívějšího klidu, musil vyvrci

jed ten buď s krví svou, neb s krví toho, kdo byl příčinou pohanění Puškinova . . .“ píše o tom kníže Vjazemský svému příteli Bulgakovu. V záchvatu podrážděnosti vrhl se Puškin na Heeckerena a vyzval ho na souboj. Tu se ujal svého adoptovaného syna starý Heeckeren, a na jeho prosby odročen souboj na 15 dní.

Lhůty té užil baron d' Anthès na zvláštní válečnou lesť. Rozhlásil, že jeho návštěvy u Puškinů platily především Kateřině Gončarovně, sestře paní Puškinové, o jejíž ruku se prý ucházel a v pravdě, prvé než daná lhůta prošla, zasnoubil se s Kateřinou Nikolajevnou, vstoupiv tak ve svazky příbuzenské s Puškiným. Puškin považoval tento sňatek, jenž se uskutečnil v první polovici ledna 1837, za dostatečnou satisfakci, a vzal proto své vyzvání na souboj zpět. Nicméně zakázal si všeliké spojení rodiny Heeckerenovy se svou rodinou, odmítl pozvání k návštěvě novomanželů a nedovolil též, aby Heeckerenovi docházeli do jeho domu.

Tím vším byla rána Puškinova jen zastřena, nikoli zacelena. Ženitba Heeckerenova učinila malou jen změnu v jejich vzájemném poměru. Vášeň, již choval Heeckeren k paní Puškinové, nejen že svatbou nepotuchla, nýbrž zhýralý baron se ani nepokusil, aby ji v sobě potlačil neb aspoň zatajil. Dvořil se nápadným způsobem i dále paní Puškinové, kdekoli se s ní ve společnosti setkal; urážlivé pověsti po městě neumlkaly, naopak šířily se dál a dále a anonymní listy přicházely znova.

Toho Puškin více nesnesl. Vlil všechen svůj hněv, všechnu hořkosť podrážděného, uraženého srdce v dopis k starému Heeckerenu, práhna dychtivostí, aby trapná záležitosť byla konečně vyřízena. V listě tom, psaném žlučí, urážel naschvál i vyslance Heeckerena i barona d' Anthèsa, tak že byl souboj nutným. V pondělí dne 25. ledna 1837 byl list odeslán, v úterý se vyjednávalo mezi soupeři a ve

středu byl boj. Důvěrník Heeckerenův, Daršjak, přinesl Puškinovi vyzvání a požádal ho spolu, aby mu jmenoval svého důvěrníka, s nímž by ujednal, čeho dále jest třeba. Puškin se zdráhal přijati sekundanta. „Ostatně — namítl Daršjakovi — Heeckeren mne vyzval, on je uraženým, nechať jmenuje sám důvěrníky. Bude mi lhostejno, dá-li mně za sekundanta třebas svého podkoního.“

Konečně svolil k žádosti Daršjakově, a nechtěje kompromitovati Rusa odkázal ho k jistému radovi anglického vyslanectva. Ale poněvadž žádal tento prvé vysvětlení příčiny souboje, Puškin pak nechtěl nikterak šířiti ještě více hnusné pro něho pověsti, odešel Daršjak s nepořízenou.

Tak jel Puškin ve středu odpoledne k souboji bez důvěrníka. Tu potká na ulici starého známého z dob studií na lyceum, podplukovníka Danzasa, vezme ho k sobě do saní a zajede s ním k Daršjakovi. Za dvě hodiny na to byli již všichni za černou říčkou nedaleko villy komendantské. Puškin byl cestou klidným, hovorným, ba veselým.

Krajina byla zasněžena; nastával soumrak. Vůkol panovalo nerušené ticho. Sekundanti odměřili bariéru deseti kroků, od ní odměřili každému soupeři 5 kroků a dáno znamení. Oba zdvihli pistole, míříce druh na druha. Heeckeren vystřelil první. Puškin sklesl prohodiv: „Jsem raněn.“ Hlava se mu zaryla do sněhu i ležel bez pohnutí. Přiskočili všichni k němu, i Heeckeren, majíce za to, že jest mrtev. Avšak Puškin se po několika okamžicích vzpamatoval, nadzdvihl se, opřev se levicí o zem a pravil: „Stůjte! cítím se dosti silným, abych vypálil svou ránu.“ Heeckeren se vrátil na své místo. Opřen levicí o sníh namířil Puškin a vypálil. Heeckeren zavrávoral a sklesl. Puškin hodil pistoli do výše a vzkřikl: Bravo!

Nastalo opět ticho; oba soupeři leželi ve sněhu, až zas Puškin přerušil mlčení. „Je zabit?“

„Nikoli — odvětil Daršjak — ale je raněn ve hruď a v rámě.“

„Podivno; měl jsem za to, že se mi poštěstí zastřeliti ho. Pozoruju, že se mi nezdařilo . . .“

Daršjak chtěl užiti této příležitosti a promluviti několik slov o smíru. Avšak Puškin mu nedal domluviti a pravil: „Konečně je to jedno. Uzdravíme-li se oba, započneme znova.“

Kulka Puškinova vjela Heeckerenovi do ruky, již držel na hrudi, projela masem, vrazila na knoflík u spodků a s toho se teprvé svezla do prsou, tak že poranění bylo lehké. Ona však osudná koule, jež byla lita na záhubu Puškinovu, projela kyčelní kostí, porušila tkanivo břišních blan a poranila soustavu střevní, tak že všichni lékaři na první pohled uznali ránu za smrtelnou. Na bojišti lékaře nebylo.

O šesté hodině večer zastavily před bytem Puškinovým u „Pěvčeského mostu“ sáně. Ležel v nich raněný Puškin, spočívaje v rukou přítele Danzasa. Lokaj, který přikvapil na dané znamení k povozu, přejal pána ve svou náruč a dopravil ho s pomocí Danzasovou do kabinetu. Zde si dal Puškin podati čisté prádlo, svlekl se a ulehl na divan. Natalie Nikolajevna, pozorujíc ruch v kabinetě mužově, chtěla vejíti. Puškin ji ale nevpustil, omlouvaje se, že má hosty. Teprvé když již ležel na divanu, dovolil jí vejíti a poučil ji o tom, co se stalo. „Jsem šťasten! — zvolal. — Jsem ještě živ, a tys podle mne. Buď pokojna! Ty vinna nejsi; vím, žes nevinna!“ O nebezpečném poranění se však nezmínil, udávaje jen, že je střelen do nohy.

Posláno pro lékaře. Danzas a Pletněv, jenž přikvapil

první k loži přítelovu, odstoupili na chvíli a lékaři ohledali ránu.

„Co soudíte o mém stavu?“ optal se lékaře Šolce.

„Rána jest nebezpečná.“

„Povězte zřejměji: Umírám!“ tušil Puškin.

„Mám za povinnost netajiti vám ani toho. Ostatně uslyšíme mínění Arendta a Salomona, pro něž posláno.“

„Děkuju vám. Jednal jste se mnou jak se sluší na muže poctivého.“ Puškin potřásl Šolcovi rukou a obrátiv zrak na svou knihovnu pronesl: „S bohem, přátelé!“

Arendt, dvorní lékař, potvrdil výrok Šolcův. Odjížděje od Puškina optal se: „Jedu k Hosudarovi: nepřejete si, abych mu vyřídil co od vás?“

„Řekněte mu — odtušil Puškin — že umírám a prosím ho za odpuštění za sebe i za Danzasa.“

Zatím, co se dálo toto v komnatě Puškinově, zmírala v sousedních pokojích zoufalá Natalie Nikolajevna. Marna byla útěcha kněžny Vjazemské, která po celou noc od ní neodstoupila. Přikradla se tichounce jako vidění na práh komnaty mužovy a štkala. Jakmile Puškin zpozoroval, že jest žena u něho, domlouval jí ihned, aby odešla. Nechtěl, aby viděla jeho strádání, jež snášel s podivuhodnou mužností. Arendt vyprávěl později svým přátelům, že viděl umírati na bojišti i v nemocnicích tisíce lidí, té zmužilosti, jako při Puškinovi, že však nikde neshledal.

Mysl Puškinova byla nyní úplně klidna. Bouře, která jí zmítala před soubojem, ulehla nadobro. Byl pomstěn a smířen.

Arendt podal cařovi ještě v noci zprávu o tom, co se přihodilo. Car napsal tužkou vlastnoručně list a odevzdal Arendtovi, aby jej přečetl ihned Puškinovi a zas mu jej navrátil. „Neulehnu, budu čekati,“ dodal car. Na lístku bylo napsáno: „Nedá-li nám bůh shledati se více na tomto světě, posílám ti své odpuštění a poslední radu: Umři

křesťanem. O ženu a děti neměj starosti: beru je pod svou ochranu.“ Puškin políbil list a prosil Arendta, aby vyřídil carovi jeho díky. „Řekněte Hosudarovi, že se nerad loučím s životem, protože mu nemohu poděkovati sám; byl bych celý jeho!“ Pak zavolali kněze a Puškin přijal svátosti.

Okolo páté hodiny ráno dostavily se strašné bolesti, jež potrvaly až do sedmi hodin. Puškin zatínal rty, aby potlačil hlasité stenání, jemuž již nemohl odolati; ale kdykoli se mu vydral výkřik z hrdla, vždy vzpomněl nejprvé na ženu, neslyší-li ho, a litoval jí: „Ubohá žena, ubohá žena!“ Arendt, vida strašná muka, jichž bylo snášeti Puškinovi, pravil: „Bylo mi líto Puškina, že nebyl zastřelen na místě, neboť muka jeho byla nevýslovná. Pro česť ženy jeho bylo však štěstím, že ostal na živě. Kdo z nás ho viděl, nikdo nemůže více pochybovati o její nevinnosti i lásce, již zachoval k ní Puškin do posledního okamžiku.“

Po ránu bolesti ulevily; Puškin dal zavolati ženu i děti a rozloučil se s nimi. Básník Žukovský podávaje obšírným listem ze dne 15. února 1837 zprávu o smrti Puškinově otci básníkovu Sergěji Lvoviči Puškinu, píše, dotýkaje se této scény: „Líčení její na mně nežádej.“ Když přinesli k jeho loži děti, polo ještě rozespalé, položil každému ruku na hlavu, pokřižoval je a kynutím ruky opět propustil.

Během toho dne přišel opět Danzas a ptal se Puškina, nemá-li pro případ smrti přání nějakého, jež by se týkalo Heeckerena. „Přeju si, odvětil na to Puškin, abys nemstil mé smrti; odpouštím mu, a chci umřít křesťanem.“

Když po chvíli přijel zas Arendt, prohodil Puškin: „Očekávám carského slova, abych umřel v pokoji.“ Žukovský, jenž byl právě u lože nemocného, odebral se na to do paláce carského a sdělil caru Mikuláši, co slyšel. „Pověz mu ode mne — odvětil cař — že ho pozdravuju po splnění křesťanské povinnosti; o ženu a děti že se starati nepotře-

buje: jsou moji. Tobě pak poroučím, umře-li, abys zapečetil jeho papíry. Později sám ty je prohlídneš."

Když vyslechl Puškin z úst Žukovského potěšitelnou odpověď, pozdvihl ruce a zvolal: „Hle, jak jsem potěšen. Pověz Hosudarovi, že mu přeju dlouhého, dlouhého carování, že mu přeju štěstí v jeho synovi, že mu přeju štěstí v jeho Rusi." Tak mluvil umírající básník-věštec, maje na mysli nynějšího caře Alexandra *Osvoboditele.*

K večeru ulevily bolesti tak, že se Puškin úplně utišil, sám si přisluhoval léky a přikládal si obkladky. I noc byla klidna, tak že ráno přátelé jeho nabývali naděje v možnosť vyléčení. Avšak hodiny života Puškinova byly sečtěny. Tepny slábly, ruce začaly stydnouti. Puškin ležel celé hodiny s očima zavřenýma v polosnu a neznamenaje téměř, co se kolem něho děje. O druhé hodině s poledne žádal, aby mu podali závar malinový. Když mu jej přinesli, přál si dále: „Poproste ženu ke mně, nechať mne nakrmí."

Natalie Nikolajevna přišla k loži svého muže, spustila se na kolena u jeho hlavy, podala mu lžičku malin, druhou — pak se přivinula tváří k jeho tváři. Puškin ji pohladil po hlavě a pravil:

„Nu nu, ničevo! Sláva bohu, vše bude dobře. Odejdi!"

Klidný výraz tváře a pevný hlas, jímž pronesl Puškin tato slova, sklamaly ubohou ženu v té míře, že odcházejíc od jeho lože zazářila radostí a ubezpečovala doktora Spasského, domácího lékaře Puškinova: „Uvidíte, bude živ, on neumře."

A v tutéž skoro minutu nastal poslední process jeho života. Žukovský a hrabě Vielgorský stáli ve hlavách jeho lože s lékařem Dalem; opodál byl Alex. Turgeněv. Dalj pošeptal svým přátelům: „Ubírá se!" Puškin však procitl ještě na okamžik. Pronesl několik blouznivých slov a pak zašeptal: „Život dokonán! Těžko dýchati; dusí mne — —"

Prsa básníkova se několikrát prudce zdvihla a pak ustál všechen ruch. Bylo hrobové ticho. — — —

Asi za dvě minuty se ozval Žukovský: „Co on?“

„Skonal!“ vece Dalj. Bylo $^3/_4$ na tři odpoledne 29. ledna 1837.

Téhož dne sňali masku s tváře Puškinovy, přenesli mrtvolu do salonu a Žukovský kabinet zapečetil. V bytě Puškinově nalezeno pouze 300 rublů na hotovosti, což ovšem nestačovalo na náklad pohřební. Hrabě Stroganov, příbuzný Natalie Nikolajevny, vzal proto na sebe péči o vystrojení důstojného pohřbu největšího básníka ruského.

Avšak Puškinovi nedostalo se pohřbu důstojného.

Zpráva o poranění Puškinově a jeho nebezpečí roznesla se rychlostí blesku po Petrohradě. Od rána dne 28. ledna byly předsíně i salony Puškinova obydlí plny lidu všech tříd: od kruhů vysoké šlechty a diplomatických sborů až po prostého izvoščíka, a všichni přicházeli s palčivou otázkou na rtech: „Jak je Puškinovi?“ *) Nelíčená soustrasť a slzy v očích otužilých mužů byly patrným svědectvím, že člověk, jehož život právě tu dokonává, těší se lásce všeho národa. Během následujících dvou dnů vystřídalo se u mrtvoly Puškinovy přes 10000 lidí, mezi nimiž se živě mluvilo o smrti básníkově a příčině její, jakož též o velkomyslnosti cařově, jež mu ulehčila krutý zápas smrtelný.

Této všeobecné soustrasti s osudem básníkovým použilo však několik podlých závistivých duší k rozšíření lživých pověstí o politických demonstracích, jež prý chystají přátelé Puškinovi při jeho pohřbu a jichž ostří má prý če-

*) Car Mikuláš dával si podávati zprávy o Puškinovi několikrát denně svým lékařem Arendtem a byl tragickým jeho osudem hluboce dojat.

liti proti platnému systému vládnímu. Jmeno Puškinovo uváděno ve styk s tajnými spolky opposičních liberálů a dosaženo tím toho, že se policie ulekla a vymohla u caře rozkaz, aby se pohřeb Puškinův odbyl tajně a v největší tichosti.

Upuštěno tedy od dalších příprav. Puškin vložen do rakve ve fraku a nikoli ve dvorní uniformě, již z celé duše nenáviděl, a dne 1. února v noci přenešen ve vší tichosti do chrámu Koňušného soudu. Prostranství před chrámem bylo nabito lidem, ale nikým neporušen klid. Po ulicích rozestaveny vojenské stráže a v domě Puškinově byla pohotově policie v uniformách i v civilním obleku, pozorujíc bedlivě každé hnutí několika přátel Puškinových, kteří přišli vzdát mu poslední česť. V chrámě se shromáždilo vybrané obecenstvo z nejvyšších kruhů Petrohradských a odslouženy tu pohřební obřady. Na to snesli rakev do chrámového sklepení, kdež měla zůstati tak dlouho, až bude odvezena z Petrohradu. To se stalo dva dny na to.

Dne 3. února sešli se o 10. hodině v noci přátelé Puškinovi naposled k ostatkům svého druha, odpěli poslední panichydu, vložili bednu s rakví Puškinovou na připravené sáně a o 12. hodině hnul se smutný povoz z města směrem ke pskovské gubernii, kdež pohřben Puškin v klášteře Svatohorském nedaleko Michajlovského ve hrobce, v níž odpočívala již jeho matka. Rakev provázel pouze Alex. Turgeněv a kapitán žandarmů. Ostatní přátelé stanuli u vchodu chrámového a za jasné měsíčné noci sprovázeli očima povoz, dokud jim nezmizel za rohem ulice.

Natalie Nikolajevna opustila také brzy na to Petrohrad a odebrala se s rodinou a s nejmladší sestrou Alexandrinou na ves do gubernie Kalužské a později se usadila v Michajlovském nedaleko hrobu svého manžela, jemuž zůstala věrnou do smrti.

Cař dostál slovu, danému Puškinovi na smrtelném

loži. Zaplatil všechny jeho dluhy, zbavil jeho statky závazků a ustanovil vdově Puškinově 11000 rublů roční pense. Hned po smrti vydal mimo to svým nákladem spisy Puškinovy v 10000 exempl. a celý výnos věnoval též rodině zvěčnělého básníka.

Baron d' Anthès Heeckeren pohnán byl před vojenský soud, uznán zde za původce souboje a příčinu smrti Puškinovy, pročež byl zbaven hodnosti důstojnické a odsouzen k vojenské službě řadového vojáka. D' Anthès však, nejsa poddaným ruským, opustil Petrohrad, potloukal se některý čas po Německu a usadil se konečně v Paříži, kdež žil nedávno ještě, zastávaje úřad senátorský.

Avšak i starý Heeckeren odpykal za lehkomyslnosť svého adoptovaného syna. Zadal na vyšší pokynutí za dovolenou. Odjížděje z Petrohradu prosil u dvora za slyšení, což mu odmítnuto. Obdržel však od caře darem tabatěrku, dar to, jenž udělován tehdá jen takovým vyslancům, kteří opouštěli své místo nadobro. V jazyku diplomatickém značí tabatěrka: „Jdi, víc se nespatříme!“

A Heeckeren se více nenavrátil. *Jaromír Hrubý.*

Jos. Vl. Hrubý.

Ze sbírky „Jíní“.

Strom mladistvý se oděl v květ,
sny přišly v jeho stínu dlet.
V šum jeho jsem se pohřížil,
a při pohádkách milo zdřím,
jen zdřím: jak dlouho, zdali vím?
a podzim už se přiblížil.

⁓⁓⁓

Kři holý, kdy tě oželím!
V tvůj stín jsem sedal s veselím —
ó jak's byl v květu spanilý!
Zřím zas tě a — jdu vesel dál,
bys nikdy na mně neshledal,
jak ostny tvé mne ranily.

⁓⁓⁓

Ó prodli, slunce, na vršku,
v tvém nech se zhřeji papršku,
a neodcházej ze mlází.
Víš, přicházelo's, ani šust,
sny líbalo's mi s mladých úst,
a teď? — Už s nimi zachází!

⁓⁓⁓

Až, děvče, nebude mne víc,
tu karafiát vypěstíc
mým posypávej popelem,
a vzkřísíš mne v květ bělostný.
Až vůně — šept můj milostný
tě zlíbá, odvěť pocelem.

Tichounce, zvonku, tiše zni;
již moji snové v duši sní
jak v dole rodná vesnička.
Ó spěte, sny mé milené;
tam v chatce, tělo schýlené,
se za vás modlí matička.

V luh rád jsem sny si vodíval,
kdy stromek v květ se odíval.
Teď srdce ve rmut rozčeří
v ně padající zpomínky,
kdy zřím, jak mladé na kmínky
sníh padá s bílou kadeří.

Už stroj se, strome, do jíní;
stich' ples, dým stoupá ze síní
a brzo v led se promění.
Strom mlčí, ani nehlesá;
jen větve spíná v nebesa
jak v modlení.

Mně na okénko klepe mráz,
že ze světa se vrací zas.
I naslouchám, proč přichází:
slov jeho šat má samý třpyt
a srdce tepla ani svit,
až mne to v srdci zamrazí.

Teploučko, teplo u kamen,
děd dumá zhaslý mládí sen;
stich' bol, už zraku nezkalí.
Jas luny snivý k němu zří,
a na skle jíní zahoří:
toť z jeho slzí krystaly.

Jsou vánoce. Zas u jeslí
na stromek dárky přinesli.
Když srdce jsem se otázal,
v dům milený šla myšlenka;
a mráz, co hledím z okénka,
mně na skle kytic navázal.

Bůh zdřím. Svit oka jeho zhas
pln milosti; byl zimní čas.
Hle, již se budí Bůh, jenž snil,
a jeho směvem rdí se květ,
a plná květů šeptá snět,
že boží sen se vyplnil.

I dotek jsem se květu úst,
a kol mne lítl šeptu šust
jak z posvěcených lásce chvil.
Co cítím? Mně se prsa dmou,
lesk nebe svitl v duši mou,
sám Bůh to ke mně promluvil.

Už jaro je tu u chýšky;
zní v sadě k plesu kalíšky,
med nesou stromy k oběti
až vůně stoupá do nebes.
Pojď, milá, sám Bůh dnes je kněz,
on lásku naši posvětí.

Ó zbuď se, zbuď se, motýlku,
je tobě žít' jen na chvílku,
hle, z medového kvítí ssaj!
Ó spěchej, jaro utíká,
a s ním tvůj život zaniká —
motýlku, zbuď se, přišel máj!

Jan Hudec.

Posledním vlaštovkám.

Leťte si již od nás ku hostinné dáli
nad vypuklé hory, nad osmáhlé skály,
když vás nehřeje víc dech té jeseně;
když tu dolů sprchlo stromů žluté listí
a to zlato svadlé na chudý šat příští
země počala si místo zeleně.
Rád bych opatroval pouť vám křídlem něhy,
než tam doletíte na zámorské břehy,
než si naleznete novou družnou vlasť;
leč mi krok zem' poutá a ruka chví plaše . . .
budu zatím smýčit' stará hnízda vaše
a v ně hebké pérce k pérci opět klást'.

Skryjte mi však touhy pod rozpjatá křídla;
za vámi by táhly do nového sídla
a v letu pak stydly mrazem v drobný led.
Chtěl jsem ustlati jim na dně duše svojí,
abych složit' hlavu mohl ku pokoji,
až by chvíli ustal myšlenek mých let.
Ale v hrudi stále bouří jen a chvějí,
jak by duch se chystal k velikému ději
a dny života mi nítil v plameny.
Leťte jenom tiše a mé touhy s vámi!
V zimě zůstanem' tu s chatou mojí sami,
až zas jaro přijde pod krov omšený.

Výkup.

Z hor od pomezí českých proudy nepřátel
jak husté pršky nakalených střel
se rozletly již po Moravě.

Kraj širý, sever všecek ve požáru vzplál
a zbojník teprv páliti se jal
a krví sled svůj značit' v trávě.

Viz tam tu vetchou chýši v lesním ústraní,
kdo z lidí od zhouby ji zachrání?
a den se chýlí ku večeru.

A matce v ní kdo mocnou paží přispěje?
však o svou hlavu, šíj se nechvěje,
leč o dvé dětí: syna, dceru.

Tu tlupa jezdcův od návrší ve cvalu
již ke stinnému letí ouvalu
a příchod svůj kol křikem věstí.

A než se k lesu, vetché chatě přiblíží,
syn s bledou pevnou tváří před chýši
již vyběh' s mlatem v tvrdé pěsti.

Boj krátký byl. V ráz hlava letla do keře
a přes trup junův cestu naměře
dál v jizbu kvačí vůdce tlupy.

„Ha, bídná psino,“ k ženě hřímá ve chvatu,
„co uštědříš mi, vůdci v odplatu,
že nechám práh tvůj bez potupy?

Dáš děvče své jen za to v skrovnou náhradu;
nuž rychle, nemysli však na zradu —
já zřel je prchati sem k chýši!“

A matka slova slyší, ale nadarmo
jich význam nutí mysli pod jarmo
a slabé ruce spíná k výši.

A kdo jí ku pomoci paží přispěje?
Však o svou hlavu, šíj se nechvěje,
leč o dvé dětí: syna, dceru:

„Syn vyšel . . . zhynul snad, kde zhouba burácí
a dcera v chýš se také nevrací
a den se chýlí ku večeru.

V les včera prchla zvídat, zda již divý vrah
smrť bídnou nese až sem na náš práh —
a kol jich tu již celá četa.“

Tu do dveří, hle, kdosi chvátá v čety střed,
tvář jako dívčí, ohněm srší hled
a v cáry dlouhý vlas se vplétá.

A na vůdce zbraň v hněvu zdvihá ve zápas . . .
blíž matka spěje, v hrdle vázne hlas
jak branci ve hruď kopí hroty.

Vzplál nerovný boj; k zemi záhy branec kles’,
jen výkřik jeho zazněl v rabů ples,
až tknul se duší divé roty.

„Ach, matko, smrti mstít jsem přišla bratrovy,
jenž podál pad', leč z ruky rabovy
jsem dceru tvoji vyprostila!“

Blíž vůdce přistoup', z mrtva těla škube cár . . .
v tom v oku blesk' mu hněvu nový žár:
„ha, věru dívčí prsa, bílá!“

Snúbní večer.

Hrad šedý u Visly a z dubů sroubený.
Kol něho náspy z hlíny
již sotva zastaví proud vojů nadšený,
když kníže Rytogar jim opět stojí čelem
a v duchu rozechvělém
u pestrou směsici se pojí hněvu stíny
i mocné vášně plameny.

A bouří vůdce v tom své tužby tlumočí:
„Tam v křoví v lese mladém
si ptáče s ptáčetem šveholíc poskočí,
motýli ku květům ve plesu křídlem plují
a já, strom nade slují,
mru záchvatem a zrak již slunce před západem
mé krásné kněžny nezočí.

V hrad, voji, přátelé! Chci míť přec v náručí
při záři zlaté, lunné
královnu Lechie. Ať rohy zazvučí
a hlahol, šípů hvizd a štíty, meče, mlaty
boj třetí počnou klatý.
Kdo znaví se, můj meč, až jitro vzplá pak slunné,
ho v boji bíť se naučí!“

Jak proudy zjitřené v tom vojů řetězy
se tísní náspů kolem
a na kvap k záštitě si kupí pavezy;
druh druhu vystoupá svalnatá na ramena,
leč mnohý v hněvu stená,
když kámen svržený pod přílbou ve lbu holém
nad žitím náhle vítězí.

A v hradním cimbuří dav skrovné družiny
v zápase Vanda nítí;
jak cherub oblačný, jak palma pustiny,
tak sličná v půvabu kol ku svým v boji hledí
a krunýř z lesklé mědi
jí ještě k velebě červánků pablesk chytí
jak v úsměv tichý, nevinný.

V jek boje, kamenů metaných v přívaly
co prvý German smělý
v tom s dykou ve pěsti v hrad cestu odhalí
a za ním druhý již přes hradby ve zápětí,
křik útočníků vzletí
vítězně nade hrad a v kraj večerem stmělý,
v němž hvězdy bílé zaplály.

Šíp v dlani poslední, znak síly na čele,
kol ještě dívka hřímá:
„Proč nezřím, do trupů jak vůdce ustele
temnosti chmurný bůh? oj záhy ducha vznese
mi v nebe velký Jesse.
Kéž jen tu nad zemí ochrannou ruku třímá
a nad vrahy meč z ocele!“

Šíp z luku zasvištěl, než prsou nezasáh',
jen uvíz' vůdci v štítě.
A hradu vládkyně, třpyt znoje na řasách,
v tom Visle v objetí se řítí s chvatem dolů.
Boj ustal ve hlaholu
a sluhům Rytogar v úžasu káže hbitě
pro tělo kněžny ve vlnách . . .

A co hrad plameny již zvolna klesá v rum
na zbitých branců trupy,
před hradem Rytogar na stolci v tísni dum
ždá sluhy, nevěstu až v lokty jemu složí.
Nic nedbá, u podnoží,
dav četných vítězů že v návalu se kupí
jak noční stíny v šedý chlum.

Nach ohně velebný a stříbro bílých hvězd
a ples, jenž v kraj se ztrácí,
vše vůdci nestačí zlé touhy na bolest
když noc již ubíhá a v žhavou muku čelo
se jemu obestřelo,
že ještě ze sluhů se nikdo nenavrací,
jenž nes' by přece dobrou zvěst.

Jaroslav z Boskovic.

Umlk' dálkou hlahol krvavého kvasu.
Přede hradem zpurným nepřítele, ženy
naseto zas mrtvol jako sžatých klasů,
nakupeno mečů v směsi kamenů.
Pod plachtami stanů podál hradní stěny
Matiáš král s pány myšlenek tlum dravý
darmo skryti touží v závoj lehkých snů.
Nohsledů dav pilný, zlata nedočkavý
obletá mu stále kolem bílé hlavy
lživých slov mu těchu nesa s pokorou.
Z potměšilých hlasů jedva šeptné zvuky
do líného vzduchu dokola se strou:
Jaroslav jak v boji půvab paní hradu,
zlato hebkých vlasů, rozkoš sladké muky
v duši bídné váží těžkou nade zradu
vodě čety v zhoubu nepřátelských střel . . .

Večer po krajině již se rozletěl.
Zapálených ohňů záře matná, snivá
táborem se plíží, líce na osmáhlé
vojům zvolna padá jako světlý stín.
A tam z Boskovic pán v středu čety svojí
myslí sotva hádá, v bouřném nepokoji
hněvu žár proč králi vzňal se v hrudi náhle,
těžká duma sedla pod obočí sivá
a vše kolem ztichlo jeho na pokyn:

„Vězte, mani, voji, slovo kormutlivé!
Ve zápalu mocném touhou nadšeni
útočili jsme tu jako šelmy divé;
pyšným bokem, skalou ku dravčímu hnízdu
cestu klestili si v pršce kamení
metaného s věží, ve střel dešti, hvizdu.
Krví svou však darmo vzdorovitý bok
kropili jsme, co nám zhouby léčku snoval
Boskovice pána zradný, tajný krok.
Dlouho nad vinou jsem strážnou ruku choval,
nechť již zkosen padne k žatbě zralý klas!“

Pohnuly se páže, maně k mečům sáhly;
v líci každý kryje podivení, žas . . .
V tom viz, Boskovec již pánů projda tlupu
přede králem hlavu ve pokoře klopí.
Čelo přísno, bledo; v oku oheň svitl
jako záře pablesk, jenž se v krunýř chytl.
„Křivě mluvil's, králi, vojů ve zástupu.
Slova tvého hrot mi do duše se topí
darmo utracuje život nevinný.
Když noc temná chladná chmurou na zem padla
a v líce mým vojům spánek těžký, tuhý,
nad zkrvenou zbraní, nad spícími druhy
ve staně jsem bdíval s lunou jediný.
A když poslední pych nepřátelských hlasů
nade hradem uhas', v šerém nočním jasu
vodil kroky své jsem v příkré úbočí,
hvězd-li matná záře nové cesty, tajné
na hrad neodhalí v skále nepodajné,
aneb zrak-li můj kdes zrádce nezočí.
Bezvinná šíj moje, tknutá mstou teď zloby
nezvykla se klonit hříchu do poroby,
aniž na tvou hanu v prach se pochýlí!

Ale slovo děl jsi; přišel sluha tvůj
krále poslušen být, dále rozkazuj!“
Vášní rozechvěný vládce k manu zírá,
v hrudi pomstu tají, v pěsti ocel svírá
a ret horlí spěchem v bouřném záchvatu:
„Nuže, zpupný sluho, ocel blesková, hbitá
ctíti naučí tě krále šediny!
Viz, kol svědků dav tu, již tvé stříhli kroky. —
Než tam slunce vzplane dvakrát nad hor boky,
krví bídnou shladíš těžkou svoji vinu;
prostřed města mého kata sirotčinu
měj si porubaným druhům v odplatu!“

A v zápětí zřít hned smolnic při plápolu
pochopů jak smečka tmavým svahem dolů
za pokřiku chvátá vlekouc vězně v středu.
Ples jim divý sálá z tupých ze pohledů
a smích hrubý, hlučný hrudi tvrdé vzdýmá,
kdy již Vídeň noří jim se před očima.
V mracích hvězdy hasnou; chvílí měsíc hledne
a mdlý jeho paprsk v noční mlze bledne;
nerozhřívá sluhům duše hanbou spjaté,
ani kroků zvrací, aniž cestu mate,
hází jen svůj pablesk, žalářů kde stěny
mizí v směsi domů nocí obestřeny . . .

Třetí noc již prchá. Žalem nezlomen
vězeň v kobě čeká. Slza drobná jen
díkem bolestnějším jasné oko vlaží,
když lid bezčetný, jenž kol se v davech sráží,
hřmí tu u žaláře hněv svůj z křiva soudu
a dál vlnou kvačí v rozechvěném proudu.
Třetí noc již prchá. Hradu přede zděmi
znamená král, v žase vichru perutěmi

jak zlá bouře letí až sem ku táboru.
S pány hotuje se k usmíření sporu
poslům vele v spěchu k zrádci u síň tmavou,
by jen o milosť lkal, jist že bude hlavou. —
Vězeň čelo zvedá, chmurně usmívá se
s pohrdáním hledě k poslům přibylým:
„Rcete pánu svému, mou že odpovědí,
by jen k slovu stál a den až svitne nový,
bezvinnou pak šíji rád že katanovi
pod meč jeho mstící k ráně nachýlím.“

Zatím červánky již na obloze hoří.
S domy město šíré v zlaté plane zoři.
A král o čem dumá jeda četě v předu?
Nedočkavosť plachá obrazí se v hledu
a již starý hněv zas ve tvář se mu stele,
odpověď kdy mluviť slyší hlasatele.

Sotva vystoupilo slunce na oblaky,
směsice tam lidu obracuje zraky,
kde má prostřed města konán býti soud.
U lešení vězeň v duši nepohnutý
s díkem obezírá lidu mocný proud.
Touží ještě v dálku, žal mu sedá v skráň;
touží ku severu, obzor překlenutý
kde se níží zvolna nade rodnou stráň,
kde choť mladá, věrná, růže v jarní vnadě
a dvé dítek sirých otce ždají v hradě. —
Hle, v tom hlavu k špalku mlčky přikládá
a již výkřik letí po zástupu s chvatem:
„Nezahyne vězeň, kat porušen zlatem
a meč kletý nesmí hrdla tknouť se celý!“
S pány Matiáš král opodál zrak třeští:
„Co hluk vzdorný hlásá, jitření co věští,

jakou záhady síť lid tu upřádá?
Ó jsem ještě králem chátře zlolajné.
Nechť již sluha vzdorný za svou vinu želí
a s ním citlivé to plémě prodajné.
Oběť pochlebníkům — čistou zrady hříchu
dal jsem ku své hanbě, slepý ve přepychu!“
A v tom v zápětí hle, mžikem ocel blyskla,
z obnažené šíje krve červeň tryskla
a lid rozbouřený hne se blíž a blíž,
kamení dešť hustý na katana hrouze
pod záštitu béře vězně v jásotu;
než tu dechem svojím ve plamenné touze
darmo tělo budí znova k životu . . .

Vzplály četné zraky, sterá kmitla dýka,
ale král tam s pány k hradu prchá již:
„Nebezpečná hra tu s lidem náhle vzniká . . .
a já rád bych ještě hradní ztekl výš!“

František Chalupa.

Na Kaňku.

Na temeni lesnatého Kaňku
dostih orla luňák dlouhozobý;
žerty, šašky sobě z něho robí,
chce ho zničit jako šakal laňku.
Na temeni nevysoké hory
střežen Žižka vojskem Zikmundovým.
V dáli míhají se bílé dvory
a Siona nad cimbuřím novým
poletují tmavosivé mraky.
Věže Horských chrámů pod oblaky
vyčnívají jako věže chlouby,
pnou se jako domýšlivá slova,
hrozí jako hrdost Zikmundova:
„Našel jsem té moci jeho klouby!
Ukoval jsem pouta ocelová
na tu hrdou kališnickou zmiji
a kat Kutnohorský oprať snová
na tu neohebnou selskou šíji.
Večer tři sta pěších přivede pán z Růže
a kraj od Hlízova k Novým Dvorům
nestačí mým obrněným sborům.
Zítra konec všeho býti může!
Vzhůru, páni, vzhůru zlaté číše!“
Zvedli pohár ohnivého vína
Kurfiřtové od siného Rýna,
magnatové od modravé Tisy.

„Zítra, zítra konec všeho bude!
Zítra vzdychne pokořená říše:
Mívala jsem Jana Žižku kdysi.“
Jasně poháry a číše zvoní,
ale čeští páni hlavy kloní;
všichni povykují plnou měrou,
ale Češi mlčí s nedůvěrou.
Na oupatí nevysoké hory
rozloženy Zikmundovy sbory,
na temeně nevysoké hory
rozloženy Táboritů sbory.
Na oupatí nevysoké hory
pije Zikmund, vychloubavě hrozí.
V staně Jana Žižky vůdci mnozí.
S osmáhlých a neveselých tváří
jakés zádumčivé teskno vane,
z očí zoufanlivá vášeň září,
matně leží ruka svalovitá.
Jenom na rtech vůdce úsměv kmitá
a chvílkami hnou se tváře svaly.
Konečně pan Boček k radě vstane
a k vojvodům takto zahovoří:
„Celý týden nás tu Zikmund moří
a v železný kruh nás týden svírá;
hlady lid náš nepatrný zmírá.
Třeba, bychom sami na ně hnali.“
Pokyvují páni všichni hlavou:
„Dobře, Bočku, mluvíš radu pravou!“
Jenom vůdce Žižka vrtí hlavou
a k vojvodům těmi slovy vece:
„Nemůžeme, děti, nikdy přece
na tisíce s malou hrstkou hnáti.
Jako kobylky se na nás shrnou,
roztrhnou nás jako roucha cípy,

rozmetou nás jako z luku šípy
a plakati bude sirá máti.
Není radno nastaviti mladá
prsa, když s hor velký balvan padá.
Jen lstí vyvázneme opatrnou!“

V tom ohnivý Švamberk k němu skočí
a divoká radost plá mu z očí:
„Jene, já se do tábora vkradu
a Zikmunda zničím ostřím dýky!“
Tu nevole jala celou radu,
kterou moudře vůdce Žižka tiší:
„Mlád jsi, Švamberku! A to bůh slyší,
že na pomoc Žižka nebral zradu
válče s tak mnohými bojovníky. —
Nežli zajde slunce na západu,
přijde rada nebo pomoc boží.
Někdo ať na bibli ruku vloží
a nám přečte z knihy Mojžíšovy,
jak Josue Jericho kdys zbořil.“
Klidně slepý vůdce těmi slovy
k zarmouceným druhům dohovořil.
Čte kněz Prokop o pádu Jericha
a vůdcové naslouchají zticha. —
Za Vysokou se již slunce sklání.
Stínové tam pochmurného šera
táhnou se jak bojovníci plání
s štítem mrákavým a přílbou šedou.
Zvonku hlas zní dole od kláštera.
Do tábora Zikmundova jedou
posli Žižky, hluboko se koří
a tak k Zikmundovi zahovoří:
„Vrať mi jaré, vrať mi sokolíky,
vrať mi lehkou táboritskou jízdu,

navrátím ti statné bojovníky,
kteří jati sedí ve tvém hnízdu.“
Odpovídá na hlas Zikmund zpilý:
„Navrátím ti jaré sokolíky,
vrátím lehkou táboritskou jízdu,
vrátíš-li mi statné bojovníky,
kteří jatí sedí ve tvém hnízdu.“
Jinak mluví, jinak myslí: „Dobře,
dobře, věř jen, osleplý ty obře!“
Umluveno. A jak slovo dáno,
Žižka vrací bojovníky jaté.
Zikmund chce je navrátit až ráno. —

Na západě zhaslo slunko zlaté;
východ, západ tmavé mraky chmouří,
v rozespalých lesích větry bouří,
duní hrom a blesk se v dáli kmitá,
letí, zmizí a zas nový svitá.
Do tábora Zikmundovy stráže
k úkrytu a v bezpečí se táhnou.
Zikmund spí a vůdci dobu dráhnou.
A tu Žižka Táboritům káže:
„Vzhůru palcát, děti, koně k vozu!“
Vše tu stojí připraveno mžikem.
Jako blesk se mihl Roháč šikem
a sám řídí hradby té vůz prvý.
Ohromný had hnul se za hlomozu.
Za ním se jen kouří rudou krví,
před ním zakalené střely syčí,
kolem jiskry pádných mečů svítí,
kolem zděšený voj Němců křičí,
a kam hne se, trupů jako kvítí.
Palcát ráz na ráz na Němce padá,
dlouhé kopí výskne sobě k ráně

a travička podupaná zyadá
od temene Kaňku k Horské bráně.
Na rovinách hoduje smrt bledá,
jako vlk se po mrtvolách honí.
Zikmund rozespalou hlavu zvedá,
ospale ji, nedomřivě kloní.
Žižka zatím s bojovnými sbory
útočí na hradby Kutné Hory.

Petr z Kravař.

I.

V své čarovábné ranní cloně
se usmál červencový den.
Již po hotově stojí koně
a kol se tlumí davy žen.

Pan Petr z Kravař na kůň sedá
a dlouhý urovnává meč.
Matička jeho stará, bledá,
tu promluvila k němu řeč:

„Kde budeš vidět pravdu, víru,
tam obětuj se životem;
je svatou věcí bohatýru
za rodnou umírati zem.

Co hlásáno nám velkým Husem,
to cti a chraň a braň a haj —“
Již jízda z hradu rychlým klusem
se vyřítila v šírý kraj.

Zem duní, sténá květný luh
pod tíhou obrněných rot.
Vlá hedbáv korouhevných stuh,
plá v slunci dlouhých kopí hrot.

Když vidí hejtman pražských měst
a obcí v dáli Petra jet,
hned poslu šeptá rychlou zvěst
a ten se za ním pouští v let:

„Hoj, pane Petře, stůj a slyš!
Hle, Zikmund bílé Prahy zeď
chce přelézt lehce jako myš . . .
Moh' bys nám dobře prospět teď!“

Jel s odpovědí posel zpět
a Petr dále s lidem zas,
kde zraje na rovinách klas,
kde pučí na lučinách květ.

Tam nad Nuselským oudolím
se k nebi zvedal šedý dým,
tam tichounce se Zikmund krad,
by osvobodil Vyšehrad.

Tam k němu s lidem Petr v kvap
se do tábora jeho hnal.
A Zikmund liška zaplesal,
že jednoho zas hejla lap'.

I jistil ho milostí svou,
jak potře hejno českých hus,
že Rosu, pannu spanilou,
mu římský oddá nuncius. —

II.

Noc teplá s kouzlem snivých krás
jak holubička slétá s hor,
a den svůj zlatý háv i pás
ukrývá v tmavošerý bor.

Pod planou hruškou na luze,
jež bledých květů jemný pyl
na vetché sype haluze,
se Petr s Rosou zastavil.

Nad Prahou nebe baldachýn
se mění v tmavý zlatohlav;
do mraků ční velebný Týn
a jiných věží pestrý dav.

Na báních věží zlacených
si paprsků hrá světlý tlum
a od Vltavy vlnek smích
se mísí v žaluplný šum.

Jak stařec, jemuž snů květ sprch
a rozkvet jenom šedinou,
tak v hladině vod Petřín vrch
svou hledá mladost jedinou.

Jak honec, noční sivý mrak
se za červánky žene v lov — —
Tu dívka zvedla k Petru zrak
a snivý byl ton jejích slov:

„Však zapomenu na hory,
v nichž mladost svoji žila jsem;
ty vaše nivy, pahory
jsou lepější než vlašská zem.

„Kam oko hledne — samý květ,
kam ucho slechne — samý zpěv.
Proč hubí zem tu celý svět,
proč i váš pustoší ji hněv?“

Zrak její zalet v šerou dál
a ruka klesla tiše v klín — —
Pan Petr mlčky tady stál
a líce jeho přelet stín.

Či zachvělo jím vědomí,
že pomáhá svou matku bít,
či velelo mu svědomí,
by zítra odvrh meč i štít?

Ba zítra, zítra, zítra snad
se řekou valit bude krev
a hlavu vztýčí pyšný had
a bránit se mu bude lev.

Den bílý světlý háv i pás
již ukryl v tmavošerý bor;
noc teplá s kouzlem snivých krás
si hoví na temenech hor.

III.

Noc vlhká v tmavém oruží
se v říše svoje vzdaluje,
den bílý stoupá do růží
a nivy, lesy celuje.

Zem duní, sténá květný luh
pod tíhou obrněných rot.
Vlá hedbáv korouhevných stuh,
plá v slunci dlouhých kopí hrot.

Tam nad Nuselským oudolím
si bledá poletuje smrt
a hrozí spárem krvavým
a vyje jako běsný chrt.

Voj Pražan táhne z pevných bran
a hluk se na hluk stahuje
a se všech koutů, se všech stran
smrt volá k hodům krahuje.

Meč o meč zvoní, ječí roh
a hvízdá hejno kalných střel,
stoh mrtvol kryje nový stoh —
a vše dým a kouř obestřel.

Kde nejhustější kopí jež,
kde nejhrozněj' dech smrti vál,
kde nejkrutější bují řež,
tam Petr s Moravany stál.

Jen Češi s Čechy bojují,
jen Češi v poli zmírají,
jen Češi s Čechy vojují —
a Uhři klidně zírají.

I volá vůdce Jaroslav:
„My krví luhy zrosili,
my mrtvých máme na sta hlav,
ať Zikmund pošle posily!“

Leč Zikmund nedbá znamení
a vypravuje posla zpět.
Krev potoky se pramení
a hyne všeho lidu květ.

To vida zalká vůdce kmet:
„Nač mám se za Zikmunda bít,
lid nechat bratrům ubíjet
a zrádce vlastním tělem krýt?

Zpět, k ústupu!“ zní jeho hlas
a tělo chví se jako dub,
kol něhož bouře slaví kvas.
„Zpět, k ústupu!“ zní hlahol trub.

„Zpět k ústupu!“ v dál ječí roh
a ustupuje celý voj.
Jen Petr množí mrtvol stoh
a s Čechy svádí nový boj.

Kůň poraněný pod ním pad
a na krvavou strh jej zem
a květ života jeho zvad
pod litým koňským kopytem.

Strach honosivé Němce jal,
že na komoně sedají,
že pouštějí se v divý pal
a spásu sobě hledají.

V plen Pražanům pad' Vyšehrad
i tábor Zikmundův i stan — — —
Most na řetězích hradní spad
a vojsko mizí v klenbě bran.

IV.

Noc nová v lůně snivých krás
jak holubička slétá s hor
a den svůj světlý háv i pás
ukrývá v tmavošerý bor.

Tam v oudolí, kde s políček
vlál žlutavý a plný klas,
krev stéká v mnohý dolíček
a kalem kalí mnohý vlas.

Tam Rosa v místech stanula,
kde leží Petr bohatýr.
Smrt z jeho tváře vanula
a z lící netušený mír.

Pláč její prolet nebe výš,
že zachvěl by se při něm kov —
a jako krůpěj krve v číš,
tak padá každé z její slov.

Tvář sinala a jazyk tuh
a mlčky chví se siný ret:
„Snad za to trestal tebe Bůh,
žes pomáhal vlast ubíjet.“

Josef Kallus.

Valaška.

Tak jsem srostla s horami
jak ty hvězdy s nebesy,
uvykla jsem celý den
dívati se na lesy.

Já bych nešla za muže,
jenž má chatu v údolí,
ale do hor vysoko,
kde lítají sokoli.

Já bych pěkně širý kraj
ráda měla u nohou,
a nad hlavou sluníčko
s modrojasnou oblohou.

A koho si vyvolím,
jonák bude pohoral;
až nás Pánbůh uvidí,
ráj udělá z našich skal.

Padající hvězdy.

Co se to, můj bože,
na nebi dnes děje,
že jedna za druhou
hvězda dólů spěje?

Což si nelibují
nebeskou víc lúku,
že padají k zemi
jak to listí z buku?

Či snad Bůh sám trhá
hvězdnaté to kvítí,
chce jím jak slzami
zemi posvětiti?

Aj, husy.

Aj husy, husičky,
vy ani nevíte,
že moji výbavu
na křídlech nosíte.

Z té vaší okrasy
budu mít peřiny
a v nich mne odveze
k sobě můj jediný.

Pěkně je oděju
do bílých povlaků,
budem v nich spávati
jak hvězdy v oblaku.

Aj husy, husičky,
vy ani nevíte,
že již mám věnečky
na svatbu uvité.

Na vrcholech stromů.

Na vrcholech stromů
hnízdo staví pták,
by měl blíže k slunci,
blíže do oblak.

Jaký zpěv a jásot
z hnízda slyšeti,
když k nim zlatý paprsk
s rána doletí.

Když je všechny zlíbá
zora růžová,
když k nim padne první
krůpěj dešťová.

Leč ti štěbetové
hned se utiší,
když rozhoupá bouře
haluz ve výši;

A blesk nad hlavou jim
kmitá za bleskem,
když to hřmí a duní
v kraji nebeském.

Sotva bouře stichne
mají písně zas,
kde je jaký ptáček,
ladí k zpěvu hlas.

Ve hnízdečku stlaném
vonným lupením,
v čistém jarním vzduchu,
ó, jak blaze jim!

MÁ TVŮRČÍ SÍLA . . .

Má tvůrčí síla zvolna zpět se vrací,
jak do hnizd s jarem zlatokřídlí ptáci,
jak lesní pramen k světlu z nitra země;
a zdá se mi, že pouta spadla se mne,
po dlouhém čase zas se volným cítím,
jak větřík jarní mezi polním kvítím,
jak jelen v horách, skřivan v nebes výši —
Co bolelo mne v srdci, již se tiší,
co klíčilo v něm, bují plným květem,
v něm každý koutek stal se hvězdným světem,
v něm jen se perly, zlaté duhy tají
a vůně, zpěv jak na palouku v máji,
jak v klenotnici se v něm skvostů třpytí —
Ó jak je šťasten, kdo se tvůrcem cítí!
Všednost mu hadem u nohou se plazí;
kol sebe cítí vesmír beze hrází,
v němž sám je tvůrcem, svou jej řídě vůlí —
jen příroda se k boku jeho tulí
a krása líbá na zprahlé jej rety:
Co promluví, je píseň, rosa, květy!

Josef Klvaňa.

Burlácká*) píseň.

Oj, přilítla chmura siná, druhá za ní černá,
jako bída moje velká, bída bezeměrná.

A tu chmuru vítr přihnal, vítr podzimový.
Oj kdo bídu mi přinesl, kdo ach, kdo mi poví?

Dala's-li ji, má matičko, když's mne porodila?
Lépe bylo, bys mne, matko, byla pohodila.

Pohodila v šíré stepi vlkům na pospasy,
nevlhly by mojich očí od slzí teď řasy.

Nemyly by drobné deště hlavu kadeřavou,
nečesalo trní ostré ukrutností dravou.

Netrýznilo slunce více, ani větry čilé;
pod černou by zemí spalo tělo moje bílé,
tělo tož burlácké.

---

*) Burláci, lidé, již od místa k místu táhnouce služby hledají si nejnižšího druhu.

Čumáci. *)

Vyjeli si čumáčkové jarem z Ukrajiny,
na Krim jeli, na Krim dalný, z domu do ciziny.

Netušili, když tu kolem doubraviny jeli,
v cizině že zahyne jim druh a vůdce smělý.

Zemřel, zhynul; než vydechl svoji duši bílou,
pravil: „Druzi, zavezte mne v Ukrajinu milou.

V Ukrajinu, rodnou matku rodného jí syna.
Nad mohylou mojí šumiž bujná doubravina."

Jedou z Krimu čumáčkové, siví voli bučí,
bučí temně; snad je touha po vůdci ach, mučí.

Zastavili u doubravy, druha pochovali
a mohylu velkou nad ním zvolna nasypali.

A do hlav mu zasadili keř kaliny bílé;
vsadili by červenou mu — neměl dívky milé.

Neměl dívky černobrvé — čumák byl jen chudý.
A ten má jen Ukrajinu, srdce a v něm trudy.

---

*) Čumáci jsou Malorusi vedoucí obchod do krajin černomořských se solí. Život jich pln bídy.

Několik myšlenek o filosofickém idealismu a realismu a filosofii vůbec.

Nelze upříti, že jest filosofie nyní dosti diskreditována. Šíré kruhy pohlížejí na ni s nedůvěrou, přikládajíce vědeckým jejím disputacem důležitosť asi takovou, jako hádkám de lana caprina. Není také divu. Tolikrát už řešeny záhady filosofické a přece zase znova a znova se řeší, ba samy principie brány v pochybnosť. Sotva jedna soustava s velkým namaháním vypracována, již zase se boří; filosofie podobá prý se chlapci, jenž pro zábavu staví si hromádky písku, aby je za chvíli zase rozházel. Co již tu bylo monismů, dualismů, pluralismů, pantheismův, a jak se všecky ty soustavy jmenují! Každá hlásá, že již konečně rozřešila otázku o podstatě všech věcí, ale otázka ta zůstává pořád nerozřešena. A což víc! Ve vlastním táboře filosofie zvedá hlavu šklebivý skepticismus, aby zmařiv díla vrtohlavé své matky znova potvrdil naše nevědění. Pak není divu, že proti vědě tak nespolehlivé ujímá se nedůvěra, a abstrusní její disputace nazvou se zbytečným mluvením. Vždyť již u toho národa, jehož jest filosofie výkvětem nejvzácnějším, u národa hellenského nazývána filosofie planým blabolením (adoleschií a meteorologií), které sluší hochům, ale mužů jest nedůstojno. — A přece zase na straně druhé tak nadšené její velebení. Sokrates s hrdostí nazýval filosofii svou milenkou, a za naší doby zovou ji i vědcové i básníci nejvyšší instancí ducha lidského, totalitou věd, vědou nejvznešenější,

před níž i poesie ustoupá. Odkud taková různosť náhledův? Odtud, odkud pochází *každý* spor, — z *nedorozumění*.

Ti, kdož z jakékoli příčiny namítají cos proti filosofii, činí tak neznajíce její podstaty a cílův, a platí též zde známé heslo: Ars non habet osorem nisi ignorantem. Neníť filosofie než *pokusem sestrojiti na základě vědění jisté doby jednotný názor světa*. *) Jak se tedy mění a zdokonalují výsledky vědecké, tak se mění a zdokonaluje filosofie. Toť jest její vývoj, její sebooprava; to není její vadou, nýbrž předností. Kdo nahledl do dějin filosofie, uznamená stálý její pokrok. Srovnejme na př. řecký atomismus s Leibnitzovým monadismem a Herbartovým pluralismem, anebo srovnejme názory indické filosofie o prostoru a čase s názory Kantovými a s názory nynější psychologie.

Tolik jen na dovozenou, že filosofie v skutku pokračuje. Není ani jinak možno; filosofie *musí* své výsledky opravovati, ač nechce-li uváznouti v dogmatismu, živeném stabilními předsudky. Avšak nedůvěru proti filosofii nezavinil jen domnělý její neúspěch, nýbrž též okolnosti jiné. Filosofie bylo často zneužíváno. Tak na př. nazývány methody „filosofickými“, které by po pravdě nejméně predikátu toho zasluhovaly. S druhé strany však zavinila nynější svůj diskredit též filosofie sama. Když napřed jistou filosofií hory doly slibovány, když však později sliby její nesplněny, ba naopak se ukázalo, že tak spekulovati se nesmí, nastala přirozená reakce proti filosofii, a v myslech zahostila se nedůvěra tím větší, čím více dříve od filosofie čekáno. Míníme německý *idealismus*. Soustavy idealistické mají ovšem své zásluhy. Nikdo jim nebude upírati, že obrátily pozornosť filosofie na stránku psychologickou. Avšak právě proto, že kladly na stránku tuto váhu přílišnou na úkor zře-

---

*) Tato definice (Durdík Rozpr. fil. str. 8.) zdá se nám býti ze všech nejpřípadnější. Definice Herbartova: „filosofie jest spracování pojmů“ jest příliš všeobecna, nevymezujíc filosofie proti vědám ostatním.

telům jiným, rovněž tak oprávněným, učinily z přednosti vadu, vadu to osudnou. Idealisté unikajíce vždy víc a více pevné půdě dané zkušenosti nořili se ve vlastní „já", a kochajíce se zíráním absolutna neb odvěké ideje ztráceli se vždy víc a více v kouzelné říše transcendentní, až nemohouce vysvětliti tento daný náš svět a tím vyplniti svého úkolu, byli by málem filosofii přivedli ad absurdum. Bylo třeba muže střízlivého, jenž by odstraniv z padající již budovy filosofie mystický rum založil filosofii na základech nových a pevných. Mužem tím byl Herbart. Chceme v tomto článečku srovnati soustavy idealistické s realismem Herbartovým, upozorniti na vady směru jednoho a zásluhy směru druhého a při tom ukázati, jak oba směry vyvinuly se ze soustavy Kantovy. K tomu cíli nutno předeslati několik slov o Kantovi.

Kant (1724—1804) značí novou epochu filosofického přemítání, a kdo chce porozuměti směrům nynějším, tomu nutně jest počíti s Kantem. Abychom jedním rázem naznačili jeho význam ve filosofii, užijeme přirovnání, kterého Kant sám o sobě užil. Přirovnávať se sám ku Koperníkovi. Jako Koperník obyčejný názor světa obrátil, hlásaje, že ne země stojí a slunce se točí, nýbrž naopak že slunce stojí a země se točí, tak převrátil Kant názor, týkající se našeho poznání. Až po Kanta se myslilo, že poznání řídí se věcmi, Kant dokázal, že řídí se námi. Věcí nepoznáváme tak, jak v skutku jsou, nýbrž jak se nám jeví. — Věcí nepoznáváme bezprostředně, nýbrž prostřednictvím smyslů. Ale kdo nám za to ručí, že smysly jsou svědky spolehlivými? Uvažme jen, že smyslové ústroje nejsou u všech lidí stejny, ba že ani u téhož člověka není stav nervů vždy týž, nýbrž za různými příčinami se mění. Každý smysl vypravuje nám toliko o jedné stránce předmětu, a to způsobem svým. Kolik máme smyslů, tolik známe stránek předmětu. Kdo má smyslů méně (na př. hluchoněmý, slepý atd.), zná

také věc méně. Z toho tuším dostatečně patrna relativnosť a subjektivnosť našeho poznání. Neznáme věcí, jak v skutku jsou, nýbrž jak se nám jeví. Známe jen jevy, faenomena; to, co za nimi vězí, věci o sobě, zůstanou člověku, dokud poznání jeho díti se bude týmiž prostředky, co nyní, navždy neznámy. Věci o sobě jsou, ale o qualitě jejich nevíme ničeho.

Poznání naše má dvě stránky, materiální a formální. Látku dostáváme ze zkušenosti, formu však přibíráme ze vrozených, aprioristických forem myslících. To jest důležitá věta filosofie Kantovy, a dobře si ji zapamatovati třeba; Kant přišel k ní způsobem následujícím:

Zkoumaje pojem příčinnosti shledal, že pojem ten nemá platnosti objektivní, že ho nelze užiti ku věcem o sobě, ač nechceme-li zabřednouti v známé spory Humeovy.

Tím povzbuzen vybral se Kant též na pojmy jiné, zkoumaje, zda a pokud jim přísluší platnosť objektivní. A tu shledal, že pojmům těm objektivní platnosť nepřísluší, že jich nepřijímáme ze zkušenosti, nýbrž že jsou to pouhé formy našeho myšlení, které materiál představový z venku nám dodávaný a původně v žádném spojení se nenalezající, formují. Forem těchto rozeznával Kant dva druhy:

1) formy nazírací (prostor a čas),

2) formy myslící, čili kategorie (jednosť, mnohosť, veškerosť, kladnosť, zápornosť, výmeznosť, podstatnosť, příčinnosť, vzájemnosť; možnosť, jsoucnosť, nutnosť).

Vše, co vnímáme, vnímáme v prostoře a čase, a spojujeme podle kategorií. Co prostoru, času a kategoriím se vymyká, jest nedostupno poznání lidskému. Jen vrozenými kategoriemi dána jest možnosť všeobecně nutných soudův a tím možnosť vědy vůbec. Neboť zkušenosť — a to je *πρῶτον ψεῦδος* celé soustavy — nepodává nic všeobecně nutného, nýbrž jen věci nahodilé. Předmětem vědy však

nesmí býti něco nahodilého, měnivého, to, co dnes může býti také, zítra jinaké, nýbrž jen to, co je stálé, nutné a všeobecné.

Poznáváme tedy jen zjevy a naše vědění vztahuje se jen ke zjevům. Věda sahá jen tak daleko, jak daleko sahá možná zkušenosť.

Věci tuto zkušenosť přestupující, věci transcendentní, jsou lidskému poznání nedostupny. To jest výsledek theoretické spekulace Kantovy. Poněvadž zkoumal mocnosť našeho rozumu (Kritik der reinen Vernunft), nazývá se jeho filosofie Kriticismus, a poněvadž zkoumal možnosť vědění transcendentního, sluje též transcendentální idealismus.

Bohužel stal se Kant sám sobě nevěrným. Před čím ve filosofii theoretické tolik byl varoval, proti tomu prohřešil se sám ve filosofii praktické. Aby zachránil příčetnosť a tím mravnosť vůbec, přestoupil Kant ve filosofii praktické obor zjevů, stanoviv v transcendentální říši domyslů t. zv. transcendentální svobodu, čili svézákonnosť lidské vůle proti příčinnosti, vládnoucí v oboru zjevů. Pojalť zdroj mravnosti jakožto příkaz (kategorický imperativ), který dává domyslný karakter člověka člověku faenomenalnímu.

Tím doufal Kant, že podepřel a posvětil závaznosť kategorického imperativu. Avšak tímto nedůsledným skokem do říše transcendentní končí také vlastní důležitosť Kantovy spekulace. V dalším průběhu naší rozpravy se ukáže, jak osudnou stala se tato transcendentalní svoboda Kantovým nástupcům.

Jako z učení Sokratova vyvinuly se dva směry, Platonův idealismus a Aristotelův empirismus, tak stalo se též učení Kantovo východiskem dvou směrů, které oba hlásí se býti pouhým pokračováním Kantovým. A v učení Kantově jsou v skutku obsaženy zárody směrův obou, tak že

mohou oba vším právem tvrditi, že jen pokračují tam, kde Kant přestal.

Kant tvrdil, že věci o sobě jsou; to byl realistický moment jeho soustavy. Ale s druhé strany zase tvrdil, že věcí o sobě nepoznáváme. To, co my poznáváme, jest jen náš subjektivní jev, nastrojený smysly a myslícími formami. Jest jen zdání, by i pravidelné a všeobecné. Tuto stránku vykořistili zase jiní Kantovi nástupcové a postoupivše dále tvrdili, že věci o sobě vůbec ani neexistují, že nejsou než pouhou naší představou objektivní jsoucnosti do sebe nemajíce. Směr tento tvrdí tedy, že věci o sobě jsou pouhou naší představou — ideou —; odtud jeho jmeno: idealismus. V této větě, že věci jsou jen naší představou, shodují se všecky soustavy idealistické, by v jiných méně důležitých věcech od sebe se lišily. Podáme krátký nástin všech tří soustav idealistických, a ukážeme, jak vyvinuly se z filosofie Kantovy.

Zakladatelem idealismu subjektivního byl Fichte (1762—1814). Fichtovi jest „já" jediným principem vší filosofie. Dokazuje, že filosofie musí vysvětlovati vše z principu jediného, a tímto jediným principem jest mu absolutní „já". Kdybych i vše ostatní popřel, tož nedovedu popříti své vlastní „já". Mé „já" jest faktum, které se oddisputovati nedá, poněvadž každý nepopíratelně jest o něm přesvědčen. Vše ostatní, co nazýváme věcmi, jest jen činem mého „já", tedy mým dílem, a ve všem tom poznáváme jen sebe. Věci zevnější jsou nám dány ne jako něco, mimo myslící subjekt existujícího, nýbrž jen jako plod mého vlastního představování. Vše jest jen mou představou, můj vlastní stav, a celé to množství mnohotvárných úkazů světa zevnějšího jest si mi vyložiti ze vlastního svého „já". Kant odvozoval jen formu představ z našeho nitra, Fichte odvážil se dál, a učiniv naše „já" nejen principem poznání, než i principem věcným, od-

vádí i **látku** představ z vlastního nitra. Jsoucnosť věcí zevnějších popřena a vlastní „já“ učiněno plodivým všeho principem. Všetvořivým a báječným tímto „já“ není snad kterékoliv „já“ individuální, nýbrž „já“ absolutní, pouhá forma či idea „já“, totožnosť myslícího smyšleným. Z tohoto absolutního „já“ musí individuální „já“ jako vše jiné, býti teprv odvozeno. Z absolutního „já“, vyvíjí se vše cestou these, antithese a synthese. Každý pojem tají v sobě svou protivu. Tak i pojem „já“ klade sám sebe i svou protivu ne—já a poznává svou s ním jednotu a totožnosť. A z tohoto pojmu já, ne—já, obsahujícího tolik sporu, kolik jest sporu v **ano—ne**, vyvíjí Fichte dialektickou methodou všechno naše poznání metafysické, logické, ethické i všechno předmětenstvo. Ejhle ta činnosť volná, kterou myslil Kant, že uhájiti musí v ethice, přesmykla se u jeho nástupců na pole theoretické, a vyrozuje absolutním nikáním*) i materiál představový i celý svět.

Pravíme absolutním nikáním; neboť absolutní „já“ jakožto absolutní činnosť plodivá ze sebe vystupujíc a nekonečným regressem v sebe se vracejíc vyrozuje na cestě té celý svět.

Tedy systém absolutního dění, **nikání**. I ten jest v Kantově transcendentální svobodě předzjednán.

Kant definoval transcendentální svobodu **mohutností, započíti jistou řadu příčin.** Tu tedy po příčině dění ptáti se nemůžeme, poněvadž by pak **přestala svoboda a nastala kausalita.**

Nezbývá než dění **absolutní.** Fichte dal se ve spekulaci theoretické vésti zřetely ethickými a tím všechno si

---

*) Nikání = das Werden. Volíme výraz tento (a ne snad „dění“, „měna“) jednak proto, poněvadž souvisí se slovy vznik, nik, zánik (kteréžto výhody v němčině není: Werden, Entstehen, Vergehen), jednak též proto, poněvadž slovo to nejsouc užíváno ve mluvě všední, dobře se hodí na označení pojmu filosofického.

změtil a pokazil. Jím přiveden idealismus v nejzazší extrem.

Schelling (1775—1854) poznal, že z jediného „já“ nelze vysvětliti předmětenstvo. Proto upustil od čiře psychologického stanoviska Fichtova a kladl též důraz na věci, na objekt.

Proto zove se jeho filosofie idealismus objektivní, proti subjektivnímu idealismu Fichtovu. Absolutní „já“ rozšířil Schelling na absolutní jednotu subjektu s objektem, přírody s duchem, v níž všechny spory, v našem světě zjevů se vyskytující, jsou zrušeny.

Taková jednota je ovšem prostému rozumu nepochopitelna; proto přibájena nová mohutnosť poznávací, tak zvaný intellektuální názor, který všechno zírá najednou. Kdo tuto absolutní jednotu pochopil, prohledl tajemství všehomíra, kdo se k ní nepovznesl, nedospěl ku poznání pravdy, nýbrž trvá na stanovisku obecného, nefilosofického věcí pojímání.

Vědění jest souhlas představujícího subjektu s představovaným objektem, totožnosť myšlení s bytím, ducha s přírodou. Tento souhlas ducha s přírodou dovoditi a vysvětliti jest úkolem filosofie. Úkol ten lze rozřešiti způsobem dvojím: 1) Buďto ukázati, jak příroda se stává duchem, aneb 2) jak duch se stává přírodou. Prvé jest úkolem fysiky, druhé úkolem filosofie. Rozpadne-li se absolutní jednota v původní své protivy, povstává tento viditelný svět zjevů. Absolutní jednota rozestupuje se ve dva protivné póly, positivní a negativní. Positivním pólem jest duch, vůbec vše idealní, pólem negativním příroda; mrtvé, bezvědomé plody přírodní jsou pouze nevyspělý zakrsalý duch. Vývoj přírody, počínajíc od tvarů neorganických až nahoru k nejvyššímu bodu přírody organické, člověku, není, než pronikání přírody duchem a návrat ducha k sobě samému. „Účel přírodovědy jest dospěti ode hmoty k intel-

ligenci. To a nic jiného jest význam snahy zavésti do přírody theorii.“ Návrat ducha k sobě samému dokonává se v člověku, v jehož sebevědomí duch sám sebe poznává, a zvláště pak v činnosti ducha lidského nejvyšší, v umění. Umění jest jednotné spracování ducha a hmoty, spojení ideálního živlu s reálním. Uskuteční-li se ona absolutní jednota ideálního a reálního živlu na něčem smyslném, povstává umělecký plod. Jen v umění zjevuje se světa podstata; umění jest jediné vtělování a zjevování absolutního.

Proto jest umění nejvyšší činností ducha lidského. A v podobném nadšeném horování — a filosofie jeho není nic jiného — rozplývá se Schelling dále. Veškerá jeho filosofie má ráz nadmíru básnický. Později, ponořiv se v mystické soustavy Novoplatoniků, Jakuba Böhma a Giordana Bruna, upadá čím dál tím více v blouznivou theosofii.

Z úryvků, které jsme podali z jeho filosofie přírodní, možno posouditi, kam by to bylo došlo s přírodovědou, kdyby se byla brala směrem Schellingovým. Schelling myslil, že náukou o totožnosti myšlení a bytí ony dávné dvě záhady filosofické, totiž záhadu našeho poznání a záhadu o poměru ducha ke hmotě konečně rozřešil. Na tom základě budoval pak svou filosofii přírodní. Ale záhad těch nerozřešil. Z principu, který jest pln logických sporů (subjekt-objekt), nelze přece budovati soustavu filosofickou.

Zakladatelem idealismu absolutního a dovršitelem idealismu vůbec jest Hegel (1770—1831). Hegel jest zvláště pověstný svou dialektickou methodou. Obnovil totiž pomysl Heraklitův, že svět vzniká splýváním protiv, a na základě toho pomyslu sestrojil celou svou soustavu. Každý pojem vymáhá svou protivu. *A* vymahá *non A*. Avšak protivy ty, nemohouce po zákonu protikladu vedle sebe trvati, vymáhají pojem třetí, v němž obě dvě protivy se ruší. Tak vzniká nový pojem C. S tímto pojmem operuje se teď

zrovna tak jako s pojmem A, a touto cestou these, antithese a synthese postupuje pochod dialektický neustále, až se vrací tam, odkud vyšel. Dialektický kruh se uzavírá. Podle Hegla jest podstatou světa absolutní rozum, čili idea. Tato idea vymáhá svou protivu non ideu, ideu v její jinakosti (die Idee in ihrem Anderssein), čili přírodu. Souborem, v němž oba pojmy se ruší, jest duch, jímž idea ze své jinakosti zase sama k sobě se vrací. Má tedy filosofie Heglova tři části, nauku

1) o ideji,
2) o přírodě,
3) o duchu.

Ideosloví čili logika vykládá vývoj absolutního od pojmu nejabstraktnějšího až k tomu pojmu, jehož dialektickým rozestrojením povstává svět. Tímto pojmem jest idea. Nejabstraktnějším pojmem jest pojem: býti, esse, jenž jsa všeho obsahu naprosto prázden rovná se zcela své protivě nebýti. Býti vyjádřeno substantivně jest něco, to rovná se tedy zcela své protivě nic. A z tohoto pojmu něco-nic odvozuje Hegel dialektickou methodou obsáhlou příhradu pojmů, do nichž vejde se všechno, co věda a život poskytuje. Z „býti“ vyvíjejí se dialektickým trojtaktem pojmy jestoty, bytnosti a pojmu. Pojem dělí se zase na pojem subjektivní a objektivní. Soubor obou jest idea, pojem subjektivní a objektivní zároveň, pojem sám sebe uskutečňující a zase sám do sebe se vracející. Uskutečňování pojmu jest jednání, a návrat pojmu do sebe sama jest poznání. Sloučením obou povstává idea absolutní jakožto pojem sám sebe myslící a uskutečňující. Idea tato sama sebe uskutečňujíc stává se přírodou a z přírody se vracejíc stává se duchem. Duchosloví má zase, jak lze předvídati, tři oddíly: Náuku o duchu

1) subjektivním,
2) objektivním,
3) absolutním.

Duch objektivní jeví se v právu, mravnosti, rodině, státu; duch absolatní v umění, náboženství a filosofii. Umění podává pravdu ve formě smyslného ústředí, náboženství ji podává ve formě představ a symbolických obrazů. Nejvýš stojí obou jich soubor: filosofie. Ta podává pravdu tak, jak sama sebou jest, ve formě vědeckých pojmů, pravdu čirou, nezahalenou ni smyslným ústředím, ni symbolickým obrazem. Filosofie jest vrcholem činnosti ducha lidského. Zde duch sám sebe poznává a dokonává. Filosofie jest věda ideje, samu sebe pochopující. Tak se vracíme zase tam, odkud jsme vyšli. Začali jsme s ideou a s ideou končíme. Vše jest jen ideou v její jinakosti, a vše jest jen potud, pokud má na této ideji účasť. Z jediného pojmu vyvozena celá soustava pojmů, vysvětlujících vše naše vědění a celý vesmír. Ano celý vesmír leží před námi rozestřen, a není ani nejmenšího úkazu, jehož bychom nepochopovali. Kdo zbudoval kdy soustavu smělejší, systematičtější a obsáhlejší? A měla také filosofie Heglova úspěch veliký. Od církve i státu mnoho od ní si slibováno. Volnosť, činnosť, absolutní poznání, jednota myšlení a bytí, jednotné spracování ideálu s reálností, to jsou hesla tak krásna, že uchvacovala kde kterou hlavu básnickou. Mysli vypjaly se výš a ve filosofii skládány naděje mnohem větší než kdy před tím. Ale konečný výsledek nevyrovnal se slibům a proto zanevřeno na filosofii vůbec.

Pohledněme ještě jednou na celý idealismus. Hned na začátku jsme pravili, že jest to zásluhou idealismu, že obrátil pozornosť filosofie na otázku sebevědomí, našeho „já“, a na otázku našeho poznání. Otázek těch nevšímala si ani filosofie řecká, ani scholastika, ani novořecká filosofie před Kantem. Lze říci, že ráz všech těchto filosofií byl více metafysický než psychologický. Teprv idealismem, tedy dosti pozdě, upozorněno na tyto otázky psychologické. Avšak jen upozorněno; idealismus jich nerozřešil. Dav se svésti větou

Kantovou, že zkušenosť nepodává nic všeobecně nutného, opovrhoval zkušeností, a budoval své soustavy nezávisle od zkušenosti cestou pouze syllogistickou, jako by skutečnosť nebyla než vtělené formy logické. Avšak „ordo idearum non est idem ac ordo et complexio idearum.“ Idealismus zvěčniv jediný, protimluvy obtížený pojem, a učiniv ho principem poznání a principem věcným, vyrovnal z něho dialektickou methodou všechen vesmír.

Velkolepý věru pomysl! všechen vesmír dřímá jako v zárodku v onom jediném pomyslu čekaje, až proutkem dialektické methody z jeho lůna bude vykouzlen. Škoda jen, že je to báseň, ale ne filosofie. Dobře praveno, že Heglem podruhé svět stvořen z ničeho.

Zpytovati nebylo třeba, pohodlnější byl intellektuální názor, jímž najednou dospíváme ku poznání absolutnímu. Před čím Kant tolik varoval a čeho nemožnosť, myslil, že navždy dokázal, to že provedli nástupcové jeho, hrdě hlásají. A což teprv, všímneme-li si té dialektické methody. Dobře ovšem Fichte poznal, že spor v daném pojmu může býti hýbadlem filosofické spekulace, ale — a to je divné zvrácení úkolu filosofie — Fichte s Heglem spory ty neodstraňovali, nýbrž úmyslně vyhledávali a strojili. A pak té logické chyby, jež jeví se ve slučování dvou sporných pojmů!

Dva sporné pojmy mohou sice vedle sebe existovati, ale nikdy nemohou býti sloučeny v jedno. To jest spor největší a nikoli sporu toho zrušení. Nový (?) pojem sloučením vzniklý činí se pak východiskem pojmů nových, a tak jest všechno pásmo idealistické spekulace setkáno ze samých protimluvů. Nesprávna jest dále snaha vysvětlovati vše z principu jediného. Ovšem i tento monismus jest ve filosofii Kantově předzjednán.

Již Kant vyslovil domněnku, že to filosofie přivede jednou k jednotě veškerého čistého rozumu.

Kant ovšem měl na mysli jednotu rozumu logickou, která drží pyramidu podřadných pojmů. Jeho nástupcové provedli však jednotu v každém ohledu. Metafysiku smísili s ethikou a otázky ethické určovali zřetely metafysickými proti intencím Kantovým.

Celkem lze říci, že idealismus vyrostl ovšem ze soustavy myslitele velikého, ale jen z jeho vad; jeho předností a pravých výtěžků si nevšíml.

Položil důraz na následující věty Kantovy:

vady soustavy Kantovy	1) Zkušenosť dává poznatky jen nahodilé, nikoli všeobecně nutné. 2) Vůli náleží transcendentální svoboda. 3) Čas a prostor kategorie jsou vrozené formy myslící. 4) Požadavek jednoty rozumové.

Ale nevšímnul si vět následujících:

1) Věci o sobě jsou, ale quality jejich nepoznáváme.

2) Vědění naše jest obmezeno oborem naší možné zkušenosti.

3) Ethika jest neodvisla od metafysiky a není statkoslovím.

Pojednali jsme šíře o idealismu, abychom tím snáze mohli oceniti zásluhy směru druhého, t. j. Herbartova realismu.

Směr tento nebyl propagován tak hlučnou reklamou, ani neohlašoval se tak zvučnými hesly, jako idealismus; proto také zůstal dlouho nepovšímnut, až teprv nyní váhou svých důvodů náležitého dochází uznání. Realismus staví na

těch posledních třech větách Kantových, kterých si idealismus nevšíml. Realismus tvrdí, že věci o sobě (res) jsou, a odtud má též své jméno: realismus. Quality věcí těch ovšem nepoznáváme. Poznáváme jen jich poměry. Podáme nejdřív krátký nástin soustavy Herbartovy.

Herbart (1776—1841) definuje filosofii skromně. Filosofie jest podle něho spracováním pojmů. Podle způsobu, jakým se toto zpracování děje, dělí se filosofie na tři části, logiku, metafysiku a aesthetiku (ethiku). První úlohou filosofické práce jest jasnosť a zřetelnosť pojmů. Jasné pojmy mohou spojovány býti v soudy a závěry a státi se tak materiálem pro myšlení další. Avšak s některými pojmy nejde to tak snadno. Jsouť některé pojmy povahy takové, že čím jasnějšími se stávají, tím méně lze je uvésti v logické spojení. Vykazujíť mnoho sporů, které dříve musejí býti odstraněny, než se pojmy mohou státi myslitelnými. Zamítnouti pojmy ty nelze; jsou dány zkušeností, jediným to zdrojem našeho poznání. Kdybychom tedy zamítli pojem, zdrojem tímto nám dodaný, pak popřeme tím možnosť vědění vůbec. S druhé strany však také nesmíme pojmy ty podržeti, poněvadž odporují logice. Co tedy zbývá? Obě strany musejí něco popustiti. Pojem se musí pozměniti.

Změna ta záleží v tom, že se mezi jednotlivými pojmy najdou vztahy, a tím se pojmy doplní a opraví. Opravování pojmů jest druhým úkolem filosofie, a úkol ten řeší metafysika. Že takové, spory obtížené pojmy zkušeností se nám namítají, jest faktum. Vyskytujíť se i ve všedním životě i ve vědách. Spracování takových pojmů je důležito, a musí vše specialnější bádání předcházeti. Jsou však ještě jiné pojmy, při kterých nejde ani o jasnosť, ani o jich opravu, nýbrž které působí v nitru našem zvláštní dodatek záliby neb nelibosti. To jsou pojmy aesthetické, a věda o nich pojednávající, jest aesthetika. Zmí-

níme se šířeji o metafysice, poněvadž aesthetika a logika více jest u nás známa.

Že zkušeností sporné pojmy v skutku se nám namítají, nepopře nikdo, kdo trochu hlouběji o pojmech oněch jal se přemýšleti. Smysly nabýváme jistých zvěstí o světě zevnějším. Ale kdož ví, zda svět je v skutku takový, jak nám o něm vypravují smysly. Smíme-liž smyslům věřiti? Smysly nám podávají souhrn znaků jisté věci, my však chceme znáti to, co tomuto souhrnu znaků jest podlohou, chceme znáti věc, co jest a ne jaká je. Věci vnímáme v prostoře a čase. Ale jsou prostor a čas cosi objektivního, skutečného, věcem příslušícího? Aneb cosi námi přimyšleného, do věci vkládaného? Vždyť přece prázdného, bezbarvého prostoru nevnímáme; vidíme jen zabarvené plochy. Rovněž má se věc s časem. Slyšíme jen tony, nikoli jich posloupnosť. Či slyšel někdo čas, mezi dvěma tony probíhající? Vnímáme tedy jen obsah, nikoli formu jeho spojení. Ta není nic objektivního, věcem vlastního, tu si pouze přimýšlíme či vymýšlíme. Ale jakým právem? Na prstenu vnímám jen, že je okrouhlý, tak a tak těžký, barvy žluté atd. Vnímám tedy jednotlivé znaky, ale nikoli jich sounáležitosť. Vnímám jen žluť, tíži, okrouhlosť, ale nevnímám, že tato tíže náleží k této žluti, tato žluť k této okrouhlosti atd.; to v těch znacích neleží. My však spojení to přece provádíme, říkajíce znakům takto spojeným, souhrn znaků, „věc“. Zda ke spojování tomu jsme oprávněni?

Podobných sporů našlo by se víc. Kdo pojmy zkušeností dodané důkladněji probírá, musí nutně dospěti těchto pochybností.

Skepse je začátkem filosofie, ale jen začátkem. Ve skepsi nesmíme utonouti; zde nastává úkol filosofii, aby sporné ony pojmy opravila a tím možnosť vědy zachránila. Kdo k oněm pochybnostem ani nedospěl, trvá na stanovisku obecné zkušenosti; kdo k nim dospěl, ale bezvýsledně

v nich tápá, je skeptikem; kdo si pochybnosti ty uvědomil, a pak je rozřešil, je filosofem. Metafysika ukazuje spory v pojmech, daných zkušeností, a pak spory tyto řeší.

Dříve jsme již ukázali na záhadu času a prostoru. Skepse popírá objektivnosť těchto forem. Herbart však dokazuje, že formy ty nejsou cosi námi pouze přimyšleného, nýbrž že jsou dány zkušeností. Jinak bychom nemohli nahlednouti, proč právě na tento obsah užíváme formy této a ne jiné. Kdyby formy ty byly cosi námi pouze přimyšleného, pak bychom si mohli kteroukoli formu přimysliti ku kterémukoliv obsahu. Poněvadž však tomu tak není, nýbrž jsme vázáni na jistý obsah *A* užívati jen jisté formy *B*, musí forma se svým obsahem jaksi souviseti, a její příčina musí vězeti v obsahu samém. Z toho následuje, že ony formy jsou zkušeností dány, a sice každá zároveň se svým obsahem.

My tedy formy ty v skutku vnímáme; jak, to zodpověditi nenáleží metafysice, nýbrž psychologii.

Herbart dovozuje dále celou řadu metafysických pojmů, které obtíženy jsou spory a vyžadují rozřešení. Uvedeme jen některé.

Po obecném náhledě se domníváme, že známe věc tehda, když známe souhrn jejích znaků; znaků těch nabýváme smysly. Ale dokázali jsme, že cesta poznání smyslového je velmi subjektivní a nespolehliva.

Při vnímání loudí se nám do vědomí odjinud mnoho myšlenek mimotních, které soud náš o věci vnímané změňují. Vnímání naše určují a provázejí okolnosti k podstatě věci nenáležející. „Těleso má barvu, ale ne beze světla; čím je tato vlastnosť za tmy? Těleso zní, ale ne beze vzduchu; čím je tato vlastnosť v prostoře vzduchu prázdném? Je těžko, ale jen na zemi; na slunci bylo by těžší, a

v prostoře nekonečně prázdném tíže by vůbec pozbylo. Jest křehko, lámeme-li je, tvrdo, ohmatáváme-li je, rozpustitelno, oheň-li se přibližuje — a tak všechny vlastnosti jsou měnivy a žádná neudává, čím tělo vlastně jest.“ (Einl. in die Phil. str. 149.)

Ptáme-li se, co jest jedna věc, odpoví se nám množstvím jejích vlastností. Jak srovnává se množství vlastností s jednotou předmětu? Řekne se nám: Věc jest držitelem těchto vlastností. Ale my nechceme věděti, co věc má, nýbrž co jest. A kdybychom i přijali onen pojem držení, náleží pak toto držení k podstatě věci, a držení tak mnohonásobné? Pak se nám věc zase rozpadá ve více stránek, a tím jsme zas u té otázky, jak srovnává se mnohost s jednotou. Vidíme tedy, že v onom pojmu o věci, jak nám jej zkušenost podává, je spor, který musí býti rozřešen.

Ukázali jsme dále, že vlastnosti věci nejsou stály, že se podle okolností mění. Ze souhrnu znaků jisté znaky odcházejí a druhé nastupují na jich místo. Definujeme-li věc souhrnem znaků, pak jest nám též říci, že každou změnou znaků mění se též věc sama. Z věci A vzniká něco jiného, věc B.

Přicházíme k důležité záhadě, co je vůbec nikání. Nikání může se díti buďto za nějakou příčinou, anebo beze zvláštní příčiny. Tertium non datur. Prvého drží se náhled obecný, pojímaje nikání jakožto výsledek předchozí příčiny.

Zde však jest možný případ dvojí. Příčina může býti buď zevnější, nebo vnitřní. Prvému případu říkati budeme mechanismus, druhému sebeurčování. Nikání bezepříčinné jest nikání absolutní. Máme tedy následující rozluku:

Nikání jest buď 1) mechanismus,
2) sebeurčování,
3) nikání absolutní.

Kdyby se dokázalo, že žádné z těchto nikání není možno, dokázala by se tím, poněvadž rozluka jest úplna, nemožnosť nikání vůbec. Herbart to dokazuje, tím že dovozuje spory, v každém jednotlivém členu rozluky se nalezající.

Uvažme nejdříve pojem zevnější příčiny: Z něčeho stává se něco jiného následkem působení zevnější příčiny. Avšak to, co my ve všední své zkušenosti nazýváme příčinou, jest samo jen výsledkem příčiny jiné, předchozí. Působíť příčina A jen proto, že s ní samou udála se nějaká změna, nějaké nikání. Toto nikání předpokládá zase příčinu předchozí B, příčina B předpokládá zase příčinu C, a tak dále až do nekonečna.

Tedy nekonečná řada příčin, regressus in infinitum. Celá řada příčin působí jen tenkráte, dostane-li popud od původní prapříčiny. Poněvadž však k té nelze dospěti, trvá celá řada v klidu, nikání není.

Věci není spomoženo ani tehda, předpokládáme-li činný princip, který nepotřebuje býti ve svou činnosť uváděn předchozí příčinou. I tu zaplétáme se v protimluvy. Quale činné, A, má zasahati v quale jiné, trpné, v quale B, aby v tomto jiném quale vzbudilo účin C. Tento účin náleží quale trpnému, není tedy vlastností quale činného, ale přece zas jest jemu vlastní, poněvadž ono je to činné, jež účin působí. Tedy quale činnému náleží vlastnosť jemu nevlastní, věci náleží znak, který znakem jeho není. To je protimluv. Podobný protimluv jeví se i při quale trpném. Quale trpné má při nikání zůstati věcí touž, a přece zase má se státi věcí jinou.

Tedy zase spor. První člen rozluky, dle kterého má se díti nikání za působením zevnější příčiny, není tedy myslitelný.

Rovněž nemožný je člen druhý, nikání za příčinou

vnitřní, čili sebeurčování. Vedeť pojem ten rovněž k regressus in infinitum.*)

Zbývá ještě nikání absolutní, oblíbený to pomysl v dějinách filosofie. Již ve filosofii řecké se objevuje a za poslední doby hrál důležitou úlohu v německém idealismu.

Též lid se ho v jistých případech přidržuje, nazývaje ho slepým, nutným osudem.

Avšak přesně-li pojem ten rozebereme, klesá, a s ním všecky soustavy na něm založené. Absolutní nikání jest proto nemožno, poněvadž pojem ten vyžaduje nikání naprosto pravidelného, vždy tímže přímočarým směrem postupujícího. Nějaká, snad náhodná nepravidelnosť a odchylka jest v nikání absolutním nemožna. V přírodě však nepozorujeme takového pravidelného přímočarého proudu věcí, nýbrž střídání, vznik a zánik periodický. Proud vrací se za nějakou dobu v sebe zpět, aby pak zase týž pochod se navinul. Tedy pohyb v kruhu. Avšak ten vyžaduje kromě absolutního nikání ještě zevnější síly, která by směr proudu řídila. Bez této síly plynul by tok věcí směrem přímočarým a nemohl by se vraceti v sebe zpět. — Uvažme dále, jaký spor vězí ve vlastním pojmu nikání. Absolutní nikání má býti podstatou všeho dění, tedy vlastní qualitou všeho nikajícího. Co jest však nikání? Přesně myšleno není nežli souhrn všech jednotlivých niků, i přítomných i minulých i budoucích, od nekonečna do nekonečna. Jest právě nikání absolutní nekonečné. Tedy souhrn niků. Všimněme si však těchto niků. Z niku *A* stává se příštím okamžikem něco zcela jiného, tedy *non* $A = B$, z tohoto *B* zase příštím okamžikem *non B* atd. až do nekonečna. Tedy nekonečná řada protikladů, sloučena v jedno dává pojem nikání.

*) Nemožností sebeurčování vyvrátil Herbart též transcendentální svobodu vůle. Vůle jest určována motivy, predikát volnosti nenáleží vůli, nýbrž činům.

To je ovšem logická nemožnosť. Chceme-li se této nelogičnosti vyhnouti, a vysvětlujeme nikající ne z nikání jakožto celku, z nikání absolutního, nýbrž z niků jednotlivých, stali jsme se vlastnímu svému pojmu nikání nevěrnými; jednání takové není přesno, a nic nespomahá. Zaplétámeť se do sporů tím větších. Pojem nikání nelze tedy udržeti.

Měli jsme následující trilemma: Nikání jest buď mechanismus, buď sebeurčování, buď nikání absolutní. Žádný z těchto tří členů není možný, proto: Není vůbec žádného nikání, vše jest absolutní jsoucnosť. Tak tedy stará ona věta Eleatů: Není měny, vše jest, po více než dvou tisíciletích zase se vrací, skvělým dovozena rozborem pojmovým. Ale namítne se nám: Vždyť přece v obyčejném životě vznikání a měnu (Veränderung) zastihujeme; jak si tento úkaz vysvětliti? Na otázku tu odpovíme, až dříve výsvětlíme něco jiného.

Herbart tvrdí: Není nikání, vše jest. Teď jedná se o to, abychom tento pojem jsoucnosti objasnili. — Že něco jest, to vysvitá již z toho, že se něco jeví. Neboť kdyby nic nebylo, pak by se také nic nejevilo. Lze tedy říci: Kolik jevů, tolik poukázání na jsoucnosť.

Pravíme poukázání. Neboť to, čemu v obyčejné zkušenosti přikládáme predikát jsoucnosti, nenazveme jsoucností pravou. Co dnes může býti také, zítra jinaké, co jiným jest podmíněno a určováno, co není samo sebou, to nenazveme jsoucností pravou.

Pravou jsoucností nazveme to, co jest samo sebou, ničím neurčováno, a ničím neobmezováno. Absolutní jsoucnosť jest absolutní klad, naprosto positivní, beze vší negace. Tuto větu vyslovil již Kant, ale bohužel jen mimochodem a příležitostně. Herbart ji slavně rehabilitoval.

Z nemožnosti relace a negace plyne věta další:

Qualita jsoucího jest naprosto jednoducha, a nesmí býti vnitřními protimluvy určována. Poněvadž jednoducha, proto nedílna, nedílna ni prostorně, ni časově, tedy: bezprostora, bezčasova. V prostoře jí náleží matematický bod*), v čase věčnosť. Jest nepovstalá a nezrušitelna.

Quale, jemuž taková jsoucnosť náleží, nazývá Herbart *reálem*. Quality reálů nepoznáváme; poznáváme jen jich vztahy a poměry. Jak mnoho reálů jest, zůstává pojmem samým nerozhodnuto. Nemožna jest jen mnohosť v jsoucím, nikoli však mnohosť jsoucího. Tvrditi se starou metafysikou: „Omne ens est unum“, bylo by tedy nesprávno. (Allgem. Met. II. str. 102).

Touto svou náukou podobá se Herbart jednak Eleatům, jednak atomistům. Liší se však od obou. Od Eleatů liší se tím, že přijímá reálů více, kdežto Eleaté, vedeni domnělou důsledností, hlásali jestotu jedinou. Soustava Eleatů jest monismus a pantheismus, soustava Herbartova pluralismus. Eleaté nevysvětlovali úkazů, tvrdíce, že nic není kromě jediné jestoty (akosmismos); Herbart úkazy vysvětluje. Od atomistů liší se pak Herbart tím, že jeho reály jsou bezprostory, kdežto atomy atomistů byla tělíska hmotna, v prostoře rozprostřena. O poměru jeho k Leibnitzovu monadismu zmíníme se později.

Tímto metafysickým rozborem dospěli jsme tak daleko, že můžeme rozřešiti pojem věci a pojem nikání. Věc není než souhrn více reálů; není tedy jedno, nýbrž množstvo; že množstvo to činí na nás dojem jediný, nepřetržitý, to způsobeno jest povahou našeho vnímání, a vysvětluje se psychologicky.

Zbývá ještě vysvětliti nikání. Dříve jsme dokázali, že

*) Tím liší se Herb. od Eleatů. Eleaté, neznamenajíce rozdílu, jaký jest mezi pojmem prostoru a času, pojímali prostornou nedílnosť jsoucího v tom smyslu, že jsoucí jest rozprostřeno v prostoře nekonečném jakožto souvislé kontinuum, ξυνεχές.

podle obyčejného výkladu je to nemožno. Avšak měna se nám přece jeví. Poněvadž pak každý jev poukazuje na něco, co jest mu podlohou, jest též třeba vysvětliti jev tento, a hledati, co jest základem jeho. K vysvětlení nikání užívá Herbart dvou pomocných pojmů, t. zv. nahodilých názorů a intelligibelního prostoru.

Nahodilý názor jest terminus z matematiky vzatý a značí, že jistý pojem může býti pozorován ve více vztazích, a tím takořka rozložen na více pojmů, neměně při tom ničehō na své podstatě. Přímka může býti jednou poloměrem, podruhé tangentou, potřetí ordinátou. To jsou její nahodilé názory. Ton *a* může býti jednou harmonický, jindy velmi disharmonický. Každý pojem vykazuje mnoho stránek, v nichž může býti pozorován, a to jest jeho nahodilý názor.

Mám-li pojem A, jest $\alpha + \beta$ jeho nahodilý názor, při čemž znamení $+$ značí jakékoliv spojení pojmů α a β. (Allg. M. II. str. 110.)

Intelligibelní prostor jest prostor, ve kterém jest nám si mysliti reály. Pravili jsme, že reály jsou bezprostory. Tomu sluší rozuměti v ten smysl, že nesmíme je umísťovati do toho prostoru, do kterého vkládáme věci své zkušenosti, zjevy, a který sám není než stav naší duše. Proti tomuto psychologickému, nám se jevícímu (faenomenalnímu) prostoru jest prostor domyslný, intelligibelní, do něhož jest nám umísťovati reály.

Nahodilý názor a intelligibelní prostor jsou pouhé pojmy pomocné; není to nic realního, nýbrž pouhá pomůcka našeho myšlení, zrovna tak jako na př. pojmy: logaritimus, sinus, tangenta.

Pomocí těchto dvou pojmů pomocných vysvětluje Herbart nikání následovně a sice: Setkají-li se*) v intel-

*) Podle Herbarta nalezá se totiž každý reál původně, vzhledem k sobě samému, v klidu, ale nic nevadí, aby tento klid byl nazván vzhledem k reálům jiným pohybem. Jestiť pojem pohybu velice relativní. Co nazývá se pohybem vzhledem k okolí klidnému, stává se klidem, začne-li se okolí to pohybovati stejnou rychlostí směrem opačným.

ligibelním prostoře dva reály v jednom bodě, pronikají se.

Pronikání děje se bez překážky, jsou-li quality těchto reálů stejny. Jsou-li však quality sobě protivny, tu by — poněvadž to, co sporno jest, nelze sloučiti v jedno — pronikání nastati nemělo. Proto by qualita jedna zrušila qualitu druhou, kdyby qualita vůbec byla zrušitelna. Poněvadž však qualita zrušitelna není, udržuje se proti rušivosti quality druhé, a tento stav akce a reakce, tlaku a protitlaku, stav rušený a přece udržovaný nazývá Herbart sebeudržováním. Toto sebeudržování jest jediné skutečné dění ve qualitě, vše ostatní jest pouhé zdání, způsobené nahodilými názory. Vše, co se nazývá nikáním, jest jen nahodilý názor. Quality přicházejí totiž do poměrů takových, že vzniká možnosť různých nahodilých názorů. Quality však nezakoušejí změny žádné, ty jsou neměnny. Vše jest absolutní jsoucnosť, a měna jest její nahodilým názorem. Idealismus vysvětloval jsoucnosť z činnosti, (z absol. nikání), Herbart to obrací a vysvětluje činnosť ze jsoucnosti. Tedy sebeudržováním vzniká všecko nikání. Sebeudržování jest jakýsi vnitrný stav reálu. Duše je též reál. Vnitrný stav duše, vznikající sebeudržováním, nazývá se představování. Vnitrný stav, který následkem sebeudržování vzniká v reálech jiných, jest obdobou představování.

Tím ukončíme stručný nástin Herbartovy metafysiky. Měli bychom sice probrati ještě mnoho jiných pojmů, jako pojem hmoty, pojem já atd., ale v krátkém tomto článečku jest se nám obmeziti na věci nejdůležitější. Celkem lze říci o metafysice Herbartově, že význam její jest epochalní.

O tom přesvědčíme se zvláště tím, když srovnáme metafysiku Herbartovu s metafysikou předchozí. Vytkneme-li věci nejdůležitější, lze nám shrnouti přednosti metafysiky Herbartovy proti metafysice staré ve větách následujících:

1. Herbart položil proti metafysice staré důraz na danou zkušenosť. Napřed mi musí býti něco dáno, pak teprv mohu o tom spekulovati. Napřed *φυσικά*, potom teprve *μετὰ τὰ φυσικά*.

2. Přesně rozlišil to, co jest nám dáno, od toho, co jest nám neznámo, co si pouze přimýšlíme.

3. Postup jeho jest přesně vědecký. Výsledky své nestaví na stabilních, staletou tradicí zděděných předsudcích, jak to činila metaf. stará, vyvozujíc e concessis methodou deduktivní své soustavy, ani na pouhých výmyslech básnivé fantasie, jak to činil idealismus, nýbrž na nepopíratelných faktech empirie. Methoda jeho jest methoda induktivní, a teprve když methodou touto jisté věty náležitě zaručeny jsou, nastává postup deduktivní.

4. Vytkl metafysické problémy, a neobmezuje metafysiky na záhadu jedinou, jak to dříve činíváno bylo.

5. Problémy vytčené rozřešil. Odmítnuv monismus, pantheismus a materialismus stanovil svůj pluralistický realismus.

Nejvíce blíží se Herbart Leibnitzovu monadismu; liší se však od něho theorií sebeudržování.

Jeho metafysice činí se výtka, že je atheistická. Avšak žádná výtka není méně oprávněna než tato. Právě Herbart je to, jenž svou metafysiku k Bohu připíná. Kdežto Kant pojmy transcendentní z vědy vyloučil, aby je mohl zachrániti víře, není tak opatrným Herbart, nýbrž uvádí teleologickým důkazem Boha do své soustavy. To však není jeho předností, nýbrž spíše vadou, vadou se stanoviska filosofického i náboženského.

Vadou se stanoviska filosofického jest proto, poněvadž

se tím Herbart zaplétá jen ve spory. Podotýkáť sám, že „chtíti Boha dokazovati theoreticky, jest přáním Semely, svou vlastní záhubu si vyprosivší.“ Avšak, je to také vadou se stanoviska náboženského.

Chtíti v náboženství zaváděti vědu, jest vždycky choulostivo, a není to oněch svatých ideálů podepřením, nýbrž spíše jich rušením a znesvěcováním asi takovým, jako kdyby někdo chtěl slib přátelství zajišťovati smlouvou právnickou. Jestiť zdroj náboženství zcela jinde hledati, nežli v poznatku vědeckém a nelze nám, než opakovati pravdivá ona slova, že „věda v náboženství vede k nevěře, a náboženství ve vědě k pověře.“

Potřebu náboženství dovozuje Herbart často a způsobem skvělým.

Hruď se nám plní zbožnou vroucností, čteme-li ono místo, kde mluví o té bytosti nejvýtečnější, před níž skláníme se v pokoře, na niž pohlížíme s úctou, úctou tak mocnou, jaká rodí se před tím, co jest nekonečně vznešeno. Náboženství na pokoře spočívá, a pokora vzrůstá vědomím své vlastní nevědomosti. Polemisuje proti soustavám idealistickým, podle nichž láska boží jest pouhou sebeláskou.

„Láska boží nesmí se jeviti jako pouhý nepotismus, který jen své povznáší; láska, která v sebelásku vybíhá, ztrácí všechnu svou důstojnosť. Pravému náboženství nedostačí, mysliti si svět jako velkou soustavu kulturní, v níž jediný reál sám sebe zdokonaluje; nýbrž náboženství prospívá, když Ten, jenž jako otec o lidstvo se staral, teď v nejhlubším mlčení toto lidstvo sobě samému přenechá, jako by o ně ani se nestaral, když zanechá lidstvo bez nejmenší stopy citů takových, které by třeba jen zdáli rovnaly se lidské sympathii a lidskému egoismu.“ (Einl. in die Ph., ed. Hart. str. 278—279).

Zmíníme se ještě několika stručnými slovy o Herbar-

tově metafysice užité. Metafysikou užitou jest totiž filosofie přírodní a psychologie.

Záhady filosofie přírodní řeší Herbart hlavně svou theorií o sebeudržování, a docílil tím způsobem znamenitých úspěchů. To, co Herbart na základě pouhé spekulace již dávno vyslovil, to nyní potvrzují vědy přírodní experimentem. A což máme říci o Herbartově psychologii?

Herbartem stala se teprve psychologie vědou, a Herbarta bylo třeba, aby tisícileté, od Aristotela znova a znova ohřívané předsudky konečně byly odstraněny.

Herbart odstraniv bájené mohutnosti restituoval jednotu duše, a přijav pomysl Leibnitzův o jasných a temných představách odvozuje všechny stavy duševní ze vzájemného poměru představ.

V duševní dění zavedl naprostou zákonnosť. To je smysl onoho kaceřovaného slova: duševní mechanismus. Netřeba nám slova toho se lekati. Buďto anarchii, aneb matematickou zákonnosť. Věru žasneme nad znamenitým tím úspěchem, jímž poskytnut nám tak jasný průzor do vlastního nitra, jásáme na porok těm, kdož nemohouce odtrhnouti se od starých předsudků spatřují v duševním mechanismu hrozné prohřešení proti volnosti lidského ducha, šněrovaného prý do formulek matematických. Než nemůžeme věci rozváděti dále. Dostačí upozorniti, že duše jest podle Herbarta reál, a proto nezničitelna.

Představy vznikají sebeudržováním reálu duše proti reálům jiným.

V aesthetice jest Herbart zakladatelem formalismu proti mystickým soustavám obsahovým. Kdo mermomocí nechce porozuměti, co jest „doba“, komu jest pořád ještě hluch prý a prázden formalismus, proti tomu obraceti se nebudeme. Svědčiť mluvení takové jen o neporozumění vlastní věci, a bylo by tedy zbytečno jím se obí-

rati. — Soustavně vzdělal Herbart jen aesthetiku lidské vůle, čili ethiku. Vyvrátiv transcendentální svobodu lidské vůle postavil na její místo evidentní soud, pronášený nad poměrem vůlí. Důrazně hlásá neodvislost ethiky od metafysiky, a jest jen litovati, že věta tato, již Kantem naznačená, posud tak málo jest známa a uznána.

Jinak by se nebojovalo proti theoriím vědeckým proto, poněvadž prý ethice z nich hrozí nebezpečenství! Nikoliv! Poznatek vědecký neskřiví ani vlasu ethice, ta trvá dále na základě svém, nepodvratitelném, poněvadž evidentním.

Tím doufáme že jsme podali skrovný příspěveček ku poznání onoho filosofa skromného, o němž lze říci to, co pravil Aristoteles o Anaxagorovi: „že byl první střízlivý mezi opojenými." Jeho soustava není tak velkolepa, jako soustavy idealistické, ale za to spočívá na pevných základech. Tvrdí, že věci o sobě jsou, a proto klade důraz na zkušenost a všestranné jí zpytování. Realismus zkoumá, měří, počítá, sbírá jednotlivé případy a odvozuje z nich soudy všeobecnější. Methoda jeho jest induktivní, ta methoda slavná, která pode jmenem methody srovnávací či historické znamenitých docílila výsledků ve vědě přírodní, jazykozpytě, vědě historické, právní a vědách jiných. Vědám zákony nediktuje jako idealismus, nýbrž jich výsledky, správnými methodami vytěžené, přijímá, aby z nich vyvodila svou velkolepou výslednici. Realismus vede si exaktně, a základy jeho jsou pevny, jako ta zkušenost. Na nich lze stavěti dále beze strachu, že se budova sřítí. Uvedeme zde vlastní slova Herbartova:

„Will jemand versuchen sich auf meine Schultern zu stellen, um weiter zu sehen wie ich, so darf er wenigstens nicht besorgen, dass unter ihm der Boden einbreche. Denn ich stehe nicht auf der einzigen Spitze des Ich, sondern meine Basis ist so breit, wie die gesammte Erfahrung. Zwar habe ich gesucht einem einzigen Princip

so viel es möglich abzugewinnen, aber ausserdem habe ich auch die andern Quellen des menschlichen Wissens benutzt."

A v skutku k jeho filosofii snášejí všecky vědy své příspěvky, a jak tyto pokračují, tak pokračuje a doplňuje se též jeho soustava. Neníť soustava jeho ucelena, hotova jako soustavy idealistické, nýbrž, kde scházejí data, nechce také nic anticipovati a skromně vyznává své: Non liquet.

Až data tato budou vědami podána, zvedne se též budova realismu. A s pokračujícími vědami zvedati se bude budova ta výš a výš, až dostoupí do výše, s níž bude nám lze rozhlednouti se do všehomíra a pochopiti rázem všechny ty milliony jeho úkazů.

Není pochyby, které filosofii, zda idealismu či realismu, náleží budoucnosť. Zajisté té, která pracuje způsobem věd moderních; a je-li která filosofie s to, aby nás dovedla do zaslíbené země pravdy, tam, kde roste ten zapovězený strom poznání, tož jest to filosofie Herbartova. Leibnitz nazval filosofii Descartovu předsíní pravdy. Co by říkal dnes poznav filosofii Herbartovu?

My pak Čechové můžeme si štěstí přáti, že zásluhou mužů, jichž je to povinností, postup myšlenkový béře se tímto směrem, a že nemusíme se zdržovati proděláváním odbytých již fásí dřívějších. Neboť mluviti ještě po Herbartovi o participaci ideí, o paprscích pravdy, dobra a krásy, z jediného prasvětla se vynořujících, bylo by anachronismem.

U nás ujímá se, zvláště dobou poslední, filosofie realistická. Vždyť národ, jenž měl Štítného a Husa, umí mysliti, a myšlenka manifestuje se po výtce ve filosofii. A kdož by nebyl nucen filosofovati za doby naší, kdy takořka přes noc tolik se rodí nových pomyslů, kdy co chvíle nové vědy vznikají, kdy otázky společenské buší na

základy států, kdy náuka o vzniku organických druhů hýbá vědou přírodní, a kdy již i tato náuka změn doznává, ana na místo theorie selekční nastupuje theorie migrační — věru, za doby tak pohnuté nelze obejíti se bez vůdkyně, jež by celou tu směsici nových pojmů spracujíc sestrojila nový názor světový, jenž by vyhovoval vědcům i potřebám srdce prostého. A vůdkyní touto jest — filosofie Herbartova.

Jan Korec.

Jaroslav Kosina.

Poslední žrec.

Již západ červánkovou září zkvetl
a večera klid na zem stichlou sletl.
Tu žrec sám přede sochou Svantovíta
a duší jeho vzpomínek roj zmítá;
duch jeho v onen zašlý čas se noří,
kdy naposled zřel divou sevřen mukou,
jak svatým ohněm svatá oběť hoří,
již bohům vlastní byl zapálil rukou.
Však oběť svatá tehdy neskončena . . .
Neb Němců dav již číhal v háji svatém
a okem bystrým jako lačná fena
se díval po plameni žertvy vzňatém.
Jich vůdcem muž byl v říze černé,
kříž držel v ruce ze suchého klestí
a děl, že zákon svaté pravdy pěstí.
Čím jemu kříž, tím chase jeho věrné
byl divý třasot mečů těžkopádných,
jenž nešetřil ni dívčích prsou vnadných,
ni stánků božích — hájů posvátných,
ba bohům samým hrozil jejich pych.
Již do rohu vlil víno Svantovítu,
již zpěv posvátný hájem šírým zní tu . . .
Však viz! Muž onen děsný v říze černé
tu náhle pokynul své chase věrné —

ta jásala — lid trnul — a hned meči
již kláno bylo ve divoké seči . . .
Ó běda! Bezbranné tu děti, ženy
nepřátel meči leží povražděny
a mužové, již vyronili sílu,
jen na smrť myslí, na mohylu.
Žrec Svantovítův sepiat zírá podál,
jak v jeho říze žoldák zlato hledá,
jak divoce se šklebí tvář mu snědá,
jak divokým mu žárem plane líce,
když drzou rukou svojí do přílbiee
přelévá víno ze svatého rohu,
jež v oběť posvěceno bylo bohu.
Tu modlitbou zaúpěl k Svantovítu:
„Ty ze svého v to zíráš, bože, skrytu,
jak žoldák z cizích krajů loupeží tu,
ty zříš, jak pokálen tvůj svatý stánek
a vzdechy naše nese k tobě vánek.
Ó bože, pomoz nám v nerovném boji,
ó ukaž na vrazích teď sílu svoji,
ó vyslyš služebníků svojich stesky
a ruce jim žhavými ochrom blesky
a rozdrť meče jejich těžkopádné
a hromem potři duše jejich zrádné!“

Však nadarmo zří blankyt na nebeský,
nadarmo hledá křivolaké blesky,
klín hromu nehučí tím děsným tichem,
jen žoldnéř posupným se směje smíchem;
žrec darmo k nebi upírá své zraky . . .
A duši jeho těžkoleté mraky
zastírat jmou se rouškou hustou;
nebeský blankyt v tmu se mění pustou

a ucho neslyší již drsných zvuků,
jež provázejí v díle drsnou ruku.
Již víčko umdlelé se uzavírá
a mdloba žrece v tuhou náruč svírá.

Tak dlouho ležel tu. Již večer byl,
když jatý žrec se z mrákot probudil,
již míru duch utichlou objal zemi
a hvozdy šíré svými perutěmi
a temno sletlo v hor a lesů lemy.
Žrec spoutaný kol vrahů meče hledá
a udiven své zraky vzhůru zvedá.
Kam poděla se tlupa vrahů těch?
Či jenom hrozný sen mu used v skráně
jak mlha večerní v okolní stráně?
Ó ne, vždyť cítí přehroznou tu muku,
jak pouto cizácké mu svírá ruku,
zří kolem bratří mrtvých siná těla,
nad nimiž peruť smrti zašuměla,
zří těžké mlaty v ostrém ležet hloží
a v troskách povalenu sochu boží,
zří všude pohromu a trosky bídné,
kam jenom ztrmácené oko vzhlídne.
Tu náhle jarou vzchopil se žrec silou
a přísahal svých druhů nad mohylou:
„Ó bože, sílo tajemná a věčná,
i za ty trudy duše má ti vděčna!
Tys od nás odvrátil sve hněvné oko
a dopustil, že ňader ve hluboko
nám cizák vetknul po jílec až dýku.
I za to měj ode mne slova díků!
Vím, pane, že jsem nehodným tvým sluhou,
jenž vládneš bouře jekem, míru duhou,
však sloužit chci ti dechem posledním.

Než z ruky mé zas k tobě vonný dým
se ve kotoučích modrých vzpramení,
ať stáří zlomí sílu v rameni,
ať mlékem zbělá havranní můj vlas
a sirou osykou se chvěje hlas.
Teď na poušť jdu, bych usmířil tvůj hněv,
kde uslyším jen bouře, dravců řev.
Až moje skráně šedinami zkvetou,
pak zas se vrátím v tu zem nyní kletou
a zas ti žertvu vonnou zapálím.
Pak podivíš se, bože, věrným svým!“

Od dob těch přes poušť, novou jeho vlasť
let dvacet prchlo věkův u propasť,
v tu temnou, nevyzpytnou propasť věků —
žil sám se zvěří divou v bouře jeku.
Když mněl, že usmířil již bohů hněv,
tu starou touhou vzkypěla mu krev;
on z pouště v rodné kraje sám se vrací.
Myšlenek osnova se v dumách ztrácí,
kles jemu smutek ňader ve hluboko,
neb kam své stářím zmdlelé zdvihne oko,
zří všude cizince.

„Vy háje svaté
jste sprzněny a nyní slunce zlaté
zde mořem světla září nade mnou,
kde jindy hvozd tkal temnosť tajemnou.
Lid můj se neklání víc bohům otců,
však bohu vnucenému ostřím bodců,
krev červená teď barví naše řeky
a mrtvol houf konejší vrahů vzteky.

Po letech zas se ve vlasť vracím,
však co zřít musím? Krbu na domácím
žár skřítkům posvátným víc nezaplane
a bázně duch nad krajem rodným vane.
V dědictví otců cizáci teď žijí
a cizí koně naše vody pijí.
Ó bože, sílo tajemná i věčná,
i za ten trud má duše je ti vděčna.
Teď půjdu v kraj a hlasem hromným
zaúpím v duše vrahům věrolomným,
já vypudím je rázem z rodna kraje,
neb tobě půda, bože, posvátna je.
Až znova lid v háje svých vkročí bohů,
pak vínem zpěním okraj tvého rohu.
Dřív nežli černá noc svou zmaří sílu
před jitrem — vzhůru ku spasnému dílu!“

Tak děl a chvatně třesoucí se pěstí
si cestu z háje posvátného klestí . . .
Však náhle stanul u blízkého křoví.

Tam, kde vysoká tráva z půdy klíčí,
se znenáhla muž, obr děsný, týčí
a na žrece zrak metá sokoličí.
A jak když od větru se hýbe tráva —
hle! za ním druhý již z úkrytu vstává,
za druhým třetí a již hrozná tlupa
zří dychtivě na žrece okem supa.
Muž starý, polo slepý, v říze černé
byl hrozným vůdcem té své chase věrné.
Kříž držel v ruce ze suchého klestí
a třasným hlasem děl, že pěstí
on zákon pravdy. Pokynul a mlatů
se několik hned vzhůru vzneslo v chvatu.

Jen jeden vzmach a mrtvo leží tělo,
jež slávu bohův obnoviti chtělo.
Již smrti mrak na víčka usedá
a líce strastmi rozoraná pobledá
a ve mdlé ucho drzý posměch zní:
„Žrec poslední byl žertvou poslední!“

Antonín Koukl.

Křižák.

I.

Nad Rýnem hrad jak pyšný rytíř stojí
a slunce v jasném, paprskovém zdroji
střech vydutých povznáší přílbici,
nad jejíž klenbou jako plameny
a jako oblohou povětroň letící
prapory vlají vzduchu křišťálem,
že zdá se, jak by svými rameny
přilákat všecku radosť světa chtěly
a setřásti ji v nitro nachem stmělé
zlacených řeckých pohárů,
jichž obsah zářící jak démantová rosa,
teď ke rtům pozvedá hostiny ku zdaru
velmocný vladař, Bedřich Barbarossa.

Již záhy ocel zbraní zazvoní,
až davy věřících do Malé Asie
potáhnou pyšně, již hlav neskloní
únavou boje. Proto v rozloučení
ať víno lakotně svých kouzel nekryje,
ať skytá štěstí vše, co nadšení a snění,
co báje vypráví, že šťastných údělem.
Chce Bedřich blažen být: ať rohem milosti
příroda svého pána pohostí.

Tak Bedřich hodoval. Leč v síni vedle
opojen vířivého plesu ozvěnou,
muž mladý, jiskrooký, rostlý jako jedle,
slasť požíval, jež vřela ve rtících
děvčete rusých vlásků, s tváří ruměnnou.
S ní šťastnějším byl než ta hrabata,
šťastnější nežli preláti a mniši,
hladící u stolů si bříška kulatá,
šťastnějším všech, kdož pod nebesy dýší
a děkují té chvíli, v níž se narodili. —

Vzácnými požitky se stoly znovu kryly,
Bedřichu z oka plameny již skáčí
a umdlená mu hlava k prsoum poklesá.
V tom skvoucí opona jak vlny v odlivu
ku břehu stěny v záhybech se stáčí
a za ní Bedřich zří v žasnoucím obdivu,
jak rusalka se k miláčkovi chýlí,
jak šťastna chvěje se, radostí zaplesá,
když hubinku jí klade v drobný ret,
jak vlašťovice pokrm ptáčeti.
V tom objetí zřel vladař štěstí svět,
v němž rozkoš lásky dlí jak rosa v poupěti.
Již Bedřich s hosty svými číši nezápolí,
jen snaží se, by nikdo nepoznal,
že pro rusalku v prsou plameň se mu vzňal.
Zřel, jak muž mladý ruce s prosbou spíná,
by směl se ještě s rtíků napit blaha,
a zřel, jak dívka s úsměvavým hledem
hlavinku rozložila na svém hochu snědém,
jenž tiše mluvil o své domovině:

„Má vlasť je chudička a přece plna štěstí;
jak vodní víla koupává se v moři,

oceán, ženich vzácný, věčně se jí koří
a vroucně objímá ji, líbá vnadné tělo.
Jí hlavu nevěnčí trofejem lesy,
jí v kadeř slunce záře nerozvěsí,
hněvivě nad ní letí obloha —
bič věčných dešťů snáší ubohá!
Zoufáním nesnížila přece nikdy sebe
a hrdě v zachmuřené vztyčuje se nebe,
s náručí otevřenou čekává,
kdy přiblíží se loď k ní prchavá,
a jásá,´zachrání-li plavce v bludném scestí — —
tak vlasť má chudička a přece plna štěstí!
Já často opouštěl ty skandinávské břehy
a s lodí bystrou, švarnou sestřicí
jsem letěl přes pěnivé moře sněhy —
ba často po vlasti sám v dáli tesknící
jsem nevěděl, kam štván jsem vichřicí.
Tak bloudiv zemí, vodou, posléz v tyto kraje
jsem přišel, kde mne více s blesky neštvou hromy,
kde v bytosti tvé slunko zasvitlo mi,
kde žití strasť mi tebou skončena je.
Kéž o mém blahu větřík vlasti zašelestí —
nad synem chudičká máť plna bude štěstí!“

Sklonilo děvče hlavu v rozechvění,
ret muže vybavil ji ze sladkého snění
a ret jí šeptal blaha slova vřelá,
by o své mu tu vlasti vyprávěla:

„Oj, v žití věru nepotká
s úsměvem svět chudého sirotka.
Tak se mnou dálo se. Mne lidé cizí
z útroby vlasti vyrvali a nesli
v neznámý kraj, kde v srdcích soucit mizí,

kde za přímluvu nemilosť se sklízí,
kde často marnou prosbou ruce klesly.
Zde vzpomínala jsem a volně pak se krásti
z mých očí směla slza, zasvěcená vlasti.
Ó kéž jsem zas v té zemi, kde je tolik písní,
kde nápěv bzučí včelka v květu zlaté třísni
a hvozd jí přizvukuje, šumivě se sklání,
kde všecko, všecko melodií plyne
a každý strom je notou písně jiné,
kde větřík pohybuje trávou v stráni,
jakoby probíral se strunou zvučící —
kde i to ptáče vzduchem letící
vesluje křídly v taktu melodie.
Ó kéž nás anděl snese pod ty české střechy,
kde tak se blaženě a spokojeně žije.
Má vlasť by vítala tě plna sladké těchy
a náruč pohostinství švarně rozpjala by,
neb volá každého, kdo opuštěn a slabý.
Jak chvěji se již v pomyšlení blahém,
že vyplní se vroucí moje snahy,
že v náruč povedeš mne vlasti, hochu drahý!“

V posledním náhle slov těch tónu
s bílého stolu číše řítí se.
To pohár Bedřichův, jejž v rozechvění
z pohledu na štěstí dvou lidí
se stolu povalil. A vše to hosté vidí —
leč v jejich hlavě v bujném snění
svět jediný jen vínem víří.

Vášnivě Bedřichu se hněvem prsa šíří:
což nejsou otroky již bohatýři,
což bůh mne ku výsměchu stvořil pánem,
bych neměl, kdo by pohár opět zved?

Chce volat sluhy — ďábelským v tom plánem
myšlenka rudou jeho hlavou skočí,
a divým žárem sivé planou oči:
jak dávno umyslil, ku svému rozmaru
že dívku musí mít; však vínem v poháru
otrávén její milán tiše zhyne! . . .
A zvedl chvějící se rukou z podlahy
číš svrženou a v nitro vložil duši
cyperským vínem a v mok neblahý
v tom jedu přilil, aniž kdo co tuší.
Hle! zvedá oponu a ptáčky z hnízda plaší:
uleknut muž i děvče rozchvělé
k vladaři pohlížejí nesměle.
Ó jaký div! sám ke rtu číš jim snáší
a k nejšťastnějším lidem je teď řadí —
ó jaká slasť! ni ve snách mládí
jim zlatem nekreslilo štěstí v této chvíli.

„Slyš! mluví pán: „Za věrnosť tvou a píli
se vladař tvůj dnes k tobě, muži chýlí
a vděčně, významně tě odmění.
Tak sluhy vzácnou ctnosť hle, císař slaví:
zde pohár viz a na mé připij zdraví!“
Pít podal odsouzenému a řekl tiše:
„Z té nikomu však píti nedej číše!“

By nezřel díla svého, šel v kruh hodovníků
a děsný okamžik tam čekal při kvasu.
Slyš! výkřik jako smrti v zápasu,
pak jakby lidské kleslo k zemi tělo.
„Již mrtev!“ Bedřich v duchu jásá;
„již odstraněna hráz a věčně moje
jsou oné dívky vděkuplné zdroje,
v nichž ve vrcholu žen všech kypí krása.“

Leč posud zvuk těch děsných vzlyků
se ozývá i výkřik šílený . . .
Odhodil Bedřich číši, stáhl clony lem —
hle, mladý muž tu v pláči zoufalém
jak volá kletbu, ve chvíli pak příští
k mrtvole dívky klesá krve v tratolišti . . .
A marně Bedřich couvá, děsný hled
se vryl mu v obličej, jenž hrůzou zbled,
a marně skrývá zrak — ten obraz v oku
zří v živých barvách duše ve hluboku.
Shled zoufalý muž svého vladaře,
pohledem ztupělým zří jemu do tváře,
pak za šat jeho zlatý, nádherný
jej uchopil a vlekl k mladé ženě:
„Jak měl jsem dotknouti se dříve číše,
než sladká milenčina ústa?
já vroucí lásky hlas poslechl tiše
a nedbal zákazu, jejž dobře znáš.
Já plesal s ní, že vděčností se chýlí
dnes vladař ke mně, za věrnosť a píli,
že za poctivou snahu, smýšlení
se ubožáku takto odmění!
A ona pila . . . Já pak znovu
ji pobídl ve sladkém, vroucím slovu,
by zase zvedla číš tu v lásky zdar
a já byl šťasten, radoval se vřele,
že obětovat smím jí dnešní štěstí celé.
Tak soudil osud. Avšak nebe slyší
a krutě potrestá tvůj skutek zrádný —
a milosť dá-li pro císařskou zdobu,
pak zbudu já, jenž strhnu k soudu tě a hrobu!“

Hle panstvo vybouřeno slov těch vřavou
od stolů povstalo a k pánu chvátá:

on chvěje se, a pomstou řeč mu vřela:
„Chopte se vraha, veďte do vězení!
Hle dívku otrávil, že ohněm lásky mřela
k vladaři svému — a teď ruka smělá
žoldnéře toho mne chce vražditi;
ať žernov obtěžká mu vzdornou jeho šíji,
ať v Rýn je uvržen, by slunce zářiti
již nemusilo na tu lidskou zmiji!“

Chtěl odsouzený brániti se soudu,
chtěl bezectnou lež kletbou přivítati,
leč zmírá hlas a pružnost mizí oudů;
hled vytřeštěn a mdloba tělo chvátí
a ještě rukou osudu se brání,
než klesne na zem s rozžhavenou skrání.

II.

Jak bouřného snu v hrůzyplné říši
znít otrockých okovů chřestot slyší
i katanů divoké, řvavé hlasy,
ba zdá se mu, že oko zří ty běsy,
že samé pouto kol a žalář, žádné spásy —
v tom procitl — sen před oči se věsí! . . .
K výklenku přistoup'; dole vlny Rýnu
slyš, bouřně spílají a dmou se, hněvem ječí,
jak soudily by výrok Bedřichův svou řečí,
jakoby vřely pomstou ve svém klínu . . .

Ty vlny zítra pohřbiti jej měly —
ty vlny laškovné, jimž oddal život celý.
Tak dlouho přemýšlel a v slzném zdroji
posvětil památku ubohé dívky svojí.

V tom kroky uslyšel — to klíčník vzhůru leze,
otvírá, vstupuje a vede sebou kněze,
jejž milostivě vladař k odsouzenci sýlá,
by k smrti svatá řeč jej posilnila.
„Chceš k spáse duše kněze?“ „Chci; však dříve
to pouto odejměte, abych volnou paží
směl odpuštění Boha milostivé
vyprosit sobě, po němž duch můj baží.“

Jak tělo spráchnivělé pouta opadala;
kněz dává útěchu a o životě hlásá,
jenž bude po smrti, v němž svoboda a spása.
Pak odešel. — Hle, vězeň směje se a jásá:
„Buď blahořečen božího krok sluhy,
jenž štěstí přinesl, sňav tělu okov tuhý,
buď blahořečen, svobodu že zase
bezděky přinesl, v níž život zakládá se,
v níž myšlenka se rovnat Bohu vzniká:
mít pro nešťastné slzu, pomstu pro bídníka!“ . . .
V štěrbinu stoupil, k výklenku se chýlí —
skok úžasný — — již zmizel ve vln spíli . . .
Ty dmou se, jakby o kořisť se rvaly.
Hle! z křišťálného hrobu pozvedá se hlava,
dvě ruce svalnaté veslují k šťastné spáse —
zachráněn vězeň! dále vlna běží
a plavce unáší květnému ku pobřeží,
kde tiše lunná záře mihotá se.

Již slunce vystoupilo z mlhy ranní.
Hled Bedřich mne si a pot stírá v skráni;
v snu rozčeřené viděl Rýnu vlny
jak ždají kořisť, kypí, dmou se, zuří,
jak odsouzenec vlečen hradu na cimbuří,
jak uzřel vodstvo, hrob svůj hrůzyplný,

jak žernovem mu hrdlo obtěžkali —
jak dolů se strmé se kácí skály.
A sotva vzpamatoval se, již z vězení
tu byli strážcové úzkostí sklíčení;
ba štěstí největší v jich bylo žití,
že Bedřich nepoznal v rozhodné chvíli,
co lhali mu, by zlosť v něm nevzbudili:
že zhynul souzený dnes v Rýnu vlnobití.
Pokynul vlídně, že je spokojen.
„Již konec!“ Bedřich dí, „však škoda jen,
že osud vzal mi vděk té dívky slastiplný
a že ho za to pomstou rozechvěn
nemohu také hodit v rozčeřené vlny!“

*

Půvabným úsměvem se luna skvěje
a každý paprsk její spanilý
v hruď uprchlíku kane, naději v něm hřeje,
vždyť Šumavy bezpečné asyly
již před ním útulně se k nebi klenou,
a splétají se v náruč otevřenou,
že uvítáním šumí prales převeliký.
Již z lesů vůkol vyskočilo ráno,
když ubíral se českou, požehnanou půdou,
kde štědrou přírodou měl o klid postaráno;
teď trysklo slunce září zlatorudou
a lesu, oponou jenž uprchlíka chrání,
svou září přeskvostné připjalo lemování.

III.

Jak horské přívaly, kdy v moře protrhly se,
kdy nivy rozkvetlé i lesy zaplaví,
tak proudy mohutné křesťanské výpravy
se řítí v boj, v němž kříž se oslaví.
Již slavné vítězství nad Ikoniem měli;
teď do Tauru! zde pomstít všecky vraždy,
zde povznést kříže svatou velebu,
toť heslem všech: sem život nese každý,
by koupil Turků smrt — nuž boj ať plane, víří,
dnes prostí žoldnéři jsou pyšní bohatýři.
Vše připraveno: kopí, svižné luky
a meče ostřené se v hustý prales kupí.
Nuž ku předu! Jak ostražití supi,
již Němců po horách se ženou pluky,
za nimi ostatní jsou hrdém na pochodu
i Češi s knížetem Děpoldem letí v boj.

Hle Bedřich! Jako měsíc nad hvězdami
se vznáší v popředí, však v tváři nepokoj
mu vráskou jeví se a zrakem prokmitá:
již nedočkav, kdy Turka mečem uvítá.
Kraj mizí před zrakem a vystupuje příští:
tu sráznou pod skalou se řeka vlnou blýští,
povrchem klidna jsouc, hrob skrývá v hlubině.
„Aj, Kalikadnus!“ Bedřich náhle jásá;
„tam za ním nová zem, náš cíl i spása!“
Již letí k předu, jak myšlenky v hlavě,
jak vichřice, s níž zápasit se člověk neodváží;
a za ním druzí; on však hravě
již vlny zvonivé podkovou koně sráží
a v cestě nebezpečné hříčku vidí prostou.

Však vlny stoupají, až k hlavě koně rostou;
pobídl oře: jako dítko mořské pěny
ten v před se žene, schvácen, uřícený.
Hle polovic již překonáno dráhy,
již kynou radostně pobřežní, květné svahy —
však pojednou ni z místa nevykročí
kůň bojovný a marně Bedřich sténá
a marně uzdu tiskne, škube jí a točí:
oř vzpíná se, že lávou zuří pěna,
že jako v bouři letní křižují se vlny.
Zoufale Bedřich kolem ohlíží se —
však jako náhrobek hor skály strmí lysé
a pust je obzor hrůzyplný.
Jak polnice, když víří války v hluku,
pomoci dovolává svých se Bedřich pluků.

„Ha, zemřeš! . . .“ vzkřikly vlny. Císař žasnoucí
pohledl v hlubinu — hle vodstva děsné vřavy
dvé očí sálá a hle, obrys lidské hlavy . . .
„Ha, zemřeš! . . .“ z vody zní. Což mrtvý z hrobu vstane?
znát Bedřich zrak, jenž z očních důlků plane,
a hlavu, vlasy kadeřavé, rudé.
Což v Rýně utopen by v Kalikadnu
on povstal zase? Marně hledá v kříži
ochranu před démonem. — „Zemřeš vln těch v spíli,
já koně svírám, jenž tě ke dnu hříží;
v hrob schvátil jsi mi děvče milené
a proto na tě pomsta má se blíží —
já svírám koně, jenž tě ke dnu vhříží! . . .“

A pokraj hrobu rozzuřená pěna kreslí,
jak v bouři letní křižují se vlny . . .
„Pomozte!“ výkřik zazněl hrůzyplný,
„pryč démone — jsem císař . . .“

Nohy koně klesly,
a v hloubi zmizel kůň i s křížem jezdec.
— — — — — — — — — — — — — — — — —

„Jen k předu přes vlny!“ vůdcové křižáků
volají nadšeně; „na druhém břehu sláva
a císař bohatýr nás jistě očekává!“
Tam podál nich už jásá křižák v českém kroji:
„Já šťasten dostál sladké povinnosti svojí —
smrť velikému přines bídáku,
jenž znectil kříž, jej vztýčiv ve znaku!“ . . .

Karel Leger.

Z DENNÍKU SATANA.

(Zlomek.)

I.

Ba stárnu, stárnu! — Síla má se tratí
a k zemi klesá křídlo plamenné.
Co zbývá mi, než klidně vzpomínati
na dobu slávy dávno ztracené?
Byl kdysi čas, kdy vše se hrůzou chvělo,
když zamračil jsem hrdé svoje čelo
a v hloubi oka krutý kmit se hněv.
U nohou mých se kladl blesk i hromy
a bídné lidstvo v oběť nosilo mi
svých dětí vřelou krev. —
Jak měkký vosk já žmolil jejich víru,
mé perutě se táhly po všemmíru
a všechen život vadl v stínu jich.
V ráj nevinnosti já se plížil hadem,
květ naděje jsem hubil v srdci mladém
a poroby dech vanul z prsou mých.
Tak mnohý národ bídně v prachu zmíral
pod mojí patou dlouhý, dlouhý věk,
svět celý ke mně jako k pánu zíral,
já řetěz kul a v těžká pouta svíral
i mužnou páž i peruť myšlenek.
Teď dýmem je ta moje sláva celá —
už lidem příliš pouta sevšedněla.

II.

Byl národ jeden velký slávou svojí
a hrdou skráň až v modro nebe pnul, —
však odvážil se, šílen, — se mnou k boji
a proto zahynul! — —

— — — — — — — — — — — — —

Děl rolník v bázni: „Na horách se blýská,
ba, dnešní noci přijde bouřka zas.“ —
A v temné stíny tratila se víska
a v dálce zmíral smutný zvonu hlas.
Tu zahřmělo a země zaduněla,
nad klidnou vískou vstala záře skvělá
a v rudé moře kvapem vzrůstala.
A kolem táhly husté mužů davy,
jim nad hlavami mrak se černal tmavý,
to havranů se hejna slétala.
A ráno slunce vycházelo v krvi. —
To můj byl den, to pomsty záblesk prvý,
já proti bratrům rodné bratry ved.
Kol boje hluk a sten a plamen všady, —
zde ubíjel jsem celé jejich řady,
když slávu jich jsem ubít nedoved! —
Jak Perun mračný, bleskem oka hroze
s kalichem v rukou na válečném voze
stál vůdce, hrdý kmet.
Já volal k němu: „Slyš mne, muži smělý,
dnes padneš ty a padne lid tvůj celý
a nepozná ni hrobu jeho svět!“ —
„Já padnu, vím!“ on pevně odpovídal,
„však nezahyne nikdy národ ten,
on vstane z hrobky, by si kámen hlídal.“ —

V tom padl mrtev, střelou zasažen. — —
A muž ten lhal! — Já zdrtil patou svojí
ten pyšný národ, plný odvahy,
já děti štval jsem proti otcům k boji
a přátely jsem měnil ve vrahy.
Dnes bojoval jsem s tváří nezakrytou
a zítra opět lstí se odíval,
dnes dragonem a zítra jesuitou
jsem kořeny mu zvolna podrýval. —

A kořisť má! — Toť věru na Polabí
po mužích činu zbyly jenom baby!

III.

Nad černým lesem volal havran lačný
a čelo cáře pokrylo se mračny.

To nerozlét se havran nocí tmavou,
kořisti žádné v poli nezočil,
to na koně, jenž bujně házel hlavou,
cář Guidon vyskočil
a po stepi, kde mlha valila se,
jak bouře letěl kloně hlavu svou. —
Jdi z cesty jemu, dítě zlatovlasé,
chraň tváří květ i duši nevinnou!
Noc byla temná. — Tmavorudým svitem
jen jiskry plály koně pod kopytem
a v ticho stepí duněl jeho cval.
V tom kůň se vzepjal pokryt bílou pěnou —
zřel Guidon do tmy s tváří udivenou,

kmet stříbrovlasý před ním náhle vstal.
„Ó pane!“ děl, „ty slunce naší země,
jsem zubožený, chudý národ tvůj!
Slyš prosby mé a milostiv buď ke mně!“
Cář Guidon hněvem uzarděl se temně:
„Pryč, starče, pryč, než stihne hněv tě můj!“
Kmet zlatou uzdu v suché pojal dlaně:
„Ne, dříve pokud svých jsi nespasil!“
„Nuž prosekám se věru ostřím zbraně!“
vzkřik Guidon cář a ocel vytasil.
Oř letěl v dálku zápach krve cítě. —
Na křivé šavli krev se černala
a zaťatá, hle, v uzdu křečovitě
se suchá ruka starce houpala.

A nad krajinou, zahalenou mračny,
zároveň se mnou kroužil havran lačný.

IV.

Sníh napad' v noci do klášterních sadů. —
Když ráno opat, hladě sobě bradu
se na rorate plížil pomálu,
já do zahrady vedl kroky jeho
a na koberci sněhu bělostného
jsem ukázal mu stopy sandálů.
„Hle, jak se k vratům šlépěje ty vinou!“
jsem pošeptal mu smíchem sípaje,
„rač guardiánu udat cestu jinou,
zde tato věru nejde do ráje! —

Sklop jenom k zemi šedou hlavu svoji
a pohleď dobře, — tato stopa dvojí
jak podle zdi se táhne ke sklepu.
To páter Cyril, obraz cnosti vřelé,
šel s fráterem chtě krví spasitele
se napojiti zrovna u čepu. —
Hle, nová stopa, — vidíš, pane milý?
Tři otcové se včera umluvili,
že do altánku půjdou žalmy pět.
Šel napřed Jan a druzí jdouce k bohu
pak do šlépějí jeho kladli nohu,
by nepoznal jich stopy hříšný svět.
Nuž, následuj ten dobrý příklad, pane,
a pobožnosť jich oknem pozoruj.
Hle, na krbu tam ještě oheň plane,
to hoří desky z bible otrhané
a mezi nimi vlastní sandál tvůj!
Jen pohleď dál a nezakrývej líce!
Na stole džbán a střepy ze sklenice,
tři tabatěrky suché na dno již
a zasypané karet pestrým květem
tam v koutku tichém zhrdající světem
své bratry v Kristu dřímat uvidíš!“

Otokar Prokoš.

Večer.

Bílou pavučinou panovnice noci
zapřádala údol v luzný, teplý sen.
Švarné děvče z mlýna, věříš její moci?
Věř, a v jejích loktech dřímej dále jen!
Stáli u potoka, v šeru olší skryti.
Na hladině plála vlnky líbajíc
plná koule luny. Z rákosí a sití
šepot lásky tajné zaletal jí vstříc.
„Drahá,“ šeptal tiše, tiskna ruku její,
„drahý,“ opětoval kyprý její ret.
Zmlkli. Paprsk luny padal do krůpějí,
které v ňadrech houpal kolem každý květ.
Vzduchem táhla drozda píseň horující . . .
Možno v také chvíli více ještě říci?

Skizza.

Chci povědít vám v prosté této skizze,
co šeptaly mi staré borovice,
jimž u paty jak šatu lem se bělá
z malinké vísky cesta do kostela.
Na bujném mechu třpytila se rosa
i v květných korunkách, a píseň kosa
jen chvílí vlnila se z vonné dáli.
Motýli pestří tu si s květy hráli,
tu vyhoupli se k modré, jasné výši
jak bílé perly, jež se hází v číši.
Hru paprskův a bujný tanec stínů
haluze houpaly si ve svém klínu.
A po pěšině, tiše jak dvě laně,
hoch s krásnou dívkou bral se k chrámu páně.
Mlčeli oba, — ruku v ruce spěli
pod větvemi, jež v paprscích se chvěly
a zlaté sítě stlaly jejich kroku.
Však v úsměvu, jenž zářil v jejich oku,
víc blaha bylo, než kdy znalo nebe,
než temný háj kdy pojat mohl v sebe,
než ve svou píseň vložili kdy ptáci. —

Les řídne již, — s ním obrázek se ztrácí.
Však každý strom, a každá krůpěj rosy
vám poví, zač ti dva dnes Boha prosí. —

Krásný sen.

(Několik listů ze života.)

Tak mladý jsem a vidím,
že všecko, co jen chtěl bych, mám.
Viktor Hugo.

Měl jsem krátce před zkouškami; tudíž představoval jsem velmi dobře exemplář pátého kola u vozu — myslím, že i jiný student v takové době personifikuje onu zbytečnost.

Stál jsem zrovna u příkopu, za nímž se usmívalo rozumné lenošení až do smrti, ale já dokonce nedbal, bych ho rovnýma nohama přeskočil. Byl jsem idealistou . . . . To jest, pozoroval jsem bzučící včelky s květinky na květinku poletující, běhal jsem za pestrobarvým motýlem a divil se jeho milostným pletkám, se zpěvem slavičím unikal jsem do krajin podnebeských — a když ve mně přece někdy zabušila myšlénka skutečného života, protřel jsem zraky a z úst vyhrkla biblická omluva: Pohleďte na ty květinky, kdo šatí je?

Později dálo se trochu jinak.

Slzy matčiny, jež často přede mnou ronila, se sepjatýma rukama prosíc mne, bych ustrnul se nad ní a lehkomyslností svou nepřiváděl jí předčasně do hrobu, čemuž spadlá, jindy tak zdravá a červená tvář plně nasvědčovala a svraštělé čelo pokašlávajícího otce, jenž s bolestnou resignací viděl ve mně, jak se zdálo, ztraceného syna, vyplašily mi z hlavy všeliké přeludy marné fantasie.

Chopil jsem se knihy. Ovšem že převrat tento nestal se najednou a úplně že nezvítězil. Mnohdy proseděl jsem nad knihou celou noc a když ráno stravovatelka donesla snídaní, zpozorovala, že složenu mám zemdlenou hlavu nad knihou — vzhůru převrácenou. Jindy jsem zase se vší chutí pustil se do studování, ale za chvíli jednotlivé písmenky měnily se v různé postavy, které jsem slyšel hovořiti, jednati; bezděky sáhl jsem po prázdném papíře, na němž letmo zachycoval jsem, co slyším a vidím . . . Tak povstalo několik novel, meškajících t. č. v mnohém redakčním koši.

Přes to však studoval jsem dosti obstojně.

Jednou jsem téměř celé půldne ztrávil probíraje se kalým nepořádkem roztrhaných knih, počmáraných sešitův a vážných kont našich mistrů, což všechno po mládeneckém mém pokojíčku rozházeno ve slabých chvilkách dostává ode mne lichotivého názvu bohaté knihovny. Pot se již se mne řinul; pojednou jsem však vzpřímil nahnutá záda a tak důkladně si čelo pohladil, že mi hlava několikkráte zabrněla. Hledalť jsem jakási excerpta ke studiu, jímž jsem se právě obíral, nevyhnutelně potřebná, a unaviv se do úmoru zapomněl jsem, co vlastně hledám. Zároveň opanovalo mysl mou cosi jako kyselosť k tomu, čím jsem se zabýval, ke studiu . . . . Kyselosť proměnila se přirozenou měrou ve zjevnou nechuť, když jsem na to srovnával předešlý způsob svého života tak bezstarostného, jako bublavý potůček tekoucího s nynější přinucenou lopotou, která mne ke všemu i paměti zbavuje a podobá se široké, bezedné řece, jejíž vlny marně stékají skaliny proti proudu strmící, rozrážejíce o ně svůj veselý tok.

Kopl jsem v rozčilení do fůry klassiků, že se rozstříkli jako děšť o tvrdý kámen.

Kus papíru uvízl na botce, i sklonil jsem se, abych se ho sprostil. Zběžně naň pohleděv přečetl jsem obyčejná slova: „Krásný sen, od Anny Mráčkovy“.

Prostý nápis, ale přes tu chvíli byl s to, že mne přivedl do jiného světa, do světa vzpomínek . . .

Vzpomínky! . . . Vy oceánem jste tužeb pochovaných, jichž lesk zahalený v hustou mlhu minulosti k duši naší proniká a nový obzor nadějí rozplameňuje . . . . Jakýsi pessimista škodolibě vás srovnával — s tvrdým vojenským slamníkem a dušoval se, že více mysl unavíte, utrápíte, nežli nepohodlné ono lože uondaného vojína. Nebudu analysovati případů takých a to z vděčnosti k vám, jež jste mi dosud zachmuřené tváře neukázaly. Jinak soudím o vás! Noře se ve vás myslívám, že kladu ztrmácenou hlavu do bílých, měkkých podušek. A na těch tak klidně se usíná, tak příjemně všech trampot zapomíná, že neznám věru jiného přání, nežli sníti takto věčně a ve spánku aspoň prožiti všechny ty illuse, kteréž druhdy srdce mladé kojily, a drsnou skutečností byvše rozplašeny jen v okamžicích řídkých v rozpálenou hlavu — vámi probuzeny — tak intensivně opět vstupují . . .

Hleděl jsem chvíli upřeně na odkopnutý rukopis, ale nepřečetl, jak se za to míti mohlo, ani řádky. Zdálo se mi, jako by mrtvý papír pojednou oživl. Narostlo tam tolik postav, z počátku malých, pak nepoměrně vzrůstajících a zase mizících, že jsem je nestačil pozorovati, jaksi vítati se s nimi. Byly to stínové kontury, jakéž často na příklad naplňují náš pokoj i stěny jeho, když uleháme při tmě a nenacházejíce spánku přemýšlíme se zavřenými víčky. Kdo by mne byl takto pozoroval, sotva by se byl zdržel komického dojmu, jakýž jsem svým počínáním působil; napřed klopotné rozbírání bohaté knihovny, až mu zazvoní rázný kopanec, a nyní obyčejný kus starého papíru předmětem nemalé šetrnosti, jenž nejen zlosť s tváře dovedl setříti, ale i jakýs takýs úsměv z ní vyloudil. Usmíval jsem se a kynul těm vidinám starých, dobrých známých. — — I autorku Krásného snu poznal jsem v zástupu ostatních. Dívka sotva

šestnáctiletá, spíše drobná nežli velká, tváří buclatých, zrůstu štíhlého, vlasů havranních, kadeřavých. To černé, jiskrné oko dosud sálalo onou divnou, nepochopitelnou odhodlaností, ukazující na patrné známky neskroceného romantismu, který tak často uvnitř bytostí mladých bouřívá, a protrhne-li hráze rozumu, v divokou vášeň propuká, jako proud jarní bystřiny s vrchů se valící a táním sílící nešetří ničeho, ničí nedotknutelné pásky, jež vázaly nás k rodičům, k přátelům, k bližním, a slepě žene se za svým cílem, kterémuž tam v závratné propasti zapomenutí dáno jméno: zničení sama sebe. Usmála se na mne. Patrně nevěděla, že úsměv její na mne opačně, jaksi odporně působil, z pohnutky ovšem jenom subjektivní. Ukázalať mi tím řadu svých zoubků, mezi nimiž byl jeden poněkud namodralý, což nestrannému pozorovateli asi vadilo pronésti o ní, jinak dívce patrné sličnosti, úsudek její kráse příznivý; mně pak vedle toho druhdy byl malichernou příčinou, že jsem se do ní nikterak nemohl zamilovati.

Krásný sen zvala se nepatrná skizza, která se mi dostala do rukou, jakožto — risum teneatis amici, — redaktorovi psaných „Květů“, sborníku to prací literární drůbeže krmící se ještě vědomostmi z části gymnasialními, z části paedagogickými, sídlem v Brně. Já byl tehda tuším v sextě. Těším se ode dávna pozoruhodnému talentu sbíracímu, a tomu povedlo se, že jsem nashromáždil kolem sebe hlouček asi třiceti mladíků, hochů čilých, jimž svaté nadšení pro dobrou věc zářilo z obličeje. Nevím, jaký soud chovají o podnicích takových lidé kompetentní; avšak tolik upříti nelze, že ten, kdož nevšímá si literatury hned v letech mladických, kdo nezkouší péra svého o kyselé plody předstíraje na zralé míti dosti času až v dobách pozdějších, — takový že dodělav se samostatnosti zapomíná slibu svého, a nejen pro literaturu, nýbrž i pro každou vznešenější ideu stává se nepřístupným, mrtvým.

Jmenovaný spolek měl nám býti pevnou ohradou, o niž by se kalné vlny života studující mládeže nedůstojného s rozbitým čelem odrážely.

Za účelem tím scházeli jsme se v týdenní schůze, kdež pravidelně rozpředen hovor o věcech bavících a mysl šlechtících. Tak zejmena probírány novinky literární, divadelní a jiné; kdo cítil se trochu obrněným, lámal brk o verše nebo povídky, což ukládáno v připomenutém sborníku. Kritiky a látky k rozpravám bylo tím zase dosti. Vedle toho jednotlivci pilně pěstovali cizí, jmenovitě slovanské řeči, a Květy stávaly se překlady od nich pořizovanými obsahem pestřejší.

To byla naše práce; leč nikdo nemysliž, že jsme si při tom počínali tiše, snad kláštersky, — naopak, zábavy naše bývaly tak živy, humorem některých veselých kop kořeněny, že mnohé z nich utkvěly členům v paměti jako hodinky nejrozkošněji prožité. —

Jednou vytasil se kolega Lupen — byl to pseudonym oktavána, jímž se podepisoval pod své filosofické články — s povídkou.

Lupen byl pro nás povaha nepochopitelna. Hrál pravidelně vážného, smíchové svaly u něho bezpochyby nejméně se napínaly, a mluvil a psal tak, že jen ten mu rozuměl, kdo pro tu chvíli úplně vžil se v jeho názory.

Stávalo se však někdy — poslední čas dosti zhusta, když se mnohý právem zase strachoval učených výkladů, že Lupen zabočil na dráhu, až jsme všichni podivením žasli. Proud jeho řeči valil se tu jako horká lavina se soptícího Vesuvu, fantasie dlouho tlumená jako by vypukla v horečné závody, a uzdy jako by pro ni nebylo. Řeč jeho neměla vytčených hranic; byla to velkolepá básnická improvisace ducha na nejvýše romantického. Myslíval jsem, že slyším přednášeti slavné verše onoho ve svém žáru neskroceného syna chladného Albionu. Lupen nehleděl na společnost, černé

oči nepřirozeně vypoulené měl obráceny oknem na oblohu, jakoby odtamtud sbíral potřebný materiál myšlénkový. Na vysokém čele stály mu drobné krůpěje potu, ale ty nepovstávaly proto, že mnoho námahy stojí ho ta řeč, jako spíše, že marně zdržoval u sebe to, co proudem dralo se ven. Líce jeho hořela nachem až krvavým. Svezl-li se však náhodou zrak jeho na nás, bylo všemu konec. Jakoby se zastyděl za svou slabosť, svěsil hlavu, přejel suchou dlaní čelo, prsa se mu naposledy mocně vzedmula, jakoby vydechnouti měla vše, co ještě říci chtěl a co ho na srdci tlačilo, a pak mechanicky souseda pobídl, aby něco vykládal.

Takový byl Lupen.

„Lupene," prohlásil kolega feuilletonista, jehož dlouhé vlasy dávaly mu neobmezený patent na duchaplnosť, „ty máš Sybillinu trojnož."

Společnosť žádala, aby povídka ještě v této schůzi byla čtena, a nečekáno, jak obyčejně, až bude psána do Květů.

Po dlouhých supplikách Lupen všeobecné zvědavosti vyhověl.

Obsah povídky byl více méně šablonovitý — zamilovalať se tu krásná kněžna, již otec nutil ke sňatku s mužem nenáviděným, do potulného šumaře, kterýž ji krásnými melodiemi za svitu měsíčního nedaleko zámku vyluzovanými k sobě připoutal, — ale spůsob vypravování byl tak samorostle básnický, že jsme milerádi odpustili trochu té ošumělé romantiky. Však zdálo se, že ani spisovatel na děj přílišné váhy nekladl, považuje ho spíše za pouhou nit, která měla pojiti v souvislý celek řadu rozmanitých reflexí o životě, lásce, nenávisti, štěstí i neštěstí . . . . kolem pak všeho vinulo se průhledné tkanivo nejjemnější lyriky, jaké utkati dovede jen měkká ruka ženská. — Poznávali jsme Lupena opět s nové stránky. Ale na některých místech dal přece poznati ducha, jenž ho vodil na divných jeho improvisacích.

Kochali jsme se v idylickém líčení štěstí obou milenců, teplý vánek večerní jakoby i naše skráně líbal, ale pojednou vyšlehne myšlénka bizarrní, až námi zalomcovala.

Hodina štěstí milencům odbila; poměr jejich aristokratickému otci vyzrazen, komtessa upadla na lože, s něhož ji v krátce odnesli do země, a šumař zmizel. Ale po letech objevil se zase . . . zrak strhán byl, tvář vráskovita . . . stanul na hrobě milenčině uprostřed smutných cypřiší.

„Byl to sen či skutečnosť?“ hovořil, „sen — neboť jsem procitl. Zdálo se mi, že jsem byl mrakem, mrakem bílým, průhledným. Tys červánkem byla, já líbal tě; tys byla zorou, já vpíjel nach tvé tváře horoucí. Pak v slunce jsi se proměnila a přijalas mne znaveného v klín svůj paprsky vystlaný. Jak sladce tam se snilo! A když večer nadešel, zas v luně stříbrolesklé zřel jsem tebe a tiše plul já za tebou. Pokynulas, bych ti podal rámě — i věnčil jsem pak šatem lehkým bílé skráně tvoje. Ticho. Šťastni jsouce štěstí přáli jsme i lidem na nás vzhlédajícím . . . Hoj, lide krutý! Lunu kamenovals, v moře zahnals slunce, červánky i zoru rozplašil jsi — a mne oloupil o sen krásný! Ale želeti budeš! V mrak já černý oděju se a vám nad hlavy zavěsím se s druhy svými. Potopím vás bez milosti, poženu, kam řeky spějí, — v moře šíré, velké, bez dna. Zoufalým vám obraz vnutím štěstí svého: v páry lehké proměním se, v náruč padnu slunci u sen nový, věčný — —“

Myslím, že ukázka tato je dosti karakteristická ke slovům, jež jsem o celé povídce pronesl.

Když Lupen dokončil, nepřihlásil se nikdo o slovo, ač debata v podobných případech se obyčejně rozpředla velmi živá.

„Lupene,“ osmělil se konečně kdosi, bystře hledě na rukopis, ale více jsme od něho neslyšeli. Chtěl patrně říci něco přednášeči nemilého, avšak zamlčel se, jakoby ho nechtěl uraziti.

Lupen stopoval dobře zrak jeho. Zarděl se poněkud a vstávaje pravil:

„Vím, co máš na jazyku: rukopis není můj. A vězte, že ani povídka —“

Překvapení bylo všeobecné.

„A kdo to psal?“ doráželi jsme na něho.

„Přijmete ho ve svůj střed?“ opáčil Lupen.

„Ovšem,“ prohlašují za ostatní, „a těšíme se napřed již z talentu, jaký je autor Krásného snu.“

Někdo učinil návrh, aby spolek náš byl slečně jaksi formálně nabídnut, jakož aby s ní nejhlavnější regule sděleny byly.

Za legáta byl jsem zvolen já a Lupen přidán jakožto znatel lokálních poměrů naší výpravy.

Když jsme dospívali téměř k cíli, přítel pojednou stanul a pojav mne za ruku dutě prohodil: „Nechoďme tam!“

„Máš mne za blázna?“

Chvíli přemýšlel, ale pak vybídnuv mne energicky vykročil v před . . .

„Nalezl jsem talent,“ mluvil, ale tak tiše, že jsem právem soudil, že mluví jen k sobě, „nalezl jsem ho a tajil se jím. Bylo to ode mne jednání sobecké a mohlo mu na dalším vývoji jenom škoditi.“

Dále jsem neslyšel; velká, těžká vrata vrzla a my octli se v tmavé předsíni domu, kde bydlila slečna Mráčkova.

Několika kroky dostali jsme se na široký, úpravný dvorek, kdež jsme zaměřili na pravo do posledních dveří.

Byli jsme uvedeni do malého, elegantně zřízeného pokojíku.

„Slečna Mráčkova,“ představoval Lupen uzardělý sice, ale nenuceně, „chovanka prvého ročníku na českém ústavě pro vzdělání učitelek —“

Dítě do stadia panny vkročující. Přede mnou stála poněkud zaražena.

Po chvíli prohodila:

„Toužila jsem dávno seznati jakéhosi spisovatele osobně —“

Musím totiž ku své lítosti prozraditi, že se mi již tehda podařilo vpašovati nevyzkumným způsobem, jemuž v životě nepřestanu se diviti, některé svoje plody do rozličných listův a jistého almanahu, čímž jsem vešel do takové populárnosti u mladšího „literárního světa“ brněnského, že se mi na konec dostalo i jmena, jímž se na mně slečinka právě byla zmýlila. Než kdo zná poměry milé Moravěnky, kde každý, jenž napsal špatnou tiřádkovou anekdotu příkladně o otci Palackém, v hrdém sebevědomí obleká na sebe posvátné roucho učitelů národa, ten nezastaví se nad takou maličkostí.

„I já jsem dosud neměl cti mluviti se slečnou spisovatelkou,“ dal jsem trumf za trumf.

Více jsem s ní skoro do řeči nepřišel, byv nucen veškeru pozornosť věnovati druhé přítomné slečně, starší již, která mi kopou pramizerných veršů nad slunce jasněji dokazovala, že je také — básnířkou.

Na kolik jsem pozoroval počínání Mráčkovy i Lupenovo, seznal jsem, že jsem se s dřívějším úsudkem svým mnoho od pravdy neodchyloval. I Lupena poznal jsem parallelou teprve zde. Oba byli prosyceni romantismem, jenž jest nejvlastnějším dítkem povahy sanguinické, a rozdíl byl jen tento: Lupen byl mladík, jenž o této stránce věděl, a proto hleděl možnou její výstřednosť zažehnati neustálým studováním a pevnými zásadami, — kdežto autorka Krásného snu byla dívka nadaná všemi dary jemnosti ženské, ale v jisté bujnosti se kochající, možná čtením novel a románů ji nad to bezstarostně rozdmychující. . . . Oba hořeli k sobě láskou, viděl jsem to, — nuž, co se stává, setkají-li se dva blesky? Který spíše ochabne a který intensivněji zašlehne? . . .

* * *

„Studujete?“ slyším zvučný baryton, kterýž mě z dosavadního dumání vytrhl. Pocházel od jistého učitele na blízké chlapecké škole, joviálního to pána jemně ryzího plnovousu a plešaté hlavy, jenž jda mimo pravidelně se u otevřeného okna mého zastavoval pohovořit buď o mých studiích aneb o svém hlase vyvinutém od hlubokého E až do vysokého G skutečně umělecky a plně.

Vida mne však dnes zamyšlena pominul pro tentokráte zastavenéčka a spokojil se uvedeným slovkem prohozeným bezpochyby jen proto, abych věděl, že již tudy šel.

Leč mne se netklo právě příznivě. Studuju-li! Opovržlivě pohleděl jsem na pohozené klassiky, a ona nechuť proti nim, na niž jsem úplně zapomněl, spatřiv rukopis Krásného snu, opět počala ve mně se ozývati, vyvíjejíc se rychle a měníc v rozhodný odpor a opovržení vším, co učením zapáchá . . .

Studuju-li! Což není ničeho jiného při mně, co by poptání zasluhovalo!?

A čemu vlastně to nucené moření? Potřebuju toho? Otec dávaje mne do škol se zaroseným okem pravil: „Aby ti chlebíček byl levnější —“

Nuže, zde je to: chlebaření, a věčné chlebaření. Ošklivé slovo, obsahující pramen všeho neštěstí a zla.

A tak to šlo dále, do nekonečna. Přestávám však na těchto ukázkách utopických myšlének; neboť kdybych za příčinou úplnosti rozprostřel tu obraz všeho, co slabou duší mou jako prudký vítr chvějící se, ustrašenou třtinou lomcovalo, snadno bych upadl v podezření, že jsem postrádal zdravého rozumu.

Takových dob je v životě lidském mnoho. Každý — a nemusí býti vždycky zlatem — bývá vhozen do ohně, jenž látku hořlavou pohltí a ztráví, a na vzdornou vpálí nezhladitelnou známku krutého zápasu o existenci.

Člověk zkoušce takové právě podrobený vidí celý svět převrácen, od každého odvrací tvář svou, boje se, že hnilobou ostatní sžírající i on by byl zachvácen, zdá se mu nejsvětější povinností vzíti na sebe úkol apoštola Pavla; poznav konečně neplodnosť svého počínání, ovšem buď vystřízliví a smíří se s tím na pohled nesnesitelným pořádkem světovým: zkoušku přestál; anebo kráčí za bludnou hvězdicí nelogického mudrování dále, a ta zavádí ho přímo a bezohledně do bažin, z nichž není vyváznutí, — ztracený život.

U studentů — netřeba tuším dlouhých důkazů, — jmenovitě u těch, již mají jen poněkud neposedlejší krev a volnomyslnější rozhled, bývá, rozumí se, první nenávisti světské příčinou — nevinná kniha, z důvodů obyčejně velmi chatrných.

Co mne se týká, pamatuju se, že tato apathie k učení pojala mne dávno už před tím, než jsem s roztržitou myslí poslouchal první studentské „Veni sancte spiritus . . .“

Bylo to roku 186*, naposled, co školy podřízeny byly dohlížitelským zrakům děkanů. My děti z vesnic arciť jsme toho nevěděly, jinak bychom se snad byly rozplakaly, že nebudeme více dostávati svatých obrázků, vyleštěných krejcarů a pod. Naopak byli jsme nejlepší mysli. Umyty, učesány, obuty a svátečně oblečeny poslaly nás matky do školy s podotknutím, že za chvíli dojdou samy se podívat, „jak nám to jde.“ Nikdy nebral jsem sametovou čepici, již otec nazýval studentskou, protože jí studenti nenosili, a pro niž jsem u selských synků mnoho snášeti musil, s takovou radostí na hlavu, jako tehda. Pokládal jsem ji za jakýsi odznak své příbuznosti s pány. A byl jsem si své důležitosti vědom a závistivé pohledy soudruhů také. Ale proto přece sbíhali se za mnou, abych jim pověděl, jaké letos budou premie, kdo všechno ke zkoušce přijede a pod.

Na věži začali zvoniti, my vyšli se školním praporem a křížkem v čele k faře, naproti. Dojel arcikněz s blízkým

statkářem. Zpáteční pochod okolo školy do kostela a mše sloužená visitantem byly malou věčností, ale přestáli jsme ji. Sváteční otčenáš zahájil zkoušku. Vyslýcháno a odpovídáno ze všemožných a nemožných předmětů. Já, jak obyčejně, i letos vynikal. Jistá naděje na premii dodávala mi chuti.

Bylo po zkoušce. Ukázány ještě krasopisné sešity, a po krátké milostpánově řeči otec můj vyzván, aby jmenoval nejpilnější žáky, jež by volil za premianty. Otec vzal seznam pilných do rukou — okamžik, kdy dušička každého trnula v sladkém očekávání. Jen já směle ohlížel se po škole. Otec četl, hoši a dívky si chodili ke stolku pro knížky a „renščáky", dočetl — a mně vyhrkl proud slzí z očí. Nebyl jsem mezi nimi . . . Co dále se dělo, nevím; myslil jsem, že se všichni na mne úšklebně dívají, a proto nevěděl jsem, kam oči sklopiti. Hlava se mi točila a já nevzpamatoval se, až v kuchyni, kdež na klíně matčině jsem si požaloval.

Po letech teprve jsem se dověděl, že příčinou tehdejší mé žalosti byl jistý u nás velmožný pán, jenž nechtěl, aby otec své dítko — byť po zásluze — chválil.

Nepatrná událost, ale pro mne důležita tím, že jsem tu ponejprve nevědomky vyslovil svou podivnou zásadu. „Nebudu se učiti!"

Ale učiti se a to neúnavně se učiti bylo přece vždy pevným mým předsevzetím. Jen že se vždy o povahu moji neb o nahodilou okolnosť rozbilo, načež výsledek pravidelně ukázal se opačný . . .

Píše toto nechápu takové výstřednosti; tehda však cítil jsem po celé bytosti jakési strnulé, smysly omamující blaho . . .

Než — netrvalo dlouho. K žalosti mé počalo znenáhla mizeti, a proces ten, jakoby provázen byl patrným, bolesť působícím ubíráním krve z žil a mízy z kostí . . .

A krátký pocit onen čím dál tím chvatněji se ztrácel, nejsa nahražován ničím, leda tím, před čím prchal — — prázdnotou, úplnou duševní prázdnotou, jaká pravidelně se dostavuje, když ve svém uvažování dospíváme k jakékoliv nemožné negaci . . .

V tom však já příčiny nenadálé duševní proměny netušil; myslil jsem spíše, že vše to zaviňuje — společnosť nenáviděných knih. Odešel jsem tudíž z úzkého pokojíku doufaje ve volné přírodě nabyti potřebného klidu.

Octnuv se na mostě prudkotoké Bečvy bezděky jsem stanul. Pode mnou to hrozivě hučelo, vlna nad vlnu se vzpínala, jakoby se shltiti chtěly, a nemajíce sebe dosti, jakoby jiných obětí žádaly tu zlostným láním, tu lichocením Siren.

Když jsem vstoupil do mladého háje, asi čtvrt hodiny od města vzdáleného, zdálo se mi, že počínám volněji dýchati.

Zdravá vůně mateří doušky četně posázené na hedbávném mechu, čerstvý větřík linoucí se příjemným chladem lesním a o listí jemně laškující, působily konejšivě na rozčilené moje nervy.

Vrátil jsem se opět k zásadě prve vyslovené, při níž jsem tvrdošíjně trval.

Odhodlav se studií zanechati předložil jsem si otázku: co potom? Odpověď měl jsem na jazyku, leč nevěděl jsem jí ve slova odíti. Chtěl jsem pracovati, úsilovně pracovati, cítě v sobě síly obrovské a zahálky nade všecko nenávidě, ale rozhodně jsem se zdráhal nastoupiti cestu jinými vyšlapanou, prodírati se k cíli svému zaprášenou obmezeností nenáviděných klassikův.

Dřívější odřeknutí studií objevilo se nyní ve světle docela novém — že dalším vzděláváním nikterak nepovrhuji, ale rozhodným jsa odpůrcem všelikého nucení chci býti při všem svoboden, neodvislý! Jaká rozkoš pracovati

směrem, jejž sám jsem si vytknul, nebýti nikým obmezován, myšlénkám ponechávati let nejvolnější!

Cítil jsem malé opojení a následkem toho lehkou únavu. Usedl jsem na drnové sedátko otáčející peň širokého dubu, k němuž jsem právě došel. Rozhledl jsem se kolem. Slunce chýlilo se již k západu a poslední jeho paprsky pronikaly ke mně slabě, jako barevným sklem.

Ani listí nerušilo vznešeného ticha po okolí rozloženého, a zašelestilo-li přece, pak zdálo se, že ustupuje anděli míru mlčky tudy kráčejícímu a upravujícímu cestu pro ducha velkého, jenž udílí duši klidu a posvěcuje nadšením ...

Mne dotklo se tajemné roucho jeho . . .

Prsa vzedmula se, hrozíce rozskočením, já přijímal z rukou neviditelných plamenný dar, jenž blesk nebes přivádí v žíly naše. —

Nuže, podejte mi pravici, vy, jenž zhrdli jste pohodlnými privilegiemi zpupného řádu společenského, razíce si dráhu vlastní, za vámi chci kráčeti!

Chtěl jsem býti člověkem neobmezeným, jakým jest jenom člověk umělec; zdálo se mi, že teprve nyní jsem se narodil — chtěl jsem býti tím, po čem jsem dávno toužil — — literátem.

* * *

Plný měsíc visel v modrotemném vzduchu a záře jeho ležela na všem jako lehounký, stříbrný dech, jako průhledná, stříbrná vláha, kalící jen málo podobu předmětův okolních.

Byl to jemný závoj, protkaný libým výdechem rostlin a rozložený nad krajinou, dřímající pokojně jako dítě.

Vysoko nad ní z hloubky všehomíra proskakovaly drobné hvězdy, perly vzdušného moře.

Ponořen v myšlénky vracel jsem se domů.

Stál jsem na prahu nového světa, jenž připadal mi jako z pohádky ráj o věčně zelených korunách plodonosných stromů, s nikdy nehynoucí vůní pestrého kvítí, s kyprou pažití, uprostřed níž kovovým pruhem line se proud živé vody . . .

Zdálo se mi, že hodiny mého života poplynou tak mile, jako ve krásném, šťastném snu . . .

Zahýbaje po malém můstku přepažujícím malé rameno Bečvy, které tu žene dosti složitý mlýn, setkal jsem se s jakousi osobou. Šli jsme oba podél zdi, každý ovšem ze strany opačné, a pro malý roh, jejž tu stavení mlýnské právě tvořilo, se dříve nevidouce, než jsme stanuli zrovna před sebou. Vyhnul jsem se v pravo, leč osoba nesoucí v náruči těžký nějaký předmět vyhýbala v tuž stranu; jdu tedy na levo, ale protějšek nešťastnou náhodou zase volí můj způsob projití.

Pozvedl jsem hlavu, abychom se konečně dohodli.

Ale pohled na tvář neznámého učinil na mne zvláštní dojem. Ten bledý, podlouhlý obličej s tím tmavým okem a jemně orličím nosem byl mi povědomý, s nímž jsem se kdysi častěji setkával. Ba dokonce jakobych ho ještě před chvílí byl viděl . . .

„Lupene!“ zvolal jsem, neboť on to byl.

Uslyšev své jméno cizinec zarazil se; pozoroval jsem, kterak se ho nepříjemně dotklo, že setkává se se známým. Pohleděl ostře na mne, bezpochyby z téže příčiny, jako dříve já na něho; leč vzpomínání jeho valně pomohl můj hlas, i poznal mne rychle jmenovav jmenem.

Zároveň pak se i zachmuřená tvář jeho vyjasnila, z čehož jsem soudil, že mu nevhod nepřicházím.

Mlčky podali jsme si ruce stojíce proti sobě beze slova.

Konečně Lupen promluvil.

„Znáš Arbesova Sivookého démona?"

Otázka ta mne překvapila. Ačkoliv i myšlénky moje na podobném neb aspoň blízkém poli se pohybovaly, přece nechápal jsem tak bezprostředního spůsobu, jímž přítel o literaturu zavadil.

„Znám!" děl jsem prostě.

„Nuže," přítel stáhl s předmětu, jejž na rukou držel, temnou pokrývku, „pak mi pomůžeš!"

Lehce jsem vykřikl. Lupen choval malou, skleněnou rakev, v níž ležela bílým rubáškem oděná — dětská mrtvola . . .

Pohledem na mrtvolu přítel jakoby pozbýval vědomí. Popouštěl úplně místa nevýslovnému bolu. Oči se mu zakalily a hlasem chvějícím se šeptal:

„Ječmínku, drahé dítě mé — —" Hlavu měl skloněnu nad rakví a horké slzy stékaly na sklo. Pomalu však tvář jeho přijímala výraz krušného přemahání sebe sama, načež s horečnou odhodlaností, v níž zračí se zoufalost a naděje zároveň, pronesl:

„Leč neztratím tě na věky, pohled na tebe síliti mne musí na skalnaté cestě vezdejší, i neproměníš se v prach, dokud ve mně krev tepati bude —"

Obrátiv se nyní ke mně pobídl: „Musíme pospíšiti. Slíbil jsem Aničce, že budu brzy s prací svou hotov; než vešed do města rozložil jsem si teprv neopatrné svoje jednání: hledám něco u lidí cizích, kteříž spíše uškoditi nežli pomoci mohou. Díky, že jsem tě nalezl."

Tedy i Anička zde a Ječmínek plodem jejich! Vlastně jinak ani nemohlo býti — —

„A kde jest Anička?" táži se.

„Nevím, jak místo to nazvati; nejspíše to budka vystavená pro myslivce na zimní dobu. Když jsme okolo ní před několika dny šli, zkusil jsem maně kliku, neboť una-

vená Anička toužila po odpočinku. Klika náhodou povolila, a od té doby žijeme tam —“

Cosi cynického bylo v posledních slovech; otřásl jsem se.

„Však o tom v příhodnější dobu,“ máchnul Lupen rukou, jakoby zaplašoval dotíravé, nevlídné upomínky, „nyní pomoz!“ —

Než v tom se vzpamatovav zdvihl opět hlavu a prostě oznámil, že nebudeme pro dnešek ničeho podnikati. Sám zaobalil rakvičku pozorně do známé temné látky a vzav ji do náruče pobídl, abychom vyšli . . .

Nevěděl jsem, jak mám jeho počínání rozuměti. Chtěl jsem se otázkou vymaniti z nejistého a mně nepříliš milého stavu, ale vida bolnou tvář přítelovu a přičítaje chování na vrub jeho staré, dosud snad nezměněné povahy, rozloučil jsem se s ním ani slovem ho ze zamyšlení nevyrušiv. —

* * *

Po neklidné pro mne noci nastal jasný den. Vstal jsem velmi časně, jsa touhou puzen za starým přítelem a jeho milenkou.

Od té doby, co jsem z Brna odešel — bylo to nedlouho po uveřejnění Krásného snu ve Květech, — nestaral jsem se o nijaké spojení s bývalým svým světem, opustiv ho z různých příčin s myslí velmi rozhořčenou, a proto neměl jsem ani tušení, co se s mnohými, zejména s Lupenem, událo. Jen tolik jsem hádal, že letora sanguinická asi povalila v něm chladný rozum, dlouho s ní o převahu zápasící, načež bujně chopila se kormidla mladého jeho života, zaváděje ho v točný vír i mezi ostrá skaliska.

A Anička? Dívka, která uměla psáti reflexe o životě, jehož nezkusila, o lásce, v níž s rozkoší se kochala, o štěstí, jež jí zářilo — snad chtěla všeho toho v životě jiném, neobyčejném užívati a plnějším nežli dosud douškem, snad s netajenou radostí vhoupla na loď Lupenovu a nutila ho, aby nehleděl hrozivých vln, ale pojal ji v náruč, k sobě vinul, a věčně vinul. Což na tom, octnou-li se konečně před onou propastí, kde voda se tratí a šklebí se děsný jícen, z něhož ozývá se mrazivý chechtot: „Jen dál, jen dál, vy, kteříž jste se zničili!"

Zanesl je již proud k onomu místu, nebo zůstavil je na mělké písčině, odkud jen lidé dobří pomoci dovedou?

Šel jsem do téhož hájku, co včera; avšak tam jsem o příbytku, jaký mi přítel popsal, nevěděl. Zaměřil jsem tedy do lesíka nejblíže příštího s trochu hubeným jmenem Žebračky.

Jsa asi v polovici cesty spatřil jsem Lupena, an kráčí naproti mně. Chod jeho byl volný, hlava k zemi skloněna.

Setkání svoje odbyli jsme zase mlčky, Lupen jakoby byl očekával, že za ním dojdu. Líce jeho jinak bledá byla uprostřed silně zardělá a výraz celého obličeje jevil patrné stopy žalostného utrpení, kteréž však se tratily, zapuzovány jsouce buď železnou vůlí, buď jiskrou útěchy.

„Říká se," pravil hořce, „že příroda cítí s člověkem. Není však pravda, nebo činí u mne výminku."

Žebračka je lesík příjemný. Roste tam sice většinou jen husté, křovinaté olší, z něhož zřídka kdy vypíná se štíhlá bříza, mladý doubek nebo třaslavá osyka, ale za to je tam veselo. Na každé větvičce zpíval a švitořil drozd, nebo pěnkava, žežulice kukaly ze všech stran — bylo, jakoby štěbetal celý háj, každý lísteček. Země samý květ: modrý, žlutý, bílý, červený — a nad tím zahrávala záře

letního slunce jak úsměv spokojenosti na líci Madonny, představující krásnou, dospělou ženu, úsměv, budící prý jediné ryzou, nesmíšenou veselost v duši naší. Jímajíť prý srdce naše při úsměvu dívky a jarních květů neukojné touhy, úsměv ženy vadnoucí a podzimního kraje zastřen prý dechem melancholie, vzpomínkou na zašlou krásu.

Ale stává se někdy, že příroda ať oděje se v roucho jakékoliv schválně nám ukazuje opak našeho nitra s úsměvem nemilosrdné ironie na vyzývavé tváři.

Chodník se přivinul k malému šplounajícímu potůčku, který dále mezi mladým křovím změnil se v tiché jezírkové oko.

Přítel vzal mne za ruku, chvěl se lehce. Vedl mne po levé straně rybníka a na místě, kde tvořil mírně ostrý úhel, stanul. Na to sešel s chodníku, rozhrnul jasmínový keř svými větvemi až do vody sáhající, načež prstem ukázal na jisté místo ve vodě.

Pohleděl jsem tam. Voda byla s počátku pohnutím větví rozčeřena, že jsem nerozeznal leda vlnité kolíbání bílého a lesklého předmětu, jehož jednotlivé tvary jsem však určiti nemohl. Až potom, kdy hladina se utišila, nahledl jsem pozorněji. Na dně, těsně u břehu, tkvěla známá mi skleněná rakvička s dětskou mrtvolou.

„Zde pochovali jsme Ječmínka, nechtějíce býti nikým viděni,“ temně mluvil přítel, „nalezli jsme mu příjemný útulek v chrámě velebné přírody. Anička plakala. I já byl pohnut a ještě v okamžiku, kdy jsem rakev svěřoval vlnám, sevřely mne nepochopitelné rozpaky, nehřeším-li proti zákonům věčným . . . Ale neučinil jsem více kroku zpět. Zdálo se mi holou nemožností rozloučiti se s tou drobnou tváří melancholií jakoby ostíněnou, nemohu pochopiti, proč bych měl zahrabati plod, jemuž jsem život dal, jehož pohled vlévá mi naději a sílu, dokud mne k této zemi něco

poutati bude, a odvahu odejíti odtud, kdybych to, co mi život činí drahým, ztratil —"

Poslední větu pronesl rychle a plaše.

„Kde se vroucně pomodlím za svou duši, kam ztrápená pokleknu, bych líbala drn kryjící kosti dítka mého," zalkala Anička, když jsme odtud odcházeli bez Ječmínka.

Pojav její ruku mžikem jsem se vrátil k osudnému tomuto místu, odhodlán jsa po vůli jí učiniti . . . Ale když jsem se skláněl chystaje se rakev vzhůru vytáhnouti, Anička zadržela mne. „Ne, nechť zůstane tam! Snad budu šťastnější, když je vídati budu tak, jak jsem je zplodila, jak jsem je k rozvlněnému srdci tiskla."

Opustili jsme jezírko. Když jsme se blížili k místu, kde jsem se měl setkati s matkou ve vodě pohřbeného dítka, bylo mi jaksi nevolno. Ačkoli jsem jednak toužil opět spatřiti tu, jejíž literární pokus vzbudil tak různé vzpomínky, které pak nemálo účinkovaly v rozhodnutí o konečném cíli mého života, přece cosi pobádalo mne, abych vyhnul setkání se s ní — — bál jsem se, že ztrápená tvář morální původkyně mých snů rázem je podvrátí, na jichž základě zlaté zámky k nebi se zdvihaly . . .

Musím doznati, že již zjev Lupenův mne učinil nápadně chladným, ale proto právě vzpíral jsem se úplně vystřízlivěti. Člověk nerad se loučí . . .

Četnými křovinami obklopena stála před námi malá budka, chaloupka z Hankovy písně. Malý čtverec bílých stěn, z nichž každá obnášela sotva čtyry kroky zdélí, a nad ním červená břidlicová střecha. Ze dvou stran po nepatrném okénku a na předu prkenné, nenatřené dvéře.

„Raum ist in der kleinsten hütte
für ein glücklich liebend paar"

trpce pronesl Lupen a otevřel dvéře. Tam bylo ticho. Neodvážil jsem se zraku pozvednouti.

„Spí!“ zašeptal přítel, „události posledních dnů příliš působily na slabé její nervy; očekával jsem ochabnutí každý okamžik —“

Ležela na lůžku improvisovaném z čerstvého listí a trávy. Oddychovala klidně, jen chvílemi poněkud nepravidelněji a silněji. Ostýchavosť zmizela a já pozorně zahleděl se na spící dívku.

Nebyla více poupě před rozpukem, na níž rosa třpytí se velkou slzou, viděl jsem plně rozvitou růži, jejíž barva však bledne a lupínky kloní se k rozpadnutí, jako když smavé slunce náhle a před časem na ni zapraží.

„Nechme jí prozatím,“ pravím.

„Búdiž,“ souhlasil přítel, odvracuje od spící zrak, v němž odstiňoval se bol, touha, láska i soucıt zároveň. „Ostatně,“ pravil, když jsme opatrně dvéře za sebou přivřeli, „čekáš zajisté již na vysvětlení podivného stavu, v němž jsi mne natrefil, a pro mne bude lépe, budeš-li jediným posluchačem.“

Lupen sám se nabízel podati mi svůj životopis . . . Jakobych očekával něco, co mi z prsou vyrve nejdražší idoly, pozdvihl jsem zamítavě ruku, aby ušetřil sebe i mne.

Ale Lupen pohybu toho nepozoroval. Vyšli jsme ven.

Zaměřili jsme v opačnou stranu té, odkud jsme se sem dostali.

Křovitý lesík brzy nás opustil a my stáli na začátku dlouhé a široké planiny. Před námi vlnilo se žluté moře těžkých klasů, prosázeno jsouc tu i tam živým modrem chrp a falešným nachem sentimentálních kohoutků, kterýmžto tklivým jmenem se zde honosí jinak zcela všední planý mák.

Kdyby nebylo těchto dvou význačných dítek léta, pohrdajících stínem i rosou, zírajících do světa okem radostným, plamenným, jichž si však Hanák všimne jen tehdá, probírá-li v nebeské klidnosti zbytečné ocásky daru bo-

žího: sama krajina — až na ten řídký les — utrápila by se bezpříkladnou svojí jednotvárností.

Hory porostlé smrčím a bořím, odkud z večera se ozývá řev jelenů hledajících svá stáda, kde každým krokem šlápneš na zelenou ještěrku a vyplašíš zajíce otevřenýma očima spícího.

Dokonce pak nepředložeností bylo by hledati zde kotlinu, z níž by na příklad švýcarský letohrádek bohatého lichváře neb aspoň slamou krytá hájovna pohlížela hustým stromovím na staromodního svého souseda, hlučícího svoje roztoužené klypoty klapoty hluchému potůčku bez ustání a pronikavě, kotlinu, naplněnou ovocnými zahradami kryjícími uprostřed útulnou dědinku, z níž jediný kostelík jako ztrnulý prst skrytého obra vyniká.

Drnovitou mezí vešli jsme do polí. Mlčení přítelovo, trvající od posledně citovaných slov, přesvědčovalo mne o krušnosti, s jakou pro něho spojeno jest vyplnění slibu právě daného. Snad se chystal, aby jej pro tu chvíli zrušil, snad rozmýšlel o začátku, který by ho uvedl do způsobu vypravování nezhojených dotud ran nejmíň se dotýkajícího.

Konečně začal:

„Před několika lety četl jsem povídku duchaplného Američana, Nathaniela Hawthornea: ‚Ctižádostivý host‘.

Obsah její hluboce mne dojal.

V chudou chatrč, nad níž strměla hora tak srázná, že s boku jejího balvany se trhaly a pokojné obyvately chaty svým hluchým duněním děsily, zabloudil z večera kdysi neznámý mladík. Venku fičel nelítostný vítr, čině cestu obtížnou, že dobrá rodina s radostí cizince pohostila, vědouc, že pomůže bližnímu z nesnází. Mladík uprostřed vlídných lidí brzy zdomácněl, a oheň na krbu vesele praskající udiveně naslouchal, kterak svým přátelům otevíral své srdce. A velikého srdce byl ten cizí host — pln skvělých,

nadšených plánů, jimiž životní svou dráhu, dosud tichou a prostou, ozářiti chtěl na prospěch vlasti, vědy, lidstva.

Uctivě hleděli naň hostitelé.

‚Až dosud,‘ mluvil u snivém vytržení, ‚nevykonal jsem ničeho. Kdybych zítra sešel se světa, nikdo by nevěděl ani tolik o mně, co vy: že bezejmenný mladík přišel soumrakem k vám, otevřel vám srdce své večer, vešel do prosmyku, když slunce vzešlo, a nebyl spatřen více. Ani duše by se neozývala: Kdo to byl? — Kam ten bludný poutník šel? — Ale nemohu umříti, dokud nedovrším osudu svého. Potom ať si přijde smrt! Můj pomník bude již postaven!‘

Zradovali se prostí lidé, že ducha takového ve svém středu hostí, ale zachvěli se pomyšlením, že by člověk s tak vzácnou odhodlaností v budoucnost zírající, tu na horách zahynul, nepoznán, cizí . . .

A přece stalo se tak. —

Zabráni v hovor nepozorovali vzdáleného dunění. Teprve když se ve vší své hrůze až k chatě přiblížilo, uslyšeli je. Zbledli. A pak ze všech rtů zoufalý výkřik vyrval se: ‚Skála se trhá!‘ — Sebrati, kde co bylo, vyskočiti z chaty, aby nalezli úkrytu na místě bezpečnějším, bylo činem okamžiku. Ale místo bezpečné opustili a do jisté záhuby střemhlav se vrhli. Právě před chaloupkou skalný proud rozdělil se ve dvé a obepjal chatrč ani tabulce v okně neublíživ, ale všechno kolem bylo zdrceno, pohrobeno ve strašné jeho spoustě.

Toho hrdého, mladistvého srdce s těmi zlatými sny, horoucími plány! Jeho jméno a osoba docela neznány: jeho život, jeho záměry — tajemstvím, jehož nikdo nerozřeší; jeho smrt i život rovněž pochybnými! . .“

Ustál; zdálo se, že vyhledává novou okliku, která by vlastní vypravování znovu posunula v zad. Počínání toto činilo mne roztržitým; každé slovo vztahoval jsem na něho,

mnoho přidávaje a ničeho neubíraje — i vytvořoval se mi obraz, jehož jsem se zalekl.

„Osud tragický, jakýž věrně a při tom přece s chladností otrlého pozorovatele vylíčiti dovede jen ruka Hawthorneova," pokračoval po krátké přestávce, a obličej jeho přijímal na se výraz podobný onomu, kdy přednášel v našich schůzích, „leč i já pokusím se o něco podobného, byť ne s americkou virtuositou. — Představ si jinocha zaujatého pro vše, co krásné a vznešené. Leč okolí jeho nebylo stvořeno k plodnému jeho pobytu. Strhl pouta, která ho tam vázala, a cítě se volným, s myslí nejskvělejšími nadějemi nasycenou, uletal v kraje, kde myslil, že najde půdu kyprou a vůli stejnou.

Octnuv se na místě chodil jako zmámen, blahem zpit . . . Ale pohříchu bělmo s očí spadlo záhy. Tam, kde dosud tušil zlato, nalezl obyčejný křemel polepený bídným pozlátkem, tam, kde hledal posvátné nadšení, v tupém smíchu ozývalo se kramářství a sybaritská zmalátnělosť. Místo táboru poctivých a bezúhonných mužů, kteříž svorně chrániti měli statkův od předků pracně shromážděných, rozlízalo se všude hejno nestvůr holdujících malicherné ctižádosti, jízlivému nesváru, jichž vtipem bylo vynášeti vlastní svou nicotu, s tuláckou rafinerií ukazovati nejhnusnější svou nákazu.

Trapný pocit sklamání zmocnil se ho pohledem na tyto obílené hroby. Stranil se veřejnosti a čekal na vhodnou chvíli, kdy bude moci sám a rozhodně vystoupiti proti nekalému tomuto proudu.

„Žije s naším smilováním," rozvřískli se naň, seznavše záměr jeho, „a chce býti apoštolem!"

Mladík klesl. Dlouho nemohl najíti zdravé myšlénky; ale když chladnější nabyl rozvahy, shledal, že výčitka byla oprávněna: — důvěřuje přes příliš v ideálnosť společnosti pominul zakotviti životem svým v bezpečný přístav . . .

Prvním následkem žalostného toho procitnutí bylo, že na novo odstranil se z veřejného působiště, s jiným však úmyslem než prve: chtěl dohoniti, co zameškal, by nesmělo mu býti vyčítáno pochybné stanovisko společenské, až znovu, ale obrněn a důrazně počne svou práci.

Připravoval se úsilně; leč brzy seznal, že — začal pozdě . . . Místo aby byl nesen plným tokem ku předu, vůle jeho železná nedovedla zabrániti, aby myšlénky jeho nerozbíhaly se v tisíceré, nepatrné pramínky, ztrácející se a znikající v palčivém písku ideálního poblouzení . . .

Minul se cíle života, ztratil jej.

Minouti se cíle života! Kolem tebe táhne řada sklamání, bolů, hněvu a zoufalosti . . .

Žiješ a vidíš, že ztracen je život! . . . Jako Child Harold odkopnul bys poslední hroudu vlasti, odkopnul bys celý svět, ale — necítíš v sobě více síly . . .

„Putuješ s věčným židem s místa na místo, nikde nemaje stání, a vyhodí-li tě zloba bouře časové přece někam, ohledneš se kolem a jsi na stanovišti — zlodějů!“

Bizarrní tento závěr mne překvapil.

„Zlodějů,“ vysvětloval po krátké přestávce přítel, „kteří kradou drahý čas marným utrácením svých vloh, svého nadání —“

Mozek můj byl nanejvýše rozčilen. Vířily tam myšlénky nejrůznější. Jedny obsahovaly na sta vážných a důvodných námitek proti černému líčení přítelovu, vzpírajíce se naprosto opustiti lesklé místo ideálnosti, jakéž zaujímaly; jiné smutně přikyvovaly, a zdálo se, jakoby výstražným hlasem pronášely nesrozumitelné sentence. Kdybych byl věděl, že jsem mu jen hlesnutím prozradil fantastický svůj plán, byl bych myslil, že pohádku svoji vymyslil k vyvrácení toho, v čem jsem celou duší žil a se kochal; či mluvil sám o sobě? Nepochybně, ale pak kreslil přehnaně. Lidé ne-

šťastní nedovedou určiti mezí svého neštěstí, jako naopak spokojenci vidí ve všem příčinu svého blaha.

„Přemýšlej,“ pravil Lupen hlasem dutým, „komu se obrázek líp podařil: mně, nebo Hawthorneovi.“

Pokročil z drnu do brázdy mezi obilí. Asi po desíti krocích stanul.

„Zde to bylo,“ mumlal, „tmavá noc matným letem přilétla z dalekého, neznámého světa. Hlavu svou třpytnými drahokamy posázenou, nachýlila k zarosené zemi, rtoma se jí dotknuvši. Havranní její vlasy černými proudy tmy a stínu splynuly dolů, a panenská země rozkoší se zachvěla. I já trnul podobným blahem, jež dlouho se mne bylo již stranilo. Vedle mne leželo drobné stvořeníčko, narozené zde, v poli jako v temné pověsti král Ječmínek. ‚Buď šťastný, nový Ječmínku!‘ pohladil jsem své dítko. ‚Bude,‘ šeptala slabá máti, ‚neboť nehod sprostili ho rodiče, vytrpěvše je za něho i za sebe —‘. A chvějící se rukou požehnala ho znamením kříže, bohatá slza z oka jejího pokřtila je . . .“

Pohnut opouštěl místo zasvěcené nejdražší upomínkou. Chmury, jimiž zastřeno bylo prve čelo jeho, ztratily se, a tušil jsem, že zapomněl i na svou povídku.

Ale nezapomněl.

„Věříš-li pak,“ tázal se mne, „že mladík ten, jenž ztracený život žije, přece je — šťasten? Povím ti episodku, dle níž se tak domnívám. Začátek její spadá v léta, kdy člověka poprvé zmocňuje se tajuplný pocit jakési bezpředmětné, bezúčelné žádosti, jakési sladké nespokojenosti a nevolnosti. Tu častěji než jindy bloudíme s zaujatou myslí po temněmodrém nebi, zda není tam duše, jež jako my sní v této chvíli . . . Sledujeme tichou plavbu nočního poutníka, jenž třímá v ruce zlaté otěže skvostného vozu, vyzíráme první hvězdu, hvězdu Venušinu, bílou jako mořská labuť . . . Chceš-li býti prosaickým, je to doba, kdy mi-

lostná píseň nám dostačí slouti kalendářem všeho vědění a umění, kdy cítění, dumání a snění z denního pořádku aspoň na čas škrtají všeliké přemýšlení a práci. Pochybuji, že by někoho léta tato přeletla bez dotknutí šumných svých křídel, slovem, že by ho zůstavila k lásce nelišným. Naopak stává se zhusta, že jediný úsměv rtíků k zulíbání prý krásných, jediný pohled něhyplných oček mocněji nás dojímá, nežli — dejme tomu — nejduchaplnější slova poctivého lidumila odporujícího četným hanebníkům, kteříž lidským právům plvajíce v tvář vykořisťují každou příležitost pro špinavé choutky sobecké; že ostýchavé stisknutí buclatých prstíčkův a milostný šepot silněji vrývá se v mysl naši, nežli důkazy provedené se sebe patrnější mathematickou jistotou.

Bezpředmětnému tomu toužení našeho jinocha vytknul jistý úsměv určitý směr. Nalezl duši — ne tam v nedohledném obzoru, ale zde, na blízku sebe, dívku jako naděje svěží. Zahleděl se do ní a snové v srdci jeho dřímající poskočili v květ. A neznal více oblohy. Co bylo tam nad bytost milovanou vzácnějšího, co nad její pocel? A když zvedl oponu s duše její, co hvězd tam hořelo! Skromnou jen pohádkou byl blankyt proti srdci jejímu, kde vroucí oddanost tkala sladkosti prvních lidí před pádem. Odtud jitřenka lásky vysýlala nejteplejší paprsky přímo v útroby jeho. Nehledal vzdáleného nebe, neboť Bůh po bok postavil mu nové, ženu . . . Příroda stala se mu velkolepou lyrou neviditelného pěvce, která zvučela hymnami o lásce jejich. A zvučí dosud, — vždyť pravil jsem, že mladík můj je šťasten . . . Ponechám tudíž Hawthorneovi přednosť, s tou však myšlénkou, že ho překonám, kdyby poetické toto pozadí útrap mladíkových se propadlo — —.“

* * *

Povaha Lupenova a jak jsem dle vypravování jeho soudil, i slečny Mráčkovy podstupovaly proces proměny. Trpké zkušenosti otupily ostřejší hrany a usazovaly na nich prášek jakési sklíčenosti sanguinikům neznámé, vlastní však křížové jich protivě — melancholii. Spůsob Lupenovy řeči větším dílem přílišné lyrice hovící dokazoval, že dávka tohoto prášku jest již dosti silna a že bude třeba mocné pohnutky ze strany zevnější, aby spící sanguiničnosť se vzrušila, ale pak vzbouření své i smrtí zaplatila . . . Lupen několikráte na možnosť této mi neznámé pohnutky poukázal. Než také se mohlo státi, kdyby se nic takového nepřihodilo, že vzpomenutý prášek původní povahu úplně rozhlodá, ba vykoná víc, nežli zamýšlel, — učiní člověka ke každému dojmu netečným. — —

„Tuším,“ chopil se Lupen po dlouhé přestávce opět slova, „že jsem ti slíbil vylíčiti svůj život. Odpusť, že se tomu dosud vyhýbám . . . Ostatně lecco z právě řečeného vysvětlí ti temnější místa vlastního vypravování, které ihned započnu.“

„Jsem, anebo raději byl jsem člověk prudký, nerozvážný. Již v mládí bylo mi často pykati za tuto stránku mé povahy. Zejmena jeden případ utkvěl mi dlouho v paměti. Byl jsem klučina sotva osmi-, devítiletý. Nepohodnuv se s jedním ze svých spoludruhů začal jsem hádku, a když protivník neustupoval, nýbrž rovným splácel, zdvihl jsem nejbližší kámen a mrštil po něm. Nešťastnou náhodou trefil jsem ho zrovna do hlavy. Kluk se svalil a proud krve hrnul se mu z rány. Zbledl jsem a počal se neobyčejně třásti. Pojala mne nevýslovná bázeň — i nerozmýšleje se dlouho dal jsem se na útěk a nezastavil se dříve, dokud jsem nebyl v nedalekém lese. Cosi jako svědomí pohánělo mne s místa na místo, nikde neměl jsem stání. Viděl jsem raněného ustavičně před sebou, tu přísahal mi pomstu, pak zase opovržlivě zaháněl mě od sebe, když jsem ho šel

odprosit. Úprkem hnal jsem nazpět. Zatím se bylo hodně setmělo a vřeštivé rachocení hromu zrovna nade mnou zvěstovalo blízkou bouři. Sotva jsem na to pomyslil a prudký vichor již roznášel hrubé krůpěje dešťové. Chvílemi to pronikavě zaskučelo a přede mnou zdvihly se kotouče prachu do točivých vírů. Sotva dechu popadaje vrazil jsem do vsi. Nevím, zda strach před trestem, či něco jiného bylo příčinou, že minul jsem rodný dům bez povšimnutí. Bezděky mne kroky vedly přímo k chalupě, z níž pocházel nešťastný protivník. Stála o samotě na nízkém pahrbku a každou chvíli byla obava, že silný vítr se o ni opře a rozvalí. Nahledl jsem oknem do světničky, v níž kahanec rozléval slabé světlo. Asi pět drobných bratrů choulilo se na prostranném, žlutě natřeném lůžku k sobě. Matky nebylo a otec patrně nevrátil se ještě z práce. I raněný byl mezi nimi, se zavázanou hlavou sice, ale živ. Oddychl jsem si a cítil, jak v útroby mé vkrádá se paprsek upokojení. Než ten zmizel naprosto následujícím výjevem. V chalupě jakoby se všechna po okolí rozdrobená bouře nakupila, okno řinkotem se sesypalo, chatrné venkovní dvéře se skotily a hned na to podlehly témuž osudu zpukřelé trámy dveří, jimiž vcházelo se do světničky. V srdce proryvající výkřik ustrašených dítek vmísil se i můj, — spadltě s trámy otec jejich, oprátku maje na krku a jazyk vyplazený . . .

Pozbyl jsem smyslů . . . Když jsem procitl, ležel jsem na své posteli potem promočen. K mému překvapení rodiče sice nečinili žádných výčitek, ale od té doby přísahal jsem chrániti se přenáhlenosti.

Jak jsem ve studiích přísahy této ostříhal, poznáš z toho, povím-li, že všeliké tlumení své povahy ponechal jsem knihám, a ty mi připravily, jak ti známo, přední místo mezi spolužáky. Leč později škola nestačila; co jiní teprve pracně sbírali, já dávno měl ztráveno, i bylo proti nastalým prázdným chvilím, v nichž mne napadaly myšlénky prapodivné, užiti nové zbraně.

Nashromáždil jsem kolem sebe materiálu k studiím a odtud k samostatnému tvoření byl jen krok. Teprve zde pocítil jsem nemalou uvolněnosť, a doba, kdy jsem byl členem Květů, byla pro mne přechodní. Jen že ne v tom smyslu, jak jsem se domníval. Kdežto jsem myslil, že rozvaha přirozenou bujnosť nadobro překonala a že odtud mohu klidně a bez obavy jíti dál a pracovati, vracel jsem se zatím velmi rychle původní své letoře. Nebylo lepší k tomu příležitosti jako na rozsáhlém, nedohledném poli samostatného tvoření. Chtěje býti původním pouštěl jsem úplně myšlénkám uzdu, a ty užívaly nastalé svobody dle své vůle. Ještě tu i tam dotekl jsem se své filosofie, ale výstražná vzpomínka na raněného hocha, která jindy zhusta v mysli oživovala, více se nedostavila. A to tím méně, ježto mimo literaturu ještě jiná věc naplnila mou hlavu. Seznámil jsem se s Aničkou . . . Nevím, co nás k sobě připoutalo, ale jisto, že příbuznosť povahy milosť naši utužilo. Náš šepot lásky otáčel se kolem nejsmělejších plánů do budoucnosti, tu jsme zakoušeli nejromantičtějších dobrodružství, tu žili nejšťastnější idylu. Vrhal jsem se střemhlav v před . . . Ale přes to neubránili jsme se po čase jakési zemdlenosti; ač jsme se mnohdy bavili nápady, jež by i nejshovívavější novelista uložiti váhal na poslední pomezí své fantastické povídky, přece byly to jen nápady a nic jiného: a jednotvárnosť jest největší nepřítelkyní romantiků.

Toužili jsme po změně, změně rychlé, okamžité. To byla hlavní pohnutka, že jsem Aničku uvedl do Květů, kdež jsem ještě jakž takž představoval suchopárného začátečníka filosofie. Aničce se tato změna dosti líbila, neboť byla jako já náruživou milovnicí literatury. Avšak i kruh náš brzy nám byl úzký, my hledali zápasiště širší, obsáhlejší . . .

Náhoda nám pomohla.

Známý v Brně hrabě N . . ., jeda tryskem na svém

bělouši, ztratil tobolku. Vida to zdvihl jsem ji a nepohlednuv ani na obsah přímo zaměřil jsem do jeho paláce. Setkali jsme se v průjezdě. Koktaje cosi odevzdávám mu jeho věc. „Patří poctivému nálezci!“ pohledl na mne přes rameno a zmizel na schodech. Zaražen nevěděl jsem, slyším-li dobře čili nic. Ani teď nenahledl jsem do tobolky; mlčky položil jsem ji po chvíli před Aničku probírající se v nejnovějším čísle Květů, kde právě uveřejněna první její zásylka. Zvědavě ji otevřela a strnule napočítala přes tisíc zlatých . . . Pro toho, jenž se narodil ve zlaté kolébce, jakož i pro čtenáře krásného písemnictví, kde se miliony házejí o překot, summa tato bude nepatrnou maličkostí stojící sotva za to, aby ji člověk do kapsy strčil; jinak působila na mne, chudého studentíka, kterému vzácna bývala i obyčejná zlatka. Zářící zraky naše se setkaly, a v těch četli jsme si jednu touhu. Praha byla naším ideálem, chtěli jsme býti — literáty!“

„Literáty?!“ zvolal jsem v nejživějším účastenství. A ona úzkosť, již jsem mimoděk pocítil, když mi ponejprve slíbil vypravovati svoje zkušenosti, přijímala na se určitější tvar. Viděl jsem před sebou člověka, kterýž prožil ten krásný sen, do něhož já teprve zářivou branou vstupoval . . . Já vztahoval žádostivé ruce po vábivém jeho začátku, on opouštěl temný jeho konec . . . Viděl jsem před sebou člověka osudů, jakéž i mne dříve nebo později potkají . . . Přivřel jsem oči, abych nemusil se dívati — na vlastní svou podobu; ale hned zase vzhledl jsem k němu, bych vyčetl z tváře jeho jiskru naděje . . . A když místo ní řada nesčíslných útrap se mi zjevila, rozpačitě přičetl jsem je na vrub zvláštních poměrů zaviněných jen sanguinickou jeho povahou. Že se mu nyní i po této stránce přibližuji, netušil jsem . . .

„Překvapuje tě to,“ děl přítel pozoruje moje pohnutí, „ale jak jsem již podotkl, byl jsem tehdá již úplně

zaslepen. S lehkou myslí sedli jsme do vagonu a se srdcem utajeným vstupovali do stověžaté metropole české.

A nyní jsme žili to, o existenci čehož tak mnozí pochybují: pražskou idylu se silným přídechem literárním. Představ si útulný pokojík, v němž bytuje mladý, zamilovaný párek. Zelené záclony jen z rána propouštějí šípy sluneční, jinak je tam po celý den příjemné šero, jako ve stínu listnaté palmy. Oba sedí na měkké pohovce celujíce se. Pak rozpředou jakýsi důležitý hovor; hned si přiloží ruku na čelo, hned si vskočí do řeči, něco připomenou, opět se zamyslí a pak zase vykládají. Konec konců: slečinka vyskočí, zatleská ručkama, vjede mladíkovi bílými prstíky do dlouhých, černých vlasů, začež ji tento prudce k sobě přitiskne, vesele na rtíky políbí a posilněn takto vezme péro do ruky a črtá, co si právě povídali, se začátkem, průběhem i koncem nápadně podobným tomu, jakým povídka byla začata, vymyšlena i zakončena . . .

Večer shromažďuje kolem kulatého stolu malou společnosť, sestávající z předních mladých veličin krásné literatury. Mluví se o všem, nejvíce o povídkách společnou prací hostitelů sepsaných, o nichž jsou hosté na rozpacích, zasluhují-li více chvály, nežli dnešní chutná večeře připravená obratnou rukou Aniččinou, anebo černá její očka smějící se blahem a štěstím. Dýchánek uzavírá malá šarvátka přítomných literátův o naše práce. Slib, že se postaráme o nové, smiřuje protivníky.“

Přítel se na okamžik zamlčel. Oči byly obráceny do prázdna, jako by tam hledaly dobu, s níž těžko bylo se loučiti.

„Vstaňme,“ pobídl mne na to, „Anička se snad již probudila, a nerad bych, aby byla dlouho samotna. Konec, jenž bude velmi krátký, dopovím cestou, ač bych jednoduše mohl ukázati na jisté místo v dřívějším vypravování o svém mladíku.“

„Na které?“ táži se jaksi stísněně.

„Kde zmínka o obílených hrobech —“

„Tys líčil Prahu?“ vzkřikl jsem a mně zdálo se, že mistrně tkaná opona, za níž jsem tušil věci nevídané, násilně jest trhána, a z tajemného jeviště že vystupuje žlutý, čpavý zápach . . . „To není pravda!“ dím důrazně a s odhodlaností zoufalce, který nazpět pohání vlny smutné skutečnosti.

„I já bych se byl podobně opřel před několika lety každému, kdož by něco takového se osmělil tvrditi. Jsi patrně ještě snílkem,“ pravil útrpně, „a přál bych ti, by vylécení tvoje nebylo ani s polovici tak krušné, jako moje. Lituji, že musím setříti všechen pel posvátnosti s místa onoho, chci-li věrně osud svůj dolíčiti. Ostatně lépe poznati hořkosť pravdy hned, nežli zmařenými nadějemi a utracenými silami ji zaplatiti. Jednou večer, kdy hosté se rozešli, zpozoroval jsem, že jeden z nich vytrousil jakýsi sešit. Volati za ním, bylo již pozdě a také zbytečno, mohlť si proň dojíti zítra. Na první pohled seznal jsem, že mám v rukou — psaný časopis, asi jako bývalé naše Květy. Zajímavá tato hra mužů, kteří vesměs požívají zvučného jména, mne překvapila. Hra! Chutě pustím se do čtení — — ale brzy jsem byl syt . . . čelenka, která dosud věnčila skráně jednotlivcův, se zahanbením spadla v bahno . . . Bylť to plátek škandálů; původcové se tu bez ostychu a s chloubou vyzrazovali, k novým kouskům dávány nejošklivější projekty, z lidí, kteří ještě měli v sobě kousek cti, činěn nejpotupnější výsměch, na literární podniky, které chloubou zveme národní, psány sprosté vtipy, obratná ruka básníků, jiež rozhazovali veřejnosti perly a skvosty nadaného svého ducha, snížila se tu k ostudnému zpracování frivolních anekdot, — z každé řádky pozíral nestydatý cynismus, mravní skleslosť a spustlosť. Obsah jediného toho čísla dostačil, aby každý, kdož měl v uctivé vážnosti

literární jmena mladších našich koryfeů, s ošklivostí se od nich odvrátil . . .

Anička přistoupila ke mně. Chtěje jí ušetřiti dojmu, jakýž jsem sám pocítil, učinil jsem pokus sešit ukryti.

‚Snad kritika na naše plody?‘ dí ona čtveračivě a chytá po sešitě.

‚Proč tak soudíš?‘

‚Zahledla jsem tam naše jmena!‘

‚Kde?‘ zalekl jsem se a vhodiv list na stůl pilně jal jsem v něm pátrati.

‚Tuším na poslední stránce!‘

Tam skutečně stála kritika, leč kritika zdrcující. Nesla se asi v tomto toně:

„Přátelům literatury dává se tímto na vědomosť, že jalové plody bláznivého párku (zde citována naše jmena) brzy dostanou z veřejných listů kvinde. Jak s námi redaktoři sdělují a my rovněž dotvrditi můžeme, měšec našeho párku počíná nápadně hubeněti, soudíme-li dle předešlých skvostných a nynějších bídných „dýchánkův,“ a tím přestává i příčina, aby mysl laskavých čtenářů byla trápena proto, že honorář patřící jmenovaným idealistům propíjejí na jich zdraví páni redaktoři.“

Anička omdlela, já zuřil. Objevivším se druhého dne nestoudným hostem, ukázal jsem dvéře . . .

Brzy na to poctil mne jeden z nich listem. Vyžádav si úplnou chladnokrevnosť, jak toho při záležitosti tak choulostivé nanejvýš třeba, pravil, abych prozrazením toho, do čeho jsem se samozvaně zasvětil, nečinil zbytečných výtržností. Ti, již by takto byli na pranýř hanby postaveni, na žádný spůsob prý by nemlčeli, — a pak by teprve svět zvěděl, že jádro naše hnije. Snad prý hnije i jádro ostatního světa, ale tam se to rovněž tak úzkostlivě tají, jako u nás. Za tuto službu domácí literatuře prokázanou nabízel mi padouch ten — lokalkářské místo v politickém

jednom denníku, dobře prý věda, že poznámka o našich financích nezakládala se na falešných kombinacích, a spisovatel přece ze vzduchu žíti nemůže.‘

Ponejprve opřel jsem se rozhodné vůli Aniččině přijav řečené nabídnutí do slova. Připomenutí o chladnokrevnosti přivedlo mne skutečně do chladného uvažování, i viděl jsem, že jiného nezbývá. Prozrazením nesvedu ničeho a prostředkův existenčních ubývalo . . . Smířil jsem se na pohled s nenáviděnou společností a vstoupil do ní.

Co jsem opět zde shledal, když jsem měl oči otevřeny, bylo by trestem povídati.

Anička od té doby neobyčejně klesla na mysli — poněkud vzrušenou viděl jsem ji teprv o narození a smrti Ječmínkově, — o literaturu nezavadili jsme ani zdaleka a já stal se novinářským nádenníkem.

Proto však nepozbyl jsem naděje, že někdy povedu spokojenější život. Vpravím se nějak do nezměnitelných poměrův a nabudu opět chuti ku tvořivé práci. Pohanu dosavadních svých publikací považoval jsem za pouhou staffáž pikantního slohu celé noticky; a bych i dosud nebyl umělecky vytříben, bylo by zle, aby toho cvik a čas nepřinesl! Vždyť se proslavily i bývalé malířky květin na pouzdrech doutníkových a tabatěrkách! —

V tu dobu seznámil jsem se s jistým advokátním písařem, Vídeňákem. Ideální poblouzení, téměř na vlas podobné mému, zavedlo ho až k nynějšímu zaměstnání. Chování jeho bylo apathické, drsné, v řeči nevybíral výrazů. Přes to přilnul jsem k němu tou měrou, že jsme se stali důvěrnými přátely. Jeho líčení vídeňských literátů náplnilo mě smutnou útěchou, že domněnku o všeobecné hnilobě český redaktor nenapsal bez důvodův.

‚A co je toho příčinou?‘ hovořil pak zahaluje se hustým dýmem silného doutníku. „Nám podobná nedochůdčata. Buďto z nesmyslné touhy po brzké samostatnosti, nebo z po-

vrhování obyčejnou společností odbočíme z tak zvané úřední vědy a letíme v náruč modernímu umění svobodnému bez dostatečné zásoby vědomostí a zkušeností, kde však, byvše nečekanou blazeovaností, mrzkým výdělkářstvím, jehož nejméně tu jsme tušili, uvítáni, stíráme brzo se sebe všechny skvělé naděje a podrobujeme se obecnému proudu. Anebo sklamáni mimoděk stáváme se podnožím chlebařů v mládí tolik nenáviděných. Chlebařství — kostrbatý, bezduchý strašák, postavený v prose proti bojácným zajícům! Což mohou za to jednotlivé stavy, že většina jich representantů není takovou, jak by dle vznešeného svého účelu býti měla?! Byla by takovou, kdyby do ní vstupovali ti, kteří nevčasně se jí zalekli. Ona hrstka poctivců, které ještě tu i tam v literatuře a jinde známe, nabyla by četnou posilou odvahy, lid by nebyl tolik vydírán a mládež odchována byla by pečlivě a v povahy ryzí, pro dobro přístupné! Nedoučení i doučení výdělkáři — hlavy obmezené — zmizeli by z obzoru svého působení, nebo by se k němu ani nedostali, neboť nyní, kdy studovaných nadbývá, byl by úzkostlivější výběr. Leč k smíchu," — obyčejně končil Vídeňák — „obskurní písařík rozumuje o převratě řádu společenského.'

Jindy také: „Divím se, že mne posloucháte! Moralisté se nyní z dobrých společností vyhazují." —

Stalo se, že mne jednou nalezl velmi rozčilena.

‚Co se stalo?' tázal se s účastenstvím.

Vyložil jsem mu celou záležitosť. Zpozoroval jsem totiž, že jistý venkovský plátek, krmený z disposičního fondu, do zajímavých svých feuilletonů, kteréž vnadidlem býti mají nezkušenému čtenářstvu, vystřihoval práce všeobecně oblíbeného spisovatele z předního belletristického listu našeho, a by snad v dlouhoprsťáckém řemesle nebyl postižen, překrucuje obyčejně titul i začátek. Zpravil jsem o tom redaktora poškozeného listu, který si ovšem takové žurna-

listické bratrství rázně zapověděl. Ale ejhle! Den na to s ďábelským chechtotem vysmál se plátek všeliké naivnosti vlastenecké, dovolávaje se poděkovacích listů za tučný honorář, kterýž jmenovaný vážený spisovatel za profannosť svou přijímal . . . Byl jsem již dosti otrlým, ale hanebnosť, s jakou tu přesvědčení i nadání škůdcům národním zaprodáno, mně zase jednou krev pobouřila.

‚Mám návrh,‘ pravil na to písař, ‚učiňte sbírku zdejších škandálů; co se týče Vídně, jsem já úplně připraven, a vydáme knihu s nápisem třeba: Jádro hnije. Nechť má účin jakýkoli — sensaci spůsobí na jisto a stane se snad předchůdkyní nějakého převratu —‘

Radikální tuto myšlénku nepřijal jsem sice za svou, ale umínil jsem si, že mírným slovem započnu své apoštolování. Doufal jsem, že najdu ochotné pomocníky v některých, jimž se hnusné počínání kolegů rovněž protivilo. Ale ti mlčeli a já jednoduše okřiknut. Bylť jsem již neškodným, ježto corpus delicti, číslo psaného lístku, po návštěvě jistého literáta se mi ztratilo . . . Neprozřetelnému rýpalovi ukázány z redakce dvéře, a nyní tu stojím zdrcen, sklamán, zmalátněn. Kdyby nebylo Aničky, kteráž po dvě léta se mnou snášela všechny útrapy, nenásledoval bych, jak mi nic jiného nezbývá, příkladu přítele Vídeňáka; — — stanu se písařem, ač-li naleznu místo, já, kterýž jsem s nadšenou myslí hledal působiště vznešené, ale kráčel k němu cestou nepravou —“

Historie Lupenova poskytovala zejmena mně nesmírně mnoho látky k různým úvahám, leč blízkosť chaloupky, kde odpočívala Anička, prozatím mi v tom zabránila.

Lupen podruhé otevřel dvéře, ale z tváře jeho bylo vyčísti nemilé jakési překvapení.

Pohlednu do vnitř — jizbička byla prázdna . . .

„Aničko!“ zavolal Lupen, než nikdo se neozýval.

„Aničko!“ volal po chvíli opět; hrdlo jakoby se mu úžilo.

Potom neohlédaje se na mne skokem běžel směrem k jezírku; pudilo mě cosi za ním.

„Aničko!“ přerušil mrtvé ticho nad jezírkem se nesoucí, a koroptve zalekše se nenadálého hlasu, protivným šustotem křídel uletajíce, vrážely do křoví. „Nejsi-li zde, nejsi pro mne nikde!“

Zoufale vjel si do vlasů, vytřeštěné oči počaly se zalévati krví.

„Ječmínku, dodej mi síly —“ a při slovech těch učinil prudký pohyb nad hladinou.

„Pro bůh, co počínáš?“ zachytil jsem ho pevnou rukou.

„Nech mne!“ obořil se a já ponejprv stál o samotě proti člověku, který se mnou chce měřiti tělesnou sílu... Pokusil se vytrhnouti z mé náruče, ale děsná předtucha, že by tu následoval čin hrozný, proměnila ruce mé ve svírací železa.

Vida přesilu přítel ochabl.

„Buď rozumný!“ dím k němu a chvění, jež procházelo mým tělem, znáti bylo i ve hlase. Víc jsem však říci nevěděl.

Volně a beze slova dal se nyní odvésti. Nabýval jsem poněkud klidu a jal se mu chvilkové zmizení Aniččino vykládati přirozeným spůsobem. „Procitnuvši a jsouc samotna vyšla si na procházku, aby zaplašila smutné vzpomínky na mrtvé děcko; zašla snad poněkud dále a dosud se nevrací.“

Přítel neodporoval, ale rovněž neviděl jsem, že by výkladu mému přikládal víru možnosti.

Usednuvše do listí, v němž prve Anička odpočívala, čekali jsme. Čekali jsme hodinu, dvě — —

Abych zapudil trapné ticho a Lupenovi nedopříval času

k nebezpečnému přemýšlení, zaváděl jsem různý hovor, ale jednoslabičné anebo žádné odpovědi nevybízely k pokračování.

Chýlilo se již k večeru a my čekali dosud marně. Byl jsem již sám znepokojován.

„Pojď,“ vstal jsem, „rozhledneme se okolím, nezbloudila-li.“

Šel; ku své potěše jsem pozoroval, že hledání vzbuzuje v něm zase jiskru naděje.

Netečnost zapudil a znovu volal její jméno. Ale ozývalo se jen posměšné echo. Jevil jsem takovou snaživosť, jakoby se jednalo o vzácný poklad, jímž bych nabyl velikého bohatství.

Anička zajisté byla Lupenovi pokladem ještě dražším, jehož vyhledati kázala mi útrpnosť s nešťastným přítelem.

Celou téměř noc probděli jsme, prochodivše okolní krajinu kříž na kříž. Ale po ztracené ani stopy.

„Aničko!“ zvolal naposled a hlas jeho nabýval znovu oné divokosti, a když zase jen hluchá ozvěna odpovídala, doslovil: „Nuž, s bohem — nejsi již pro mne nikde!“

Uchvátil mne za ruce tiskna je, div jsem bolestí nevykřikl. Když jsem se vyprostil a nabídl mu rámě ke zpáteční cestě, cítil jsem chvílemi, kterak tělo jeho podléhá silnému lomcování. Tu vždy stanul, z oka jeho vyšlehl proud vzteklosti, ale pak dal se vésti dále.

Proto mínil jsem ostatek noci ztráviti v chaloupce s ním, považuje za nebezpečno, ponechati ho sama sobě. Leč když seznal úmysl ten, zdvihl prosebně ruce: „Příteli, nech mne samotna —“

„Dej mi ruku,“ vyhovuji, ač nerad, přání jeho, „že se zítra uvidíme.“

Podal mi ji.

Tímto částečně upokojen zaměřil jsem k městu. Počal jsem nyní sám uvažovati tajemné zmizení milenky přítelovy.

Jakkoli jsem napočítal na sta případů, jichž uskutečnění se státi mohlo proti vůli Aniččině, vracela se ustavičně domněnka ničím neodůvodněná, že Anička opustila lesní chaloupku z úmyslu . . .

Ráno jsem chtěl opatrně vypátrati, nebyla-li viděna v městě, dle čehož bychom další jednání mohli zaříditi.

„Měl jste tu včera hostě," vítal mne domácí pohlavkuje s citem ospalé své učně pekařské.

„Aj?" dím nedbale.

„Slečnu — ale bůh ví, odkud!"

„Slečnu?" opáčím rychle, „jak vypadala, co chtěla —?"

Jednak to, že pokoj můj nevyrušil nikdy šum ženských šatů, jednak poznámka pekařova učinila mne zvědavým.

„Nechala zde lístek —" ukazoval na můj stolek.

Ale tam mimo knihy ležící v pořádku svrchu vylíčeném nebylo ničeho.

„Anebo škrabala dokonce na vašem papíře — není to ani ke čtení."

Při tom podával mi cosi, co jsem loktem shodil na zem.

„Tady je to," pravil a zamoučený ukazovák utkvěl na posledním listě Krásného snu, jenž dosud byl prázdný, nyní však všecek tužkou popsán.

Četl jsem:

„Milý pane!

Nelamte si hlavy, je to táž ruka, co před několika lety psala Krásný sen. Napsala, prožila. Věříte-li však, že jsem procitla tak otupena, jakobych ani smyslů neměla? Nemám jich. Mne nevábí svět, necením si života, pozbyla jsem lásky, — ale vždyť ani nevím, milovala-li jsem. Lupen — ano, tak se nazývá ten, jehož dítko jsem tuším pod srdcem měla a jenž mrtvé vhodil do vody, — vykládá snad právě o bývalém štěstí; nevěřte mu, někdy ani skutečnosť není pravdiva. Lupen! Možná, že jsme se milo-

vali, možná, že ho nenávidím, — nechci, nemohu o tom přemýšleti. Jen tolik vím, že mi nyní byl na obtíž; že právě on, nemohu za to, — mně jest již vše na obtíž. Odcházím k rodičům, abych zase tu vzájemně překážela. Snad mě zašantročí na krk nějakému řemeslníku, jak se to na konci veselejších povídek stává: prosím vás, napište to tak!“

Ruka mi sklesla. Ubohý Lupen! Jakou vášnivou, zaslepenou láskou hořel k ní, že nepozoroval tak hrozného stavu duševního, do kterého klesla bývalá bujná Anička! Struny života v ní potrhány — a on chtěl vyhřívati se na její lásce! —

Anička. — Bouře vyvrhla ji na písčinu — není unavena, aby si odpočala, zotavila, jest otupena . . . Představte si jarého člověka, plného života, jejž najednou opustí dar řeči a sluchu. Stav se hluchoněným necítí bývalých svých předností, snad usměje se jim ve své blbosti, ale my slzíce politujeme ztracený život. —

Byl jsem v nemalých rozpacích, jak mám k Lupenovi zaříditi své jednání po této zkušenosti.

Ukázati mu list? To by ho zdrtilo. A na druhé straně hříchem bylo by, svědkem býti strastí, jež nejistota, domnělá ztráta milované bytosti jemu působily.

Rozhodl jsem se, že nějaký čas věnuji opatrné přípravě na ránu, kterou konečně mu zasaditi musím, by účin její aspoň částečně byl zmírněn.

Sotva jsem však učinil pokus — bylo to odpoledne následujícího dne, kdy jsem Lupena opět navštívil — seznal, že před ním něco tajím.

Zapíral jsem, ale Lupen od svého neustoupil.

„Řekneš mi pravdu!“ zakřikl vztekle. Rázem zavřel dvéře a chytil mne za hrdlo.

Vida nezbytí vyňal jsem z úkrytu Aniččino písmo.

Přečta osudný list zbledl, zavřel oči a sklesl. Při-

skočil jsem k němu, leč on v tom vzchopiv se vyrazil ze dveří . . .

Pádil jsem sice zase za ním, ale tentokráte jsem ho nedostihl, zmizel na dobro. —

Čtrnácte dní stranil jsem se Žebračky, jindy mi oblíbené. Nechtěl jsem místními upomínkami rozjitřovati bolesti, jež ve mně zanechal smutný osud ubohého přítele.

Ideální úmysl, jejž jsem pojal v den, kdy jsem se setkal s Lupenem, ovšem nyní odpadl. Viděltť jsem, kam zavedl mladíka mne mnohem nadanějšího. Ale právě to, že proti skutečnosti tak nemilosrdné, která rázem vyvrátila všechno toužení — byť nevčasné, přece sladké — nebylo lze nejmenšího odporu klásti, působilo na mne velmi trapně; i vkrádal se mi do duše nepříjemný pocit onoho duševního stavu, jakémuž podlehla nešťastná Anička.

Setřásal jsem ho mocí se sebe, ale on dostavoval se opět a opět . . . Neuměl jsem ještě užiti jediného protiléku — vrátiti se k opuštěným knihám. —

Jednoho dne zmocňovala se mne neznámá úzkosť. Vzal jsem noviny do rukou, aby myšlénky dostaly jiný směr, odešel jsem z domu, aby pestrý život pouliční pozornosť mou k sobě přivábil, ale obé nepomohlo. Duši jakoby tížily kusy olova. A když jsem se poněkud probral, pozoruji, že se nalézám blízko jezírka, v němž pochován Ječmínek.

V tom mne ohlušila střelná rána. Odhrnu několik křovin, jež mne od jezírka — odtud vyšla — dělily, a přede mnou stojí — Lupen.

Oddychl jsem si, neboť nic neukazovalo k tomu, že by rána pocházela od něho. Malé bledosti jsem si nevšíml.

„Haha,“ zasmál se, až mi to v kostech projelo, „přicházíš za mnou? Skoro jsem tě očekával. Byl jsem u ní, viděl jsem ji, ale nemluvil s ní. V okamžiku, kdy jsem se k tomu chystal, postavila se mezi nás dávná podoba hocha, jejž jsem ranil kamenem, a jehož otec se oběsil — —.

Hned na to zaměnila se za jinou, v níž poznal jsem Aničku ode mne utracenou — — Vidíš ji," mluvil v šílenosti, „hle, tam zase vystupuje, strašná s výhružnou tváří — —. Nemohu naříkati na lidi, jako potulný šumař v jejím Sně, nemohu jim přísahati msty, já zavraždil ji sám — — hleď, nyní k ní přistupuje nová, s krvácející ranou v srdci — —"

Zoufalec učinil náhlý pohyb rukou, již dosud pevně na levé straně prsou držel.

Vystříkl hustý proud krve.

„Ječmínek dodal mi síly, já překonávám Hawthornea —" a skácel se do vody zrovna nad rakvičkou svého dítěte.

Voda vyšplíchla a pak se zavřela.

* * *

Zase stanul u mého okna pan učitel, jemuž po mém vypravování osudy Aniččin i Lupenův nebyly neznámy a jenž tak rád hovoříval o mých studiích, nebo o svém hlase.

O zalíbených těchto thematech nebylo však teď řeči. Tragický konec Lupenův nevycházel nám z mysli, i přemítali jsme často o dvou nešťastných lidech.

„Kdo z nich šťastnější?" tázal jsem se jednou.

„Šťastnější?" opáčil učitel, „nezávidím žádnému. Smrť Lupenova právě tak jest hrozna, jak otupení Aniččino. Osud prvějšího leda tu má přednosť, že zabraňuje každé trudné vzpomínce, kdežto Anička, byť u ní nastoupil stupeň úplné pomatenosti, v některých jasných chvilkách vzkřikne pod bolestnou tíží minulosti. „Ano," dodal odcházeje a potřásaje mi rukou, „zkoušky se tuším blíží, přeji mnoho štěstí!"

To mi připomnělo moji povinnosť.

Ještě nikdy jsem se tolik nepřičinil. Ale rozčilení ne-

utišené mysli a krátkosť času zavinily, že jsem — nedostál . . .

Tak jsem byl přivítán na dráze obrácení.

Opět zavířily v mozku nejrůznější myšlénky. Viděl jsem, že odevšad jsem netušenými překážkami odpuzen, ať vstoupím kamkoli, a dobrá vůle ať zatluče kdekoli, neprorazí nikde. Nebylo divu, že mi častěji tanuly na mysli poslední okamžiky Lupenovy. Počal jsem o nich přemýšleti a jakási přítažlivá moc vábila mě k nim . . .

* * *

Studující našeho města dávali vínek na rozchodnou. Kazil jsem tam špatnými vtipy všeobecný humor. A rozmrzen sám nad sebou odstoupil jsem z hlučného veselí do prázdného koutu, kdež jsem tupě hleděl před sebe.

Kdosi poklepal mi na rameno. Nevrle se obrátím a spatřím sklíčeného člena výboru.

„Příteli,“ prosil, jakoby jednalo se o restaurování něčeho důležitého, „aranžujte nám čtverylku —“

Odbyl jsem ho nesrozumitelným zabručením.

„Budeme vám vděčni,“ sliboval, nedada se odstrašiti, „a myslím, že si toho přeje i —“

Jmenoval dívku, k vůli níž jsem se často trápil formováním zamilovaných vzdechů s dobrou vůlí, s menším však štěstím a talentem do kostrbatých veršů.

„Je tu?“ tážu se ledabylo.

„Ano!“ ochotně přikyvoval žadatel.

„Nu, pro mne!“ a chvíli na to zažádal jsem ji s vyzývavou chladností jakožto aranžér o tanec.

Tak jsem nikdy nearanžoval. Párky lítaly s místa na místo, velel jsem nejspletitější kombinace. Tu i tam za-

slechl jsem lichotivou nadávku, již jsem však odbyl pohrdlivým úsměchem.

„Co je vám?“ tázala se mne, když jsem ji uváděl na místo. Hlas se jí chvěl.

Co mi je! Zhrozila by se, kdyby nahlédla v nitro mé . . .

Bez odpovědi uklonil jsem se a rychle vzdálil.

Ale hlas její neustále mi zazníval. Odpuzoval jsem ho; ale když na chvilku ustál, toužil jsem po něm a zdálo se mi, že jsem zbavil se poslední jiskerky, která rozehnati chtěla mrákoty ve mně se rozkládající.

Obrátil jsem se na bavící se společnosť. Dvé krásných, sivých očí tklivě na mne hledělo; svěsím hlavu a více jsem se neodvážil jí pozdvihnouti. Bylo mi nevolno a jakobych cítil slabou výčitku, že odvracuji se od té, která vroucí duší mi oddána — že nerozvážně zašlapuji květinku, která památkou zůstala na ztroskotaný ráj —.

Láska! kterak jsem ji mohl uchovati, když jsem pozbyl oné divotvorné vody, která ji zalévá a krmí, která před uschnutím zachraňuje vše, co k životu se hlásí, — naději! Já nedoufal v život, proč věřiti lásce?!

„Vyprovodíte zajisté slečnu domů,“ a známý člen chtěl patrně touto pozorností splatiti dřívější mé služby, „právě se chystá —“

Mechanicky jsem vstal a jakoby pokynutí studentíkovo bylo mi rozkazem, přidružil jsem se k ní a jejím rodičům. Kráčel jsem beze slova a se stísněností, jaká svírá zrádce jdoucího vedle své oběti.

„Hleďte,“ pravila, „spadla hvězda . . .“

Po nebi, tisíci jasných teček osvětleném, skrytá ruka rychlostí blesku učinila kmitnou čáru. Ale po té dávno již nebylo stopy a družka moje dosud měla zraky vzhůru pozdviženy.

„Zajímá vás tam něco?“ vypravil jsem první větu, ale tak nejistě, že jsem se sám zalekl.

„Hledám svou — snad spadla ona,“ doložila smutně.

„Nespadla,“ dím prudce — — „jak jí říkáte?“

„Věrnosť —“

Bylo to slovo, které mne probudilo. Někdy se i zrádce vzpamatuje a zadrží rozhodný krok . . . A pak nechápe, kterak černé myšlénky nalezly místa v duši jeho.

Byl jsem znovu navrácen životu . . .

Byl bych padl na kolena před tou, kteráž netušíc vyslovila nejsvětější moji povinnosť, mravní odkaz nešťastného Lupena: věren zůstati a neopouštěti ideálův, jimiž kojí se duše mladá, povznésti se k nim přese všechen odpor, a pak protkati život svůj prací vědomou a oblažující.

František Roháček.

František Svoboda.

Hra na vojáky.

Seď ve stín trnné křoviny,
plet' mlčky čáku z sítiny,
hůl z hlohu na meč oloupal
a potichu se tomu smál
sypaje květ si v černé vlasy.
V tom nad horou tam blysklo v mraku:
„Aj, na lepší snad blýská časy!“

Po břehu řeky vodník čilý
si skáče, zpívá rozpustilý:
„Jen pojď sem, hochu, v boje ples!
Stni hlavu moji, proleť vlny,
je dole zámek zlata plný,
jen poskoč honem, v náručí!“
Své rámě rozpřáh', usmál se
a rety špulil k políbení . . .
Žár hochu vzňal se ve hrudi,
leť blíže — již se voda pění —
a hoch kdy zas se probudí?

ŽIVOT V DÁRCÍCH.

Házela hravě křeménky
a ve vlas pletla sněženky.
Přiběhla s kosou babice:
„Daruj mi zpěvné myšlénky!“
A když zpěvánky její měla,
v dík tajemný se rozechvěla.
„Uštědři také s retů máj!“
Smích dostala a pryč jej svála
a sama se zas jednou smála. —
„Mé dítě, daruj oka žár
i s tváří růží vonných pár!“
A když ty dárky v ruce tiskla,
zamávla kosou, křikla, výskla:
„Dáš ještě srdce, svoje žití!“
Uvadla dívka jako kvítí,
k noze se babky svalila.

M. J. Šimáček.

Démant.

Když satan spoután byl, tu v nocích zářivých
sletali andělé na zlatých perutích
  ku svůdné vonné zemi.
Tam ženy plné vnad palmovém ve stíně
s úsměvem na retu a s květem ve klíně
  dřímaly za růžemi.

A slza andělů za svitu měsíce
se nesla v růží stín a ženám na líce;
  vždyť bohem žena byla.
Jí cherub písně pěl, mu nebem byl jen háj;
a s hříšnou se zemí se hříšný pojil ráj
  a noc jen lože kryla.

Však vodám růst dal Bůh, by hřích byl vyhlazen;
hynula v noci vln půvabná těla žen,
  nad vodou mraky spěly.
Svět hříchu pohřben byl a květy rozváty,
jen slzy cherubů tak žhavy, bohaty,
  na démant zkameněly.

Na sbořeništi.

Spuchřelé zpol trámy ramena svá kříží
a v zem uklánějí unavenou šíji;
rozvaliny stěn jim vetchá prsa kryjí
a jich čelo tíží.
Za ssutinou, jakby hněvem práhla
skála šedá, zrytá, mocná, náhlá,
z jejíž tvrdé lebi
balvan mezi troskami se šklebí.

Skupení to mroucích, pozdvižených paží. —
Co tu snů dřív bylo, tepla, dechu, krásy! . . .
Denně s matkou hlouček dětí zlatovlasý
hrál si na zápraží.
Vidím ještě je, ty andělíčky v davu
kůzlatům se stráně nésti v koších trávu
a skal na úpatí
v spěchu trhat květy než se otec vrátí.

Stařenka tam s nimi klekávala v síni.
A když pod římsou pak procitnuli ptáci,
slýchával jsem ženu zpívati si k práci. —
Leč u trosek nyní
čekám až zas z lesů sešílená máti
prostovlasá přijde dítky zulíbati,
s žalnou písní lásky
hledat pod kameny jejich zlaté vlásky.

Alois Škampa.

Leden.

K nám přišla zima. Chýší vetché krovy
sníh zavál něžně v obal atlasový
a země skryla ztuhlou hruď, dřív vonnou
měkkounkých krajek teplou pod záclonou.
Ach, přitrhla ta zima z nenadání!
S náručí ledovou a bledou skrání,
jak lesní víla kdysi v půlnoc tmavou,
nám zašuměla křídlem nade hlavou,
a když nás v chýších probudilo ráno,
již bylo všecko sněhem zasypáno
a okna bílým potáhla se květem
a my se zřeli opuštěni světem.

* * *

Jak ptačí hnízdo skryté do křoviska
hluboko v hvozdě leží naše víska
a napolo se mezi stromy ztrácí.
Teď v zimě zabloudí sem jedva ptáci,
jež vyhnal hlad a divý vichr z houští;
jen stopy vran zří oko v sněžné poušti
a větví třpyt, jež tíží zmrzlá rosa
a v sluch zaletne jenom hvízdot kosa,
jenž v pustém lese tklivě s větrem kvílí.

Zde naše víska; kolkol hvozdy stojí,
tož jedle, sosny, samé tmavé chvojí,
jen jeden průsmyk východ otevírá,
a za ním — pláň spí zavátá a šírá.
Tam, kde se v mlází plotu rysy tají,
teď laň se mihla lesa na pokraji
a zas jak přízrak mizí v křovin temně
a pod nohou jí zvoní zmrzlá země.

Po kalném nebi šedé chmury letí;
zas tlupy nových prvým ve zápětí
vysoko vznáší vichr nad závěje
a zrak tvůj bludný volně sleduje je,
až zemdlen utkví v nedohledné pláni,
kde jako motýl mha svá křídla sklání
a v hustých sloupech bílou hmotu kupí.
Je ticho kolem, jenom vítr hvízdá
na holých stromech šumě v prázdná hnízda,
jež kdysi v nitru hřála ptáčky svěží.
Teď na nich sníh a vlhké mlhy leží,
jen stébla slámy trčí smutně z chvojí
a každý šust jich bodá duši tvoji.
Kraj v chladném vzduchu ostře vyjímá se.
Zříš, jak se potok valí v divé kráse
s dunivým hřmotem těsnou skalní strží,
nad kterou sosny černé ruce drží;
jak ve žlab tmavé rokle ponořený
se pění bílé vlny pod kořeny
a tiše sjíždějí v sklon nízkých splavů.
Den truchlivý již k horám chýlí hlavu
a ukrývá se v spoustě šedých mraků.
Teď zasvitlo to bleskem v jeho zraku,
pak pod oblaků stín a barvy chudé
vytrysklo náhle velké slunce rudé

a všechen západ jedna vlna zlata
a v jasném světle tone každá chata.
Hle, chmurným lesům nach též vznítil tváře;
v hloub jejich linou proudy smavé záře
jak jiskra vášně zespod dívčí brvy.
A celý úval ozářil se krví,
kol karmínem se třpýtí štíhlé sosny,
z nich mlha svítí jako povlak rosný.
Modříny, tisy, smrky, sosny, jedle,
vše září z šera temným nachem vedle
a zlaté slzy smolné pryskyřice
v tmách jiskří jako žlutá hříva lvice.
Co sněžných pršek suků kolem blýská,
co démantů se věší na křoviska,
hvězd mihá, honí na každém se kmeni!

* * *

Již za červánky zimní slunko mizí.
Na rakev dal mu západ zlato ryzí
a zahaleno z mlhy tkaným florem
jak žhavá slza visí nad obzorem
a snivě zírá v zasněžená lada.
Teď pohnulo se nad propasť a padá . . .

Jak lodní vlajka v dáli nedohledné
lesk smavých růží chvatem v pláni bledne,
v kraj rozlévá se zvolna šero teskné
a na horách jen lávy pruh se leskne.
Teď ještě v lese, kde se večer skrývá,
sníh zazářil a již se v kraji stmívá.
Mráz vzduchem zahvizd' píseň plnou bolu,
tma vstala z houštin, večer vyplul z dolu.

Hle, v naší vísce rozžehli již světla.
Chat okna náhle jasnou září zkvetla
a každé ve tmu jako luna hárá,
že mléčným třpytem stkví se vůkol pára
a na plotech se svítí sníh jak ve dne.
Ó, jaké blaho sedět jenom v jedné
z těch chýžek skrovných, jež jak slípky malé
spí roztroušeny řadou po úvale.
Tam každý večer hoří louč již záhy,
co vichr sněhem zasul krov a práhy,
a pod komínem rudý oheň praská
ty zhřívaje, jež svedla k sobě láska.
Tam lidé bydlí poctiví a hodní,
již spolu tráví důvěrně den po dni,
již v prsou mají samá srdce ryzí
a přírodě se nikdy neodcizí.
Jsou chudi, často v bídě zimu tráví;
jim osud přál jen les a nůši trávy,
jen suchý mech neb hrstku suché píce
a staré sosny plné pryskyřice.

Teď, když je zima vypudila z lesů
a závoj skryla v hvozdě houštím vřesu,
jenž podél stezky v mýtinách se kříží,
zas vrátili se v tichý asyl chýží
a doma sedí v milých rodin kruhu,
zas otcem jest, kdo druhem byl dřív druhu.
Jim nyní blaze po skončené práci,
když za ně vichr stromy v lese kácí,
jich bodré srdce při tom nechvěje se,
jsou oni jisti doma, v prostřed lese.

Ó, jaký život, v který taká krása
svých křídel všechen snivý půvab střásá!

Při svitu dračky za velikým stolem
nit tenkou přede žena; děti kolem
a nejmladšího děd sám v klíně houpá.
Jak září líc na úsměv jindy skoupá,
když oko vidí, že ten malý šelma
bílého vousu v ruce přehoušel má
a důvěrně jej k sobě z brady tahá.
Co veselí tu, lásky, smíchu, blaha!

Když na večer tma pozdní venku vzrůstá
a báj se loudí starcům v zlatá ústa,
když jalo všecky kouzlo dávných zvěstí
a na ohnisku praská vonné klestí,
ti lidé vědí, co je pravé štěstí!

Lev Scholz.

Balkánu.

Ó Balkáne, ty hradbo věkovitá,
ó výspo, tonoucích ty půdo ze zraků!
Jak často v mysli přede mnou se kmitá
ve záři blesku, v mlhy povlaku
tvých temen skalných obrys rozervaný,
kde zuří blesk, kde vichr má své stany,
kde Bůh se skrývá v bouřném oblaku!

Jak moře valné, když se vichrem vzpíná,
kol tebe v propastech spí šerá minulosť
a peruť její ztemnělá a líná
tvých líbá skalisk němou ztrnulosť
a smířena teď ochvívá tvou patu,
již přede věky v krvelačném chvatu
vyvrátiť chtěla doby — divá zlosť.

Ó kolik bouří, kolik hromů divých
se dalo v zápasy už s tvými temeny
a vrývalo se do tvých skrání sivých! . . .
Tam stromů ptej se, zpola sdrceny
jež k nebi vzdorně uschlé tyčí chvojí.
Však Balkán posud nepohnutě stojí
a v štěrku tlí hrot blesku zlomený!

Ó Balkáne, ty svatá hlavo šedá,
proč tobě na čelo se chmura uklání?
Či v prsou tvých se upomínka zvedá,
z těch dávných dob, kdy v jitra zaplání
v klín lesů tvých sed pěvec báje starý,
strun souzvukem kdy trnul dravec jarý
a tepen kov ti roztál ve skráni?

Či vzpomínáš, jak po tvých po úbočích,
šat strhán peřestý a kadeř vlající,
vzmach thyrsů v rukou, plamen vášně v očích
žen thráckých tlumy, vínem třeštící,
se v pestrém davu letem bouře hnaly,
kdy plamenem se tmavé hrozny vzňaly
a vinař tlačil révu kypící? . . .

To zhynulo vše valnou tísní věků,
a slední bakchantka svůj thyrsus úpějíc
již na hrob kladla poslednímu Řeku,
kde sláva bděla v kruhu popelnic.
Tu přišel barbar jako plamen divý
i vrhl spoustu na posvátné nivy
a na Olymp svůj vetknul půlměsíc!

A tehdy, Balkáne, jsi uzřel krve brody,
jak rostou, bouří se a dmou a vzpínají,
by zbrotily tvých bystřin svaté vody;
tys uviděl, jak nad bědnou ráji
se blýská meč, jejž pohan k vraždě tasí,
a slyšels lidu zoufanlivé hlasy,
jež krev a pomstu s nebe volají! —

Ó hory svaté, štíty nad Slovanstvem,
tak blesku runami vám vryto do čela:

Až zhasne měsíc kleslým nad pohanstvem,
Bůh sešle s nebe svého anděla;
pak v rukou žen svobody thyrsy vzplanou,
pak z hrobů svých zas pěvci báje vstanou
a z propastí tvých sláva zetlelá!

František Táborský.

Zpěvačce „trávnic". *)

Powiew miłości owiał mię uroczy —
Stanąłem przed nią i spuściłem oczy.
Słowacki.

I.

Černé vy oči, hledíte z dáli
modlitbou tichou šepotů temných,
tajemstvím velkým. Závoj řas jemných
zvedly jste vzhůru — a lásky plny,
dvě spadlé hvězdy do zřídla krásy
zjevily vás ty andělské řasy,
jako když měsíc postříbří vlny,
a vítr šumný po nich se valí.
Černé vy oči, zážehem tmavým,
jako když ocel vryje se v křišťál,
a na sta jisker jak tónů z píšťal
vysrší náhle zátřpytem žhavým;
hudbou, jež v ráji původ svůj tuší,
k mojí se luzně skláníte duši,
že se mi mlčky hlava níž skládá,
jako když zdřímnou v červánku lesy,

*) „Trávnice" jsou slovenské písně národní.

na křoví ptáci loutny si věsí,
a hvězdná noc v zem velebně padá.
A s vámi trilky perlistým smíchem
přes bílé zoubky vlnkou se řítí,
jakoby perly padaly sítí
a pěly zlaté pšenice stonky,
jakoby tenké, stříbrné zvonky
s fujarou táhlou zahrály tichem —
že člověk schvácen radostí výskne,
jako když lesklý vodojem trýskne.

Však vám též nitro slastí se zvedá,
tou čistou tužbou, která jen znívá
bytostem dětským a duším krásným
a která blaha paprskem jasným
lemuje čela spanilá, snivá,
hrdličkou sněžnou ku srdci sedá
a křídlem lásky živůtek zhřívá,
tajemně vrká a cosi roní,
od čeho níž se hlavička kloní,
a vrkoč splývá havraních vlasů
a rosa skrápí hedbávnou řasu . . .

II.

Zpěvavá ústa, nevím, co tají
a v sobě skrývá ta vaše píseň.
Jakási tichá, líbezná tíseň
zaťuká v srdce, „otevři!“ radí
a vejdouc do vnitř struny si ladí,
že již tím zvukem oči vám plají,
rázem pak spustí. Co tedy divu,
se se vám prsa stahují žalem,

když vám tam v srdci sirota kvílí,
když se tam matka k drotarku chýlí
žehnajíc, by zas našel ji živu?
Co tedy divu, že by vám málem
ihned se nitro rozdulo slastí,
když vám tam v srdci děvčátko něžné
jako ty zvonky na jaře sněžné
na ústech úsměv a slzu v oku
tulí se vroucně šuhaji k boku,
už jí ta hlava k ruce mu klesla
a z těsných ňader píseň se vznesla:
„Oj nebanovala bych!“ . . .

Co tedy divu, že hruď vám buší,
když vám tam v srdci tlumené tóny,
trhané zvuky zachvějí duší
o milé, chudé tatranské vlasti?
A když ty temné, tlumené tóny
rozhlaholí se zvučnými zvony,
prorockým duchem, úchvatným zpěvem,
a líce planou posvátným hněvem:
„Nad Tatrou sa blýská!“ —
cože tu divu, dech že se krátí,
když vám tam v srdci zvukové zlatí
o stěny tlukou a každý hřímá:
„Rozvolni prsa, ať vyletíme
probudit páže, v nichž síla dřímá,
nad níž my jako nad spásou bdíme!“ . . . ?

III.

Černé vy oči, hledíte z dáli
ozvěnou moře hluboké krásy,
tajemstvím šerým. — Skloňte ty řasy!
Ještě zní ohlas perlových trilků —
nechte mne sníti, ó jenom chvilku!
V červánek zatím Tatra se shalí
a vyšlé hvězdy naslouchat' budou
té tiché písni pod Tatrou chudou.

Jaroslav Tichý.

Andělíčku boží.

Andělíčku boží, strážce můj,
má panenko, mě si zamiluj!
Touhy můstky duše spojme sobě,
by má láska mohla chodit k Tobě
a Tvá zase v smutnou duši mou.
Nechť se snoubí spolu naše rety —
ó tu vzniknou v srdcích nové světy,
budem bloudit' blaha krajinou!
Kolem sebe všeho zapomníme,
život lásce, sobě zasvětíme
a v tom svatém, vroucím obcování
setrváme, drahá, do skonání! . . .

Bože, bože.

Bože, bože, jaká jmena
  dával mně to hoch můj milý!
Že jsem perla, hvězda, růže,
  andělíček přespanilý.

Jsem já perla potopená
  v moři žalu, v bledém svitě,
jsem já hvězda, která s pláčem
  smutně bloudí po blankytě.

Jsem já růže beze květu,
  opuštěná světem chladným,
jsem já bledý andělíček,
  zavržený hochem zrádným!

V. A. Velen.

Píseň.

Na rybníce dřímá
labutěnka bílá
a mdlou sobě hlavu
pod peruti skryla.

Pod peruti skryla,
aby teple snila —
ale kam hlavičku
položí má milá?

Zdali na mé srdce?
Pro mne neposýlá —
snad že pro ni někde
hrsť již hlíny zbyla.

Odpověď.

V zášeru dřímá krajinka hor,
v chaloupkách světélka hasnou.
Ticho, jen z hloubi zalká-li bor,
odvětí ozvěn v duši ti sbor,
jež snad až ve hrobě zasnou.

Kam děl se, bory, sladký váš hlas
provátý lásky mé klidem?
Což pak tu nemám blaho své zas
líbaje rosu s hebkých mu řas
neznanou bezcitným lidem?

Zašumte ještě z nitra svých dum
tajemná prorocká slova,
zkvete-li štěstí mým příštím dnům? . . .
Slyš, ten hlas děsný! . . . v tesklivý šum
zahoukla příšerně sova.

Vácslav Veverka.

CAR A BOJAR.

I.

Jovan Šišman, krásný car, se mračí,
sedě za dubovým, tmavým stolem,
před ním víno v zlatou číš se stáčí,
a bojaři mlčky sedí kolem.
Mračí se jak Balkán v temné dáli,
a na mladém čele mraky sedí,
a z těch očí jak by blesky plály —
proč, to všichni svatí jenom vědí!
Ani neví cařice to mladá —
však by oči vyplakala sobě,
ach, vždyť ona cáře má tak ráda —
radš než s jinou by jej zřela v hrobě!

Nemá nebe jenom dvou hvězd dosti —
a cář nemá dost dvou pěkných očí,
vždyť jich tolik země jeho hostí,
kolik hvězd se na obloze točí.
Ó, car v boji rek je nedostižný,
jako blesk rozhání Turků čety,
však i v lásce bohatýr je svižný,
a tak sladce líbá kypré rety,

jako slunko líbá v máji poupě —
čemu políbením šetřit skoupě,
čemu trápit jen se péčí cáře,
kdy mu svůdně kyne oček záře?

Jovan Šišman za dubovým stolem
ohlíží se po bojařích kolem,
jiskry planou v jeho temném zraku,
kyne na bojara Vrochotského,
mluví náhle, jak blesk kdy jde z mraku,
jak kdy májový dešť padá z něho.
„Druhu můj, ty sokolíku sivý!
Byls i druhem v kruté bojů vřavě,
krví Turků vlažili jsme nivy,
buď mým druhem, mír kdy kyne hravě,
buď mým druhem zlatém lásky ve snu —
čemu jenom žíti v péči těsnu!?
Snilo se mi o hrdličce dneska —
a já vím, kde k ní tam vede stezka!“

Zasmušil se bojar šedovlasý,
blýskly oči zespod tmavé řasy,
vážně mluvil šumem ze doubravy:

„Vypuď touhu vášně z mladé hlavy —
vášeň taká žhoucí parno jesti,
mladý strom usychá pod ním záhy,
poupě hyne ještě v ratolesti —
zapuď vášeň, ó můj cáři drahý,
vždyť máš doma choť svou jako růži,
nikde nenajdeš si lepší druži!“

Zruměnila cara líce v hněvu —
proč mu nepřeje ni zlíbat děvu?

A než večer nad krajem se kloní,
koník podkovou pod carem zvoní,
druhý pod synem bojara řehce —
bojar s okna hledí na dva jezdce. —

II.

Bojar Vrochotský dvě psaní píše:
jedno psaní pro cařici mladou,
druhé psaní do Turecké říše,
spokojeně kývá šedou bradou.
Vyléčí on jistým`lékem cara,
zemi vrátí otce, ženě chotě —
k tomu — jak krev stará v žilách hárá —
ocel jíst dá té Turecké rotě. —

Přiletěla černá vrána maní,
sedla na rameno vezírovi,
pustila mu na klín bílé psaní:
„Čti jen, ostatek ti psaní poví!“
Četl vezír, dýmal ze čibuku,
rozběhl se v tlupy mameluků,
radostí je všechny poličkoval,
kázal, by se mu kůň zlatem koval,
ještě jednou četl bílé psaní —
nemohl se dočkat noci ani.

Zamihly se čapky v luny svitu,
zaleskly se šavle v nočním hávu,
hvězdy usmály se na blankytu —
vezír s Turky spěchal na výpravu.

Přiletěla holubička bílá,
cařici v klín psaní upustila:
cařice čte — líce její blednou,
jak by smrt ji brala rukou lednou:
„Moje paní, caru kují zrádu,
dnes má padnout v Turků moci,
tam, kde Jantra klesá s vodopádu,
tam jej zajat chtějí o půlnoci,
an při luně laňku bílou loví!“

Oj, kdo stihne cařice bol slovy?
Slza za slzou jí s oka plyne,
vzdech za vzdechem z ňader se jí vine,
slzy její ve proud už se kupí,
vzdechy její ve vichřici úpí — —
Cařice se vzchopí — reky volá,
jak by rychlosť měla ze sokola
v čele jich na koni k Jantře spěje,
v něžné ruce meč se lesklý chvěje,
odchází jak hvězda nebes bání —
věru, radosť sloužit také paní!

III.

Valí Jantra se skal mocné toky,
valí je kol křovím kryté chýše,
v křoví slavík skládá něžné sloky,
luna paprsky je svými píše.
Píše v lupínky je bílé růže,
píše ve ptáčků je teplá lůže,
píše je též v Jantry kypré vlny,
píše je v skal mechovité stěny — —

ký div, že i srdce písní plní —
vždyť přec tvrdší než ty skály není!
Jovan zapomíná, že je carem,
líbá děvčete rty s vřelým žárem,
líbá vlásků hedváb kolem skrání —
co víc, že má doma mladou paní,
co víc, že naň čeká národ celý —
s dívkou dnes on mladé srdce dělí.

Běda, cáři, lásky ve objetí
nezříš, jak už zhouba dravcem letí,
drápy chystá na tvé tělo snědé
zahalena v plášti luzné noci,
jak už vezír na koníku jede,
za vezírem půl turecké moci,
šavle, píky na cestu jim svítí:
„Vzdej se, cáři, nebo ztratíš žití!“

Bleskem mihl meč se v rukou cara,
bleskem vráží na turecké čety,
vždyť krev mladá v něm tak bujně hárá —
měl by zajati jej Turek kletý?
„Příval vody skálu podemele, —
marně, cáři náš, se bráníš směle!“

Modlí car se k nebeskému pánu,
aby odpustil mu jeho vinu,
aby otevřel mu nebes bránu:
„Ó, kéž choti má, tě k ňádrům vinu!“

Hoj, zda mraky s hor se dolů valí?
zda to blesky z mraků vyšlehují?
či oživly bulharské kol skály,
Turkům na hlavy se bujné ssují?

Oj, to bulharských jsou reků meče,
Jantrou za vodu krev Turků teče,
v čele reků cařice jde mladá —
a již caru s touhou v náruč padá!
Jasná rosa chví se na klokoči,
v rose houpá zář se hvězdy snivá —
vřelé slzy kanou caru s očí
a v nich mladá láska znovu kývá.

Pobity jsou Turků četné řady,
starý bojar z Vrochot bradu hladí,
a car slib své vlasti, choti skládá —
teď ví, jaký klenot choť je mladá.
Bojar Vrochotský se před ním kloní,
slova jeho jako zlato zvoní:
„Nuž, můj cáři, co mi bude vděkem,
že jsem léčil tě tak zdatným lékem,
vrátil zemi otce, ženě chotě,
ocel jíst dal té Turecké rotě?!“

Josef Voráček.

V KORUNÁCH PTÁČE PROZPĚVALO.

V korunách ptáče prozpěvalo
a s větví bílý padal květ.
Já myslím, že si povídalo:
tak sladce, mile sotva bylo,
co světem svět.

A podál stromů v blízké dáli
milenců „s bohem“ šeptal ret.
Já myslím, že si povídali:
tak truchlo, smutně sotva bylo,
když srdcí dvé se rozloučilo,
co světem svět.

Zlatá svatba.

Měl svatbu dědeček s babičkou svojí,
na svatbu pozval si dědinku trojí.
Přátelé s obou stran sešli se spolu,
se svými vnoučaty zasedli k stolu.
Pan farář s kantorem na prvém místě;
pozvaní, nezvaní, přišli dnes jistě.
Stárnoucí sousedé se džbánkem v ruce
o sklizni hovoří živě a prudce.
Chvílemi ticho jest. Mísy se staví,
v tom soused zavdá si, vesele praví:
„Ženichu, nevěsto, na vaše zdraví!“

Dědeček babička při jednom stolu
děkují, hovoří, smějí se spolu.
Žert v řeči víno jest, libě se pívá,
jen se tak nedivte, dědeček zpívá;
dech sice ouží se, tíha se větší,
stáří však zapomněl slaďounkou řečí.
Na mládí zpomíná, veselá leta,
jak býval junákem vesského světa,
jak hrával s dívkami, škádlil je v žertu,
že řekla babička: jdi mi již k čertu!
Zatím však myslila, zůstaň jen tady,
já ráda odpouštím, vždyť's hodný, mladý.

Babičku za stolem ruměnec polil,
jak tehda před otcem, když k svatbě svolil.
Trochu se usmála, k dědečku hledla
a pak zas pomalu jakoby bledla.
Dědeček ohleď se, zřel hněv jí v tváři
a zjevným neklidem oko mu září,
roj pochyb do duše nově se vkrádá:
zda po půl století má ho choť ráda?

Jan Žeranovský.

Dlouhá zima.

Nevím, nevím, co to bude, zima že tak dlouha,
jako v srdci opuštěném po shledání touha.

Pouta vod po dlouhé zimě našla slitovníka
a déšť kapek na balvany rozpustile stříká.

Některé na louku zbloudí, praví stéblům: Sestry,
což jste nyní beze skvostů, dřív jste byly pestry.

Útlá stébla šepcí tiše: „Tepla ještě málo,
věř nám slunce, které vzešlo, o jaru jen lhalo.“

Věřím sám, že doba jara není přec tak blízka,
ač již kapek hravé proudy bijí na skaliska.

Přec to jaro mluví tiše: „Ještě jih mě jímá;
jako smutek ve tvém srdci tak buď dlouhá zima.

Polož ještě ke spánku se, lví ty hlavo těžká;
neboj se, že nepřijde již, když se jaro zmešká.

Vím, že trním zbodli tebe, o sny vrhli losy:
já ti všecky nahradím je, v rány kapnu rosy.

Dlouhé-li tvé utrpení, dlouhé bude štěstí;
já pak všecky květy jeho v klín ti mohu snésti.

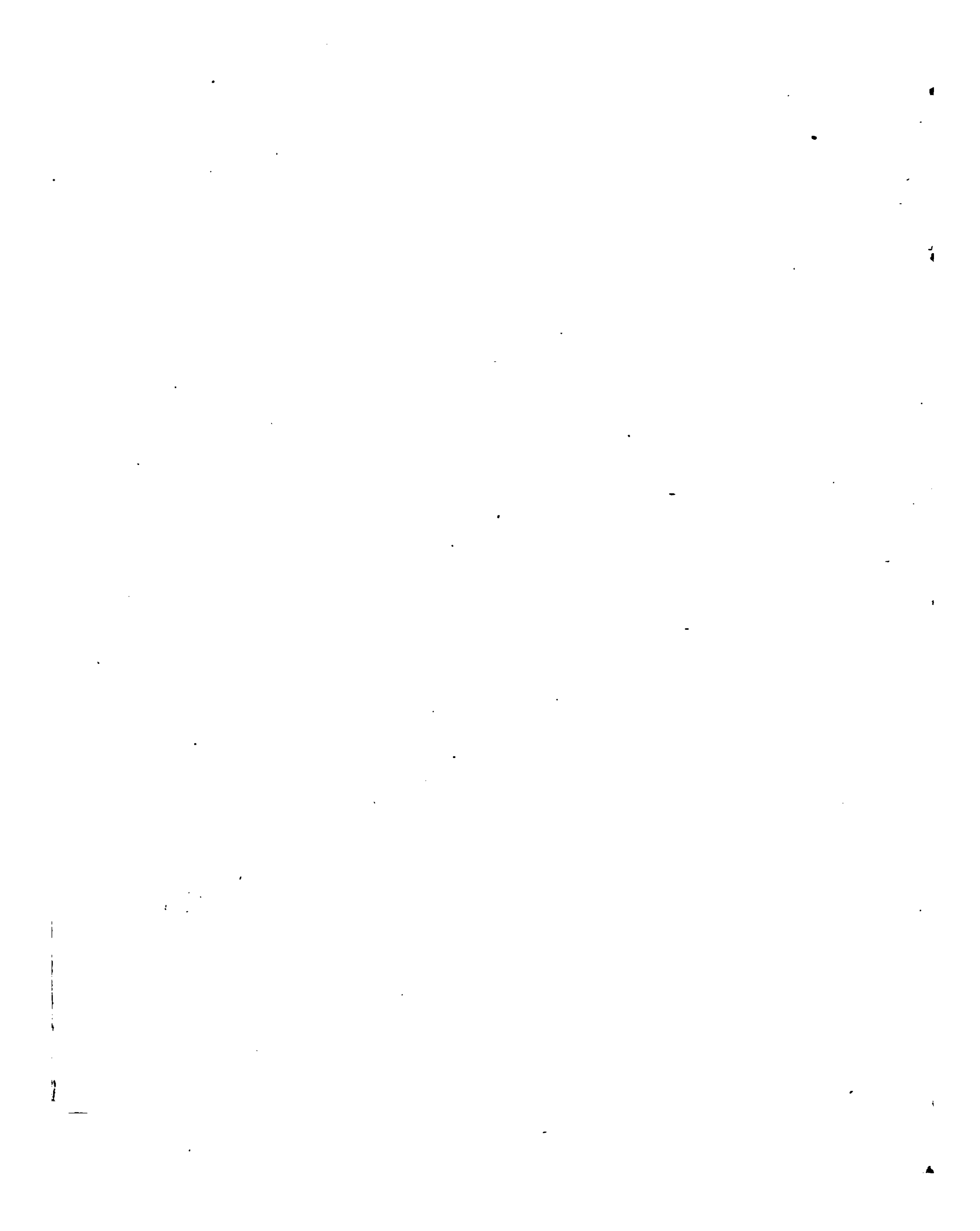
Dřímej ještě, lví ty hlavo, ještě pro tě místa,
neb kdo spí po boji dlouhém, ten se k žití chystá.“

Tajný život chví se v ledě tuchou svého příští
a tvým dechem vzbudí zeleň, kde se jíní blýští.

Neklamu se ještě: „Zmírám“ mluví všecko ke mně,
brzy však vše volat bude: „ožij, ožij, země!“

Vím to sám a v duši mojí vře to v divém žáru:
„Zimo, zimo, ty se chystáš k velikému jaru“ . . .

OBSAH.

Tiskové chyby.

Str. 7. řád. 8. zdola: mněl místo mnil.
„ 14. „ 6. shora: v srdce místo srdci.
„ 22. „ 3. „ má místo mé.
„ 31. „ 11. „ hledal místo hledat.
„ 83. „ 5. zdola: vůdci místo vůdce.
„ 156. „ 16. „ z vodstva místo vodstva.
„ 220. „ 2. shora má zníti: ó výspo tonoucích, ty půdo zázraků!
„ 221. řád. 6. zdola nade místo nad.
„ 224. poslední řádek že místo se.

